

קובץ גליונות

פרשת וירא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ה
- דרכי החיזוק
- פניני חשוקי חמד
- שיעור חומש
- תורת רבותינו
- מים חיים
- שאל אביך ויגדך
- אוצרות פרי חיים
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- נפשו גחלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- מסביב לשולחן

מרן המשגיח רבי דב

ב"ר צבי יחזקאל יפה זצוק"ל
נלב"ע י"ט חשוון תשע"ח תנצב"ה

לעילוי נשמת הר"ר יששכר דב

בן הר"ר יוסף צבי המלי ז"ל

כ' חשוון

תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'נדרים פלוס'

ע"ש קובץ גליונות

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
המסייעים רבות בהפצת הקובץ גליונות
במקומות מגוריהם ברחבי הארץ

הר"ר משה ברזילי - בני ברק - לבר מצוה לבניו

חיים שמריהו, אריאל, מיכאל, נ"י

הר"ר ישראל אונגר - בני ברק - לארוסי הבת

הר"ר יעקב גוטרמן - מודיעין עלית - להולדת הנכד

יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד

ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה

מערכת 'קובץ גליונות'

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש להחזיק על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-486

קהילות 073-2757000 שלוחה-4311

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17 סניף: 745
מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות

לעילוי נשמת

הר"ר יחיאל קרמר ז"ל בהר"ר חיים זצ"ל
נלב"ע בשם טוב
י"ז מר חשון תשע"ד
הונצה ע"י המשפחה
תנצב"ה

יש חתונה בבני ברק?

עובר דרך בני ברק?

נוסעים מעיר לעיר מדי פעם?

אנו זקוקים לכם לסיוע בהעברת
הקבצים הבקשה תושמע במספר -072
2587402 והמעוניינים לסייע יפנו למס'
053-3145900,
לרישום קבוע למערכת ניתן להקיש 5 ואח"כ 4,

להקדשות ע"ג קובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם

ובכל עניני קובץ

ניתן לפנות למס': 053-3145900

פקס: 077-2092005

או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל

ניתן לשלוח בקשה

למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

לקראת תחילת השנה החדשה

הקדישו ע"ג הקבצים את יקיריכם באחת משבתות השנה

ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה

שלא	י"ט סיון	תצוה	י"א אדר א'		
קרח	כ"ו סיון	כי תשא	י"ח אדר א'		
חוקת	ג' תמוז	ויקהל	כ"ה אדר א'		
בלק	י' תמוז	פקודי	ב' אדר ב'	חיי שרה	כ"ה חשון
פינחס	י"ז תמוז	ויקרא-זכור	ט' אדר ב'	תולדות	ב' כסלו
מטות	כ"ד תמוז	צו	ט"ז אדר ב'	ויצא	ט' כסלו
מסעי	ב' אב	שמיני - פרה	כ"ג אדר ב'	וישלח	ט"ז כסלו
דברים	ט' אב	תזריע	א' ניסן	וישב	כ"ג כסלו
ואתחנן	ט"ז אב	מצורע-שבת הגדול	ח' ניסן	מקץ - חנוכה	ל' כסלו
עקב	כ"ג אב	חג הפסח	ט"ו ניסן	ויגש	ז' טבת
ראה	ל' אב	קדושים	כ"ט ניסן	ויחי	י"ד טבת
שופטים	ז' אלול	אמור	ו' אייר	שמות	כ"א טבת
כי תצא	י"ד אלול	בהר	י"ג אייר	וארא	כ"ח טבת
כי תבוא	כ"א אלול	בחוקותי	כ' אייר	בא	ו' שבט
נצבים - ראש השנה	כ"ח אלול	במדבר	כ"ז אייר	בשלח	י"ג שבט
וילך - שבת שובה - יו"כ	ו' תשרי	נשא - חג השבועות	ה' סיון	יתרו	כ' שבט
האזינו - חג הסוכות	י"ג תשרי	בהעלותך	י"ב בסיון	משפטים	כ"ז שבט
				תרומה	ד' אדר א'

גיליון מס' 304 פרשת וירא
תשע"ט שנה שיטית

גיליון זה יוצא
לזכות ידידנו החשוב
שיראה ברכה והצלחה בכל העניינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

א"ה בשבוע

הבא נביא

בגליון

"דברי שי"ח"

את שיעורו

של רבינו

שליט"א כפי

שמסר ביום

היארציית של

דודו הגדול

מרן בעל

החזון איש

זיע"א,

במלאות 65

שנה

להסתלקותו.

"והשענו תחת העץ" (יה, ד)

בר"ה י"א א' מבואר דבסוכות ה' מעשה זה (ואף דבתוס' כ' שם דל"ד רק ב' ימים קודם סוכות ע"ש בפנ"י דלמסקנת תוס' הוא דוקא בסוכות) וכיון דקיים א"א כה"ת נראה דהאי עץ תלוש ה' וה' סוכה וכ"ה בבמדב"ר פ"ד סי' ב' והשענו תחת העץ שעשה להם סוכה, ולפ"ז יל"פ ואקחה פת לחם וגו' אחר תעבורו כי על כן עברתם על עבדכם משום דהולכי דרכים פטורין מסוכה אך מבואר בסי' תר"מ (ע"ש במ"ב סק"מ) שאם נזדמן לו סוכה בלי טורח חייב בסוכה וז"ש כי על כן עברתם על עבדכם ונזדמן לכם סוכה בלי טורח ולכן תכנסו ותאכלו פת לחם בסוכה.

"וילאו למצוא הפתח" (יט, יא)

להגיד רשעתם שגם אחר שראו הנס שהוכו כולם בסנורים מ"מ חיפשו הלאה את הדלת לשוברו. מאמרו זללה"ה. וכן מש"כ ויהי כמצחק בעיני חתניו הוא להגיד רשעתם דהרי כתיב ואנשי העיר אנשי סדום נסבו על הבית מנער ועד זקן כל העם מקצה וא"כ גם חתניו היו ביניהם (ואף את"ל שלא היו ביניהם עכ"פ בודאי ידעו מזה שהרי כל העיר היו שם) וכולם ראו הנס שהוכו בסנורים פתאום כל העיר והבינו שיד המלאכים כאן ואפ"ה כשא"ל שמשחית השי"ת את העיר לא חשו כלל לדבריו רק הלעיגו מהם.

(טעמא דקרא)

"וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים" (כא, ד)

שאלתי להגר"ח שליט"א מה סנדק צריך לכון בברית ואמר בשם החיד"א שימשך נשמה קדושה לילד, שיהיה צדיק ולא יפגום בברית קודש. והגר"ח שליט"א מוסיף שיהיה לילד אריכות ימים ושנים בבריות (כך אמר לי נכדו הר"ג הוניגסברג שליט"א) כמו כן שמעתי מהגר"ח שליט"א שהטעם שמבקשים בברית בשכר זאת וגו' צוה להציל ידידות שארנו משחת וכו' משום ששכר זאת הובטח בתנ"ך (זכריה ט) גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך וגו'.

(דברך נצב בשמים)

עלי שי"ח

"עבירת תנועה"

אל רבינו הגיע השבוע מהצפון אחד מתלמידיו.

'רבי' אמר התלמיד, הנני זקוק לברכה מיוחדת הפעם. בני הילד, נסע בהסעה פרטית בדרכו לתלמוד תורה, אלא שבדרכם עצר אותו שוטר וקנס את הנהג בסכום גבוה על עבירת תנועה שביצע, בגין הילד. ואבקש ברכה שהענין יסתדר בקלות.

רבינו לא מיהר לברך אלא שאל אותו: איזה עבירה בדיוק עבר הבן שלך?

ענה התלמיד, שבנו לא היה חגור כראוי. הגיב רבינו, נו, אכן נהג שלא כהוגן. רבינו הרבה לרגע, והסכים לברך בהצלחה, לא לפני שהוסיף שיש להזהר.

כשיצא סיפר רבינו:

לפני שנים רבות נסענו עם אבא ז"ל באוטו, והנהג נסע שלא כחוק, אבא ביקש מיד לרדת באמצע הדרך, הוא אמר שזה מסוכן ליסוע עם נהג שעובר על חוקי התנועה, ואכן ירדנו באמצע הדרך ולא הסכים להמשיך איתו.

בפעם אחרת דיבר רבינו עוד דברים כזה, וכך אמר:

יש ויכוח האם על חוקי המדינה ניתן לומר דינא דמלכותא דינא או שלא. זה לא ויכוח חדש, אבל זה ברור כי חוקים שהם של סברא שעושים לטובת הסדר והשמירה על האנשים, בודאי שחייבים לשמור על זה, הרי כבר חז"ל אמרו אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו. כך גם לגבי חוקי התנועה בכבישים, הרי הם נתייחדו לטובת האנשים ובודאי חייבים לשמור על זה ולקיים אותם! בודאי מי שלא זהיר בזה הוא נוהג שלא כדין, ויש מקרים שהוא רודף וצריך למסור על כך.

בברכת שבת 8108
י' חק 8108781

פגהדף היומי

"בענין נוסח הברכה על עבודות הכהונה"

מנחות ע"ה ב' דתניא היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחיינו וקיימנו וכו' והוא מתוספתא ברכות פ"ה הכ"ג ושם איתא ה' מקריב מנחות אומר ברוך שהגיענו כו' וכשהוא מקריב אומר בא"י אקב"ו להקריב מנחות והסכימו התו' (ד"ה ה') דמירי בכהן ולא בישראל ע"ש. והנה בגמ' סוטה ל"ט א' מצינו גבי ב"ר"כ אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה וה' אפ"ל שהוא רק נוסח הברכה של ב"ר"כ שתקנו כן אבל לא בכל עבודות כהונה אבל הרמב"ם כ' בסוף הל' תרומות שכל האוכל תרומה מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכל תרומה וכך קבלנו וראינו אותם מברכים אפ' בחלת חו"ל ע"ש וכ"כ בפ"א מביכורים ה"ב על כל אכילת מתנות כהונה ע"ש ומבו' שהוא מסורה דמברכין כן על כל מצות כהונה ונראה דה"ה על כל ט"ו עבודות כהונה (אם מברכין על כולם ע"י מל"מ ריש ה' מעה"ק) צריך לברך על כולן א"כ בקדושתו של אהרן אמנם העבודות הכשרות גם בזר יברכו רק אקב"ו כמו בכל המצות, ולפ"ז צ"ל דהתוספתא קיצרה בזה ובאמת צ"ל אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו וכו', והטעם נראה משום דל"ש לברך סתם אשר קדשנו במצותיו וצונו כיון שאי"ז מצוה לכל ישראל רק לכהנים ולא דמי למ"ע שהזמן גרמא דאע"ג דאינם נושאים מברכין סתמא דשא"ה דגם אשה יכולה לעשות מצוה זו ויש לה שכן כאינה מצווה ועושה ואפ' להסוברים שאין אשה מברכת על מ"ע שהז"ג מ"מ מצוה איכא משא"כ מצות שבכהנים שאם ישראל יעשו אין להם מצוה כלל.

(נחל איתן סט"ו ס"ג סק"ה דרך אמונה פ"א ה"ב מביכורים ביה"ל ד"ה וכל ע"ש עוד)

דברי חיזוק למצות לוית האורחים

כפי שנכתבו ע"י חתנו של רבינו שליט"א הגאון הגדול רבי יצחק קולדצקי שליט"א

מבואר באהבת חסד חלק ג' פרק ב' שכל מה שפירטה התורה באברהם אבינו, לומדים ממנו הלכות בהכנסת אורחים ע"י"ש. וברמב"ם פ"ד מהלכות אבל כתב וז"ל: שכר הלויה מרובה מן הכל והוא החוק שחקקו אברהם אבינו וכו' וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה, ולויים יותר מהכנסתם, ואמרו חכמים כל מי שאינו מלווה כאילו שופך דמים. והחפץ חיים שם בהגה"ה לימד זכות על העולם שמקילים בזה ואינם מלווים עד תחום שבת וכתב שם כמה טעמים (א). ע"פ מה שכתב הדרכי משה בסוף טור חו"מ שמוחלין על כבודם. (ב). משום דזמנינו הדרכים מיושבים ומסומנים ואין חשש שיטעה האורח בהם. (ג). בעמק ברכה הביא בשם החזון איש עוד טעם משום שהרבה נוסעים בדרך וכל אחד נעשה לויה לחבירו, ולבסוף סיים הח"ח שכל זה לימוד זכות במה שאין זהירם לילך עד פרסה או עד תחום שבת, אבל חלילה לפטור עצמינו ממצות לויה לגמרי [כלומר פחות מד' אמות] שבגמרא איתא שהוא סגולה להאורח שלא יארע לו ח"ו אסון בדרך, וגם ע"י הלויה נגמר המצוה בשלימות כי אש"ל ראשי תבות אכילה שתיה לויה. עוד כתב שם באהבת חסד: ושמעתי שהיה מעשה באחד שהיה מכניס אורחים שאירע לו מעשה ששלטה האש בנכסיו, ותמחו העולם עליו מדוע לא הגינה עליו זכות מותו, ואמר גדול הדור אחד מפני שמנהגו היה לקבל את האורחים רק באכילה ושתיה ולא קיים מצות לויה, ואכילה ושתיה ראשי תבות א"ש, כלומר שעל כן לא היה כח במצוה להגן עליו כי שם אש"ל אינו מונח אלא אם כן השלימה כראוי עכ"ל.

ומשמע בגמרא וברמב"ם שמצות לויה הוא רק ביוצא לדרך חוץ לעיר. מרן הקה"י זצ"ל היה מקפיד כאשר ביקרו אצלו אורחים שנוסעים לחו"ל ללוות אותם ד' אמות וגם כאשר ביקרו אצלו בלילה והנסיעה היתה למחרת ביום היה מלווה כן משום שבלילה הולך אחרי היום, ולעת זקנתו כשההליכה היתה מאד קשה לו היה מלווה עד פתח החדר. זכורני שכאשר ביקרתי בבית מו"ח הגר"ח קניבסקי שליט"א בהיותי חתן, וגרתי אז בירושלים, וכאשר יצאתי וכבר הלכתי עשרות מטרים, רץ לקראתי מו"ח שליט"א ללוות ד' אמות לקיים דין לויה. ולסיום, גרסינן במסכת ברכות אמר ר' אבין הלוי הנפטר מחבירו לא יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום שיתרו אמר למשה לך לשלום והלך והצליח וכו'.

ש"ת בעניני פרשת השבוע

מצות ביקור חולים

[יח,א] ויִרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמָּרָא וְהָאֵל יֵשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כַּחַם הַיּוֹם. וברש"י (שם) וירא אליו - לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למיתו היה, ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומו:

וכתב הרמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה א), מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאותה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותה אותן לאחיק בתורה ובמצות.

רצה לבקר חולים ולא עלתה בידו

שאלה. יש לשאול בקיום המצוה של והלכת בדרכיו, האם אדם שהלך לבקר את החולה ולא מצאו בביתו קיים מצוה זו.

תשובה. קיים גם ביקור חולים כמש"כ הרא"ש.

ביאור דברי הרמב"ם ויוצא בביקור חולים שאלה. הרמב"ם (בפ"ד מהל' אבל ה"ו) כ' הנכנס לבקר את החולה מבקש עליו רחמים ויוצא, מהי משמעות "ויוצא", וכי זהו חלק מהמצוה.

תשובה. שלא יאריך ויכביד. **שאלה.** האם המבקר חולה צריך לכתחילה לדבר עם החולה או שסגי בעצם הביקור ללא שום דיבור. (וראה פירוש הרא"ש על התורה, וצ"ע מד' השו"ע יו"ד סי' של"ה).

תשובה. סגי. ביאור כוונת רבינו דבשביל קיום מצוה אין צריך לדבר עמו אלא סגי בזה שמבקר דהרי נוטל אחד משישים בחליו, אמנם פשוט דאם החולה צריך שידברו עמו ברור שיש כאן תוספת ומעלה במצוה כשעושה כן.

ביקור חולים בחולה מדבק

שאלה. מדוע לא מצינו במצוות ביקור חולים שחילקו חז"ל בין אם החולה הוא

חולה בחולי המדבק, ובין חולי שאינו מדבק, והאם באמת יש חילוק במצוות ביקור חולים, והאם יש חילוק בין ספק סכנה לודאי סכנה.

תשובה. עיין נדרים מ"א ע"ב בורדס אין מבקרין אותו (פרש"י שיכול לקפוח מזה לזה).

המבקר חולה האם צריך להזכירו

שיעשה תשובה

שאלה. בילקוט שמעוני כתוב שאין החולה עומד מחוליו עד שמוחלין לו על כל עוונותיו, האם המבקר את החולה ראוי להזכיר לחולה לעשות תשובה.

תשובה. בלא"ה רשאי. לכא"ו כוונת רבינו כמו שכתב בקרן אורה (נדרים דף מ ע"א) ע"ד הגמ' שם לגבי מבקר חולה, ה' ישמרהו מיצר הרע כו'. 'כל אלו הם מדה במדה, דעיקר הביקור הוא להחזיר את החולה בתשובה ולפשפש במעשיו. ולזה המבקר ישמר מיצר הרע גם כן' עכ"ל. וא"כ בוודאי אף בלא דברי הילקוט שמעוני ראוי להזכירו שיעשה תשובה.

(שמונת מרדכי)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב): – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

מדרגת אברהם אבינו – נאמן לפניך

אנחנו עוסקים עכשיו בפרשיות לך לך וירא חיי שרה עם האבות הקדושים, אברהם אבינו, שהיו לו עשרה ניסיונות, וכמו שאמרנו בפרקי אבות (ה, ג) עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם, והיו אלו ניסיונות קשים מאד, וביותר ניסיון העקידה, הניסיון העשירי, שהיה הקשה מכולם, לשחוט את בנו.

והניסיון הראשון היה באור כשדים, ניסיון על האמונה, כשהיה רק בן שלוש שנים, וכמאמרם (נדרים לב, א) בן שלוש שנים הכיר אברהם את בוראו, ובמדרש אמרו: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת, אמר, תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם (בראשית רבה לט, א).

וכל זה היה בגיל קטן מאד, כשהיה רק בן שלוש שנים, כבר הכיר שיש בעל הבירה, והעבודה זרה היא שקר, נגד כל העולם, ולכך נקרא שמו (בראשית יד, יג) "אברהם העברי", שכל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד (ב"ר מב, ח) – נגד כל העולם!

וזרקו אותו לאור כשדים לשרוף אותו, והקב"ה עשה נס בהשגחה מיוחדת שלא נשרף, ואחר כך היו עוד כל מיני ניסיונות, כולם ניסיונות קשים מאד, ואף על פי כן הוא עמד באמונתו.

ובדרך כלל טבע האדם כשיש לו ניסיונות הוא מתחיל להרהר למה מגיע לי קשיים כאלה, אפילו בעלי אמונה, ראיתי בעלי אמונה שכשהיו להם קשיים התחילו להרהר אחר הקב"ה, וכך הביא רש"י בפרשת וארא (שמות ו, ט) שהקב"ה אמר למשה רבינו "חבל על דאבדן ולא משתכחין, יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים נגלית עליהם ולא אמרו לי מה שמך וכו' ולא הרהרו אחר מידותי", זו הייתה מעלת האבות, שיש קשיים – ולא מהרהרים, אלא מבינים שכל דעביד רחמנא לטב עביד, כל מה שמן השמים זה לטובה, זוהי האמונה.

ובאור כשדים הייתה מסירות נפש מכוח האמונה, ואחר כך בעקידה השכים אברהם בזריזות ובשמחה בלי שום הרהור, כמו שכתוב (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו, ופירש רש"י וישכם – נודדו למצוה, ויחבוש – הוא בעצמו, ולא ציווה לאחד מעבדיו, שהאבה מקלקלת את השורה, ע"כ.

ובאמת הכתוב מעיד עליו (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, שהיה לב נאמן להקב"ה, והוא היה ראש המאמינים כמו שביאר הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה, זהו אברהם אבינו.

מסירות נפש על האמונה ירושה מהאבות

וכתוב בספרים שכל כלל ישראל ירשו את הכוחות של אברהם אבינו, ויש לנו כוחות של מסירות נפש על האמונה, כמו שהיה הרבה דורות מסירות נפש ממש, וב"ה היום אין לנו ניסיונות כאלה, אבל היו פעם ניסיונות כאלה של מסירות נפש של ייהרג ואל יעבור.

והיו יהודים שמסרו נפשם אפילו לפני משורת הדין, כמו שאמרנו במדרש (ויקרא רבה לב, א) מה לך יוצא ליסקל על שמלתי את בני, מה לך יוצא לישרף על ששמרתי את השבת וכו', ובמכילתא (יתרו ו) מה לך יוצא לישרף על שקראתי בתורה וכו', והיינו מסירות נפש גם על קיום מצוות עשה, למרות שאין חיוב ייהרג ואל יעבור בשב ואל תעשה [כמו שכתבו הרמב"ם והרשב"א והר"ן בשבת דף מ"ט], הם מסרו נפש לפני משורת הדין, יותר מן החיוב.

וכן רבי עקיבא ורבי חנינא בן תרדיון, עסקו בתורה והקהילו קהילות ברבים (כדאיתא ברכות סא, ב, ע"ז יח, א) ומסרו נפש על לימוד התורה, למרות שביטול תורה הוא שב ואל תעשה ואין בזה חיוב ייהרג ואל יעבור, כבר הביא הכסף משנה (פ"ה מהלכות יסודי התורה ה"ד) בשם הנימוקי יוסף כי "אדם גדול וחסידי ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולאהבו בכל לבם", גדולי הדור יש להם היתר למסור נפש אף בדבר שאינו חיוב, כשיש בזה צורך לחיזוק הדת, לחזק ידיים רפות. והכוח לזה בא מאברהם אבינו.

והגר"ח מוואלוז'ין ברוח חיים על פרקי אבות (ה, ג) עמד על שינוי הלשון במשניות שם, שבתחילה כתוב עשרה דורות מנח ועד אברהם שכל הדורות היו מבעיניו ובאין וכו', ומוזכר אברהם סתם ולא כתוב "אבינו", ומיד אחר כך כתוב עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו, וצריך ביאור למה בזה כן הזכיר אבינו.

וביאר הרוח חיים "ירצה בזה על פי מה שכתוב (משלי כ, ז) מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו, כי כמה מידות שהצדיק טרח ויגע להשיגם, לבניו אחריו המה כטבע מוטבע, ובקצת יגיעה יגיעו לזה. כמו שנראה בחוש שרבים מעמי ארץ מהיהודים, מוסרים עצמם על קידוש השם, והוא מוטבע בנו מאבינו אברהם שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו, וכן כל העשרה ניסיונות היו להישיר הדרך לפנינו".

ומטעם זה לגבי הניסיונות מוזכר אברהם "אבינו", כי בזה נתן את הכוח לנו בניו אחריו לעמוד בכל הניסיונות, וממנו קיבל כלל ישראל בכל הדורות את הכוחות של מסירות נפש, וכן שאר כל הניסיונות שאברהם אבינו עמד בהם, גם לנו יש את הכוחות לעמוד בהם, וזוהי תורשתיות, שירשנו מאבותינו את הכוח לעמוד בניסיונות, מאברהם אבינו, מיצחק אבינו, ומיעקב אבינו, אין קורין אבות אלא לשלושה (ברכות טז, ב), והם האבות היסודות של כלל ישראל.

טבע המידות הטובות ירושה מהאבות

ובתפילה אנו אומרים "וזכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם", הגאולה היא בגלל חסדי אבות, שהקב"ה זכר את מה שהאבות עשו, חסדי אבות, ומביא גואל לבני בניהם בזכות האבות, שגם לנו יש את מעלת האבות, ובזכות זה נזכה להיגאל, כפי שמזכירים בפיט "בגלל אבות תושיע בניו ותביא גאולה לבני בניהם", והיינו מפני שיש לנו את זכות האבות, וכפי שביאר מו"ר הגר"א דסלר זצ"ל שזכות אבות הוא לשון זכות אבות, שיש בעם ישראל את זכות המעלות של האבות, הוזהר והטהרה של האבות קיימים בכלל ישראל.

ובפרט מידות טובות, המידות הטובות של כלל ישראל הם מכוח האבות, וזה טבע תורשתי שקיים בכלל ישראל, כמו שאמרנו (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו: רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, אלו הם סימני ישראל, המידות הטובות שירשנו מאבותינו.

ושאלתי פעם אדם שיש לו קשרים כלכליים גדולים בעולם ונוסע להרבה ארצות, לאמריקה ורוסיה ועוד, ומסתובב ונפגש עם יהודים וגויים, האם הוא רואה הבדל בין יהודים לגויים? – אפילו יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, אבל הוא יהודי, וכאומרים (סנהדרין מד, א) ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, ולעומת זה גוי, האם יש הבדל ביניהם? ואמר לי שבוודאי ניכר הבדל, והם אופי אחר לגמרי.

יהודי מרגיש בצער זולתו

ודבר זה בא לידי ביטוי למשל כשיש יהודי בעולם שכואב לו וסובל צרות, ויש עוד יהודי במקום אחר שאינו מכירו כלל, ונמצא רחוק ממנו

אלפי פרסאות, אם ישמע היהודי שם על אחיו היהודי ממרחקים ששרוי בצער, גם הוא יצטער עימו, וישתדל לבוא לעזרתו כפי יכולתו. כך המציאות וזהו טבע כלל ישראל, אבל בגויים אין טבע כזה, רק כלל ישראל, הטבע של יהודי הוא טבע אחר.

וגם גוי שמתגייר, משתנה טבעו, ומקבל את המידות הטובות של כלל ישראל, כמו שמצינו בגמרא (שבת לא, א) במעשה עם הגר שרצה להתגייר, ובא לשמאי ולחלל וביקש לדעת את כל התורה על רגל אחת, ויש לפרש כי הוא רצה לדעת בקיצור ובתמצית דברים, על רגל אחת, מה ירוויח אם הוא יתגייר, הרי עכשיו הוא גוי ויש לו שבע מצוות בני נח, ואם יקיים מצוות אלו המוטלות עליו יהיה מחסידי אומות העולם ויזכה לעולם הבא, ומה הרווח אם יתגייר ויקבל עליו תרי"ג מצוות, מה ההבדל בינו ובין יהודי, ומה ירוויח בגירות.

ועל כך השיבו הלל ואמר לו: "דעלך סני לחברך לא תעביד", היינו שבגירות תקבל נשמה יהודית, וישתנה טבעך, **שלא תהיה מסוגל לעשות לשני את מה ששנוא עליך, מה שאכפת לך ואינך רוצה שיעשו לך, לא תעשה לחברך, כי תרגיש בצער ובכאבו של השני, וזהו תמצית ההבדל בין גוי ליהודי, שכל זמן שאתה גוי אין אתה מרגיש כשכואב לשני, וכשתתגייר ישתנה הטבע, ותרגיש את השני!**

זהו הטבע המיוחד של כלל ישראל, טבע אחר לגמרי, שקיבלנו בירושה מהאבות הקדושים מידות טובות, ומסירות נפש בשמחה, כמו שידוע על גר הצדק שהיה בזמן הגר"א, הגרף פוטוצקי, שמסר נפשו ונשרף על קידוש השם, והלך בשמחה לקדש את השם כפי שמסופר, קידוש השם עם שמחה. זהו הטבע של כלל ישראל.

גאולה בזכות האבות או למען שמו

ובהמשך הברכה בשמונה עשרה אומרים וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם "למען שמו באהבה", וביאר הטור (או"ח סימן קיג) "תיקנו להזכיר חסדי אבות אצל הגאולה לומר שאף אם תמה זכות אבות גאולתו לעולם קיימת שהרי הבטיח בה בשמו הגדול וכאשר שמו קיים לעולם ולעולמי עולמים כך גאולתו לעולם קיימת. והכי פירושו זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם ואף אם תמה זכות אבות מביא גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קיים לעולם."

והיינו שמזכירים תחילה חסדי אבות, שנזכה להיגאל בזכות האבות, אך לפעמים יש דור כזה שתמה זכות אבות, ואין להם הזכות של האבות, ועל זה מבקשים "למען שמו", שגם אם תמה זכות האבות, שאין את המדרגה של זכות אבות – מדרגה של רחמנים, מכל מקום שיגאלנו השי"ת למען שמו, למען כבוד שמים, כמו שכתוב בהפטרות פרה (יחזקאל לו, כב) לא למענכם אני עושה בית ישראל כי אם לשם קדשי וגו', ולמען כבוד שמים נזכה לגאולה.

ומסיפים עוד מילה: למען שמו "באהבה", וביאר בזה הגר"א וסרמן בקובץ הערות (ביאורי אגדות סימן י"ב) כי **אף על פי שהגאולה תהיה רק למען שמו המחולל בגויים, ולא בזכותם של כלל ישראל, בכל זאת הגאולה תהיה "באהבה", שהקב"ה אוהב את כלל ישראל תמיד בכל המצבים, כמו שכתוב (מלאכי א, ב) "אהבתי אתכם אמר השם", וכן בתפילה אנו אומרים אהבה רבה אהבתנו, אהבת אותנו, בכל המצבים ובכל המדרגות: אהבתי אתכם אמר השם! זוהי השייכות והקירבה המיוחדת של כלל ישראל עם הקב"ה.**

החייב להשתדל להגיע למעשי האבות

וכל זה נוגע לנו, לדעת שיש לכל אחד מאיתנו את מעלות האבות, האופי והמידות הטובות של האבות, ובידינו להיות גם כן דומים לאבות

כמו שכבר אמרו חז"ל (תדא"ר פכ"ה) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב, ולכאורה ייפלא, וכי שייך להגיע להשגות הגדולות ולמדרגות שזכו האבות הקדושים?

וביאר מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל במכתב מאלוהו (ח"ג עמ' 184) כי אמנם הקדושה אינה אותה קדושה, וההשגות אינם אותם השגות, אבל "המעשים" יכולים להיות כמעשי האבות, מסירות נפש ומעשים טובים כמו האבות, וכפי שרואים באמת יהודים שעושים מעשים טובים, עם מסירות נפש למעשים טובים, כך הטבע של כלל ישראל.

וזהו שחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, כל אחד צריך להשתדל שהמעשים יהיו כל כך מעשים טובים כמו האבות, ובמעשים זה שייך, לעשות מעשים טובים וגמילות חסדים, כלל ישראל גומלי חסדים, ושייך אפילו מסירות נפש, כמו שהיה בכל הדורות.

ולמעשה העיקר זה אמונה, לדעת שהכל בידי שמים, ואין שום דבר "במקרה" שאינו בידי שמים, אלא הכל בידי שמים, וממילא **בכל פעולה שהולכים לעשות צריכים לדעת, שאם זה לפי הדין אזי יהיה טוב, ואם זה נגד הדין זה לא יהיה טוב, מפני שהכל בידי שמים, ובשמים מתחשבים במה שהאדם עושה, אם הוא עושה מה שצריך, או עושה מה שאסור לעשות, וזהו יסוד כל התורה כמו שאמרו (מכות כד, א) בא חבוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה.**

חובת ניצול הזמן לעסק התורה

והפרטים שאנו צריכים להתחזק ושייך להתחזק בהם, הדבר הראשון הוא תורה, לעסוק בתורה כמה שיכולים, כל אחד לפי כוחו, לנצל כל הזמן והכוחות לתורה, ואפילו מי שעסוק בפרנסה, לנצל כל רגע פנוי לעסק התורה, וכבר הזכרנו מדברי המסילת ישרים בסוף הספר שכתב "יכול להיות חסיד גמור איש שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה כמו מי אשר לא יפסוק מפיו הלימוד", אפילו אדם שעוסק בדברים פשוטים מאד, יכול להיות צדיק, וכידוע שבתל אביב היה סנדלר (דער שוסטערל) שהיה צדיק ובעל מופת, והיה בעל מדרגה באמונה.

והעיקר עסק התורה, כל אחד לפי יכולתו, וכבר אמרנו שלא תלוי רק כמה אדם לומד, אלא בעיקר כמה הוא מתבטל, ולכל אחד יש זמן כמה שהוא יכול, וצריך ללמוד בכל הזמן שהוא יכול בלי בטלה.

וכמו שכתב הרא"ש בבבא בתרא (פ"א סימן כו) לגבי תלמידי חכמים הפטורים ממש שמירת העיר "ונראה שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו", והיינו אף כשמוכרח לעסוק באיזו אומנות לפרנסתו, אם הוא לא מחפש עשירות, ועוסק בזה רק כדי חייו מה שנצרך למחייתו, ובכל רגע פנוי הוא "מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה", הרי הוא נקרא בעל תורה שתורתו שומרת על העיר.

אלו הם הדברים העיקריים, תורה, עם אמונה, ובאמונה יש הרבה דרגות, וזה שייך גם לתפילה, דרגות האמונה, וכל אחד יש לו אפשרויות לאט-לאט להתקדם באמונה, שכל ההנהגה תהיה על פי האמונה, על פי התורה, שייך להתקדם וכל אחד יכול להתקדם בזה.

אשרינו מה טוב חלקינו שאנו בני אברהם יצחק ויעקב ויש לנו את המעלות שלהם, יש לנו שולחן ערוך ויש לנו ספרי מוסר, ואנו יכולים להיות בשלמות כמו שצריך, יהי רצון שנזכה לסייעתא דשמיא!

הוקדש על ידי תלמיד רבינו הרב **משה יהב** שליט"א לרגל הולדת בתו שתחי' בשעט"מ, יזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים!

לעילוי נשמת האשה הצדקנית מרת **לאה אסתר צ'ולק** ע"ה בת ר' אלעזר שוורצמן ז"ל **נלב"ע ט"ז חשון תשע"ד - תנצב"ה**

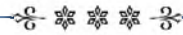
לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת **עטל הניה ברורמן** ע"ה בת ר' שמעון בן ציון הי"ד **נלב"ע י"ב חשון תשס"ג - תנצב"ה**

לעילוי נשמת הרה"ח **ר' משה אליהו קאופמן** ז"ל בן הרה"ח ר' יצחק ז"ל **נלב"ע י"ג חשון תשע"ב - תנצב"ה**

הוקדש ע"י הגאון רבי משה מנחם קלוגר שליט"א ראש הכוללים בקבר רחל, לרגל י"א חשון יום ההילולא של רחל אמנו ע"ה להעברת שמות לתפילה בקבר רחל ולזכות לברכת מרן שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שכתב במכתבו: "רבים נושעו ורבים בעה"י ייושעו בזכות התרומה למוסדות קבר רחל" חייגו 1-800-800-863

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מז"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

מצות ביקור חולים

אצל חולה שהפך להיות "צמח"

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָנֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל בַּחֹם הַיּוֹם (יח-א).

שאלה: האם מצוה לבקר חולה שהוא "צמח", והוא שוכב על מטתו כאבן, לא שומע ולא רואה ומחוסר הכרה, ולדברי הרופאים לא ישוב להכרה לעולם? והאם חייבים הבנים לבקר את אביהם כשהוא "צמח"? **תשובה:** עיקר מצות ביקור חולים היא לדאוג לצרכיו של החולה, לעודדו ולהתפלל עליו. לפי זה לכאורה אין כל טעם לבקר אצל "צמח", כאשר צרכיו נעשים, ואין מה להוסיף עליהם. וגם לא ידוע אם יש טעם להתפלל עליו, מאחר והרפיוי הוא בדרך נס גדול, ולא טבעי.

אך נראה דמכל מקום מצוה לבקרו. דהנה דרשו חז"ל (סוטה דף יד ע"א) על הפסוק "וירא אליו ה'" (בראשית יח א), ללמדנו שבא הקב"ה לבקר את החולה. וביאר בספר 'דרש משד' (להגר"מ פיינשטיין זצ"ל, תחילת פרשת וירא): שהרי נאמר 'וירא אליו' ולא נאמר שום נבואה, ועל כרחק שהוא לבקר את החולה, ומכאן ראייה גדולה שחייב ביקור חולים הוא אף באופן דליכא ב' הטעמים, לא לשמוש ולא לתפלה, כי אצל ביקור השי"ת לא שייכים טעמים אלו, כיון שבידו לרפאותו אף בלא השראת שכינה מיוחדת לזה באהלו של אברהם.

ונראה להסביר, משום דאף דאיכא טעמים למצוה, בכל זאת חיוב עשייתה הוא קבוע, כאילו אין לה טעם, כיון שהטעמים הם רק ביאורים לחיוב המצוה, אך המצוה צריכה להעשות בלא שום טעם, רק לשם שמים שצוה המצוה, ולכן לא יכול לפטור עצמו מביקור חולים, בטענה שאין החולה צריך לשמוש, ויכול להתפלל בעצמו.

ואולי זה הטעם שלא הלכו רבנן לבקר את החולה כמבואר בנדרים (דף מ ע"א), כיון שהיה שם מי שישמשנו, והתפללו עבורו אף בלא הליכתם, וגם רבי עקיבא לא הלך לבקרו בשביל הצורך, כיון שגם הוא סבר דליכא צורך, אלא מפני שהדין הוא לבקר בכל אופן, ונודמן שהיה גם צורך לשמוש, דאל"כ איך נמנעו רבנן מלבקרו.

[אך אולי אפשר לדחות ולומר, שהשי"ת בא לבקר את אברהם אבינו כדי לעודדו בעצם ביקורו, משא"כ ה"צמח" שגם עידוד אין בביקורו].

ויעוין בספר ברכי יוסף (ויר"ד סימן רמז), שהביא מחלוקת הפוסקים אם צריך לקום לפני סומא חכם. ויעוין בגמ' קידושין (דף לא ע"ב) שרב יוסף שמע קול כרעא דאימיה, אמר איקום מקמי שכינה דאתיא. ומשמע דאף דלא ראתה שבנה קם מפניה, בכל זאת קם, ויתכן דהוא הדין בנדוננו.

וביותר נראה שיש תועלת ממשית בביקור אצל ה"צמח", מכמה סיבות: א. על ידי כך הצוות הרפואי

יטפל בו יותר טוב, וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ב סימן תעח). ב. אף דנראה שהחולה לא מבין כלל, אפשר דרואה ואין לו כח להגיב. ג. שמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל דיש ענין להתפלל על "צמח", כדי להקל על מצבו, ובפרט שמצינו לפעמים ש"צמח" התעורר מחליו. לכן נראה דמצוה לבקר חולה כזה, וכל שכן אם אביו 'צמח'. (חש"ח נדרים מ ע"א).

הילד אמר את סגולת

'הכל בחזקת סומין' והסוכרייה נמצאה

וַיִּפְקַח אֱלֹקִים אֶת עֵינָיָה וַתֵּרָא בָּאָר מִיָּם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת הַחֲמֶת מִיָּם וַתִּשֶׁק אֶת הַנֶּזֶר (כא-ט).

שאלה: מעשה בילד שישב בגינה ציבורית ובירך 'שהכל' על סוכרייה על מקל. מיד בתום הברכה, עוד בטרם הספיק לטעום מהסוכרייה, היא נשמטה מידו ונפלה לבין השיחים, הוא חיפש אחריה, אך משום מה לא מצאה. משכך, החליט לומר את הסגולה הידועה למציאת אבידות: "אמר רבי בנימין: הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם", ומיד כשסיים לומר את הסגולה, ה' יתברך פקח את עיניו ומצא את הסוכרייה. [מקור הדברים במדרש (ביר וירא נג), שם מובא שהדבר נלמד מהפסוק (בראשית כא, יט) 'וַיִּפְקַח אֱלֹקִים אֶת עֵינָיָה וַתֵּרָא בָּאָר מִיָּם'. וביאר שם ב'עץ יוסף': שאין העיניים יכולים לראות, גם דבר שנמצא לפני האדם, אלא במה שניתן להם רשות לראות.

ויעוין עוד בספר 'תולדות יעקב' (עמ' קכד) שם הובא שמרן הסטייפלער זצ"ל יעץ לומר סגולה זו למציאת אבידה, והוסיף שמרן החזון איש היה משתמש בזה. ויעוין עוד בספר 'תולדות יעקב' (עמ' קכ"ד) שם הובא שמרן הסטייפלער זצ"ל יעץ לומר סגולה זו למציאת אבידה, והוסיף שמרן החזון איש היה משתמש בזה. ובספר 'זכר עשה' (פ"י אות ר"ל) כתב בטעם סגולה זו: בספר המידות מובא, שמחמת חיסרון באמונה נגרם לאדם שיהיה לו אבידה. ובזה מובן למה אומרים בעת כזאת דווקא מאמר זה של הכל בחזקת סומין, שבזה מתקן האדם את ביטחונו בה' יתברך ובאמונתו יחידה!.

אך כעת התעוררה השאלה - הן ידועה ההלכה (או"ח סימן קס"ט), שאם סח בין הברכה לאכילה בדברים שאינם מעניין הסעודה (אפילו במילה אחת), צריך לחזור ולברך. אבל אם הפסיק בעניינים השייכים לסעודה, כגון שאמר 'הביאו מלח' - אינו צריך לחזור ולברך, וממילא הסתפק, האם עליו לחזור ולברך 'שהכל' על הסוכרייה, כי עשה 'הפסק' באמירת הסגולה, או שמא מכיון שהסגולה נועדה על מנת 'להציל' את הברכה, אם כן אמירה זו אינה נחשבת להפסק?

תשובה: נאמר בבאר היטב (סימן תקפ"ה סק"ז) בשם המהרי"ל: "פעם אחת לא היו יכולים לתקוע בשופר, והפך השופר וקרא לתוכו 'ויהי נועם', ושוב יכלו לתקוע". וכתב על

כך הדגול מרבבה: נראה שזה היה בתקיעות מעומד (לאחר שכבר ברכו ותקעו תקיעות דמיושב), אבל בתקיעות מיושב הוא הפסק גמור בין הברכה לתקיעה, ולומר שזה מיקרי לצורך התקיעה, קשה הדבר, כי אין זו סגולה בדוקה". (והדברים הובאו בשע"ת שם סק"ז ובמשנ"ב ס"ק יח).

למדנו אפוא מדברי הדגול מרבבה, שכאשר מדובר ב'סגולה בדוקה', מותר להפסיק באמירתה, כי היא צורך הברכה. ואם כן גם בשאלתנו נאמר, שאם סגולה זו למציאת אבידה נחשבת לסגולה בדוקה, מותר לכתחילה לומר אותה בין הברכה לאכילה ואין בכך הפסק. אבל אם סגולה זו אינה בדוקה (כך שאמירתה לא תביא בהכרח למציאת המאכל שעליו בירך), אם הפסיק ואמרה לאחר הברכה, צריך לחזור ולברך. לסיכום: אם מדובר בסגולה בדוקה אין צריך לחזור ולברך, כי ההפסק באמירתה הוא צורך הברכה. ואם אין הסגולה בדוקה, יש לחזור ולברך. (חש"ח מנחות יח ע"א).

נשלח ע"י בית דין להלכות,

ויש לו בזה גם חשבונות אישיים

וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלקים (כב-ג).

שאלה: סיפר הגאון הרב שלום כהן שליט"א ראש ישיבת פורת יוסף, שפעם בא למרן הרב שך זצ"ל בערב ראש השנה? ושאל אותו מה לדרוש לבחורי הישיבה בראש השנה, השיב לו מרן הרב שך זצ"ל, מסופר במדרש (ילקוט שמעוני פרשת וירא רמז צח) שכאשר אברהם הלך לעקוד את יצחק, בא שטן ועמד לפניו ונדמה לו לזקן, א"ל להיכן אתה הולך, א"ל להתפלל, א"ל והעצים והאש ומאכלת למה, א"ל שמא אשה יום ויומים לאפות ולאכול, א"ל אדם שכמותך יאבד בנו שניתן לו בזקנתו ותאבד נשמה ותתחייב בדין, עכ"ל. ושאל הרב שך מה השטן אמר לאברהם, שאם יעקוד את בנו יתחייב בדין, הרי אברהם עושה רצון ה', ומדוע שיתחייב על זה בדין. והשיב מרן הרב שך זצ"ל, שהשטן אמר לאברהם, שהרי אם הוא הולך לשחוט את בנו ויש לו מחשבה של כבוד עצמו שכולם ישבחוהו ויגידו תראו מה אברהם אבינו עושה להקב"ה. הרי מחשבה זו אינה לשם שמים, אלא לשם כבוד עצמי, ואם ישחט את בנו, בחלק המחשבה הזה, שעושה לשם הכבוד שלו, יהיה נחשב רוצח, שבחלק המחשבה הזה הלא עשה לכבוד הקב"ה, וא"כ אמר לו השטן למה לך לשחוט את בנך, כאשר יש חשש שתתבע על רצח. הרי שאדם צריך לעשות את מעשיו בנקיות גמורה, ואם לא, חלילה על אותו חלק שלא לשם שמים, הוא יכול להתבע.

ומספרים כי בזמן הרמב"ן היה יהודי אחד מלשין, ודינו של אדם זה שמורידין אותו ולא מעלין. צוה הרמב"ן לשים עין עליו בעת שהוא יורד לנהר לרחוץ, ואז לאבדו, כדין שעושים למלשין. שליחו של הרמב"ן עשה כמעשה הזה, אך מיד לאחר מכן הוא מת, וכאשר שאלו בפליאה להרמב"ן על מה ולמה מת האיש ההוא, שהרי עשה בשליחותו, וכפי שציווהו, וזהו מדין תורה, והשיב, כי אולי נהנה בשעת מעשה כשהמית את

המלשין, ומכיוון שנתערב בו איזה שמץ של הנאה נקמה ואכזריות, הרי אין זו כבר מצוה, ולכן נידון בשמי מרום כרוצח על דאטפית אטפור.

ויש לשאול אם בי"ד צריך להלקות אדם החייב מלקות, ויש לבית דין רק שליח אחד, ולשלוח זה יש חשבונות אישיים עם אותו אדם העומד לקבל את המלקות, נמצא שכאשר הוא ילקה אותו מטעם שליחות בי"ד, הוא גם "יהנה" שמלקה אותו. האם אסור לבית הדין לשלוח שליח זה, כיון שיש לו חשבונות אישיים, או מאחר ואין שליח אחר אלא הוא ישלחוהו לזה?

תשובה: כתב החפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל י), שיש אופן שמותר לדבר לשה"ר לתועלת כאשר רואה אדם שבא להזיק ולעשות עוול לחברו. וכתב הח"ח שיש כמה תנאים שרק בהשתלם התנאים יהיה מותר לספר לה"ר. ואחד התנאים שהביא [תנאי ה], שיכוון לתועלת ולא להנות ח"ו מהפגם ההוא שהוא נותן בחברו ולא מצד שנאה שיש לו עליו מכבר. משמע מדברי הח"ח שאם למעשה הוא שונאו ונהנה לגנותו, אסור לספר את הדבר אף שיש תועלת בדבר. וכן דעת החזון איש (הובא

במעשה איש חלק ב עמ' קפ).

ובביאור הדבר, כתב בהלכות רכילות (כלל ט ס"ק כח בהגהה) שלפי הסמ"ע (חרימ סימן תכא ס"ק כח) אסור לעשות פעולות הצלה [להכות אדם שמכה אחרים] כשמכוון לצד שנאה. אמנם הט"ז שם חלק על הסמ"ע וכתב: ואיני יודע טעם לזה החילוק, דכיון דדינא הוא שיכול להציל ע"י הכאה את המוכה, מה לי בזה שיש לו שנאה על המכה, מ"מ הוא עושה מצוה להציל את המוכה, וכי בכונת הלב תליא מילתא, ואף שאין דרכו כן בפעמים אחרות, הרי לא יפה עשה באותן הפעמים, אמנם בהאי מעשה שפיר קעביד ומצוה קעביד. ועיין בשו"ת דברי יציב (וי"ד סימן ב אות ד).

ומעתה נשוב לשאלתנו: לכאורה לשיטת הסמ"ע יהיה אסור לבית דין למנות שליח שונא להלקות את החייב, משום שמכשילים אותו באיסור הכאה, שהרי הוא מתכוין גם לשנאה, ולפי הט"ז מותר.

אולם נראה שגם לפי הסמ"ע יש להקל ולשלוח את השונא כשאין אחר, מטעם שבית דין מצווין להלקות, והשלוח מצווה לכבוש את שנאתו, ולהלקות רק בגלל ציווי הבית דין, ואם השליח יתכוון להלקותו מסיבות נקמה, הוא עונו ישא ואנו נקיים מחטא, וכעין זה פסק מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכמו שהבאנו בחשוקי חמד עמ"ס נדרים (דף סב ע"ב). ע"ש.

רופא שצריך לרפא ביסורים את

שונאו, והוא שמח בסבל הרפואי של שונאו

שאלה: כמו כן יש לשאול ברופא ששלחו אותו לרפא חולה [שאינו סכנה], והטיפול כרוך ביסורים, והנה החולה הוא שונא של הרופא, וכאשר הרופא יראה את החולה מתייסר מהרפואה, הרופא "יהנה", כיון שהוא שונאו, האם מותר לרופא לרפא, כיון שיש לו כאן חשבונות אישיים, או לא?

תשובה: לפי הט"ז מותר לרופא לרפאותו, ולפי הסמ"ע אם אפשר לשלוח רופא אחר, יש לעשות כן, ואם אין רופא אחר מצוה על הרופא לכבוש את יצרו ולהתכוין לתועלת. (חש"ח מנחות ב ע"א. ויעיין עוד משי"ב להלן שם בדף סד ע"א בענין למשכן את חברו כדי להפרישו מאיסור).

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת הבחינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

וירא תשע"ט

לפני הימים הנוראים, וראינו זאת במוחש עליו
(בעצמו).

מעתה, לא יפלא ששלושת האנשים הללו, שאליהם
כיוונה 'דעתו' של אברהם, להרים את עיניו
ולראותם. הם היו מוכנים, אל ראייתו המכוונת
בדיוק אל תכליתו של אברהם אבינו.

כפי שכתוב: 'נצבים'. כלומר, אנשים 'מוכנים',
שהיו מוכנים אל דעתו ואל מבט עינו של אברהם
אבינו.

ולא היה לו כל צורך לפנות אליהם כלל, אלא רק
לומר לגדול שבהם: אל נא תעבור מעל עבדך.

(מפי תלמידו הרה"ג ר' יוסף צבי רינהולד שליט"א)

צורת החסד

וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא
וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה. (וירא יח,
ב)

אמר מרן הגר"ש רוזבסקי זצ"ל מעלתה של עשית
חסד כשהיא נעשית לא רק משום דקאי לפניו מי
שזקוק לחסד, אלא כשהחסד הוא בבחינת מעין
נובע באדם להשפיע ולתת משלו ולתת את עצמו,
ולכן ממדה זו לחפש ולמצוא מי שאפשר לעשות
עמו חסד. וזוהי ממדותיו של הקב"ה, שהרי מטרת
בריאת העולם הוא שרצה להיטיב והרי דברא את
הבריאה כדי להיטיב, ומצות והלכת בדרכיו ג"כ
באופן זה, ואברהם אע"ה עמוד החסד, הצטער
כשלא היו אורחים שיוכל להיטיב עמם, והמציא
לו הקב"ה מלאכים בדמות אדם, כדי לספק את
מדת החסד שנבעה בו.

'הענות' כפי ה'מוכנות'

וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו.

במה שכתוב לשון כפולה בתורה, שאברהם גם
'נשא' את עיניו וגם 'ראה' אותם.

רבות עמד על כך כבוד **מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי
זצוק"ל**, שאברהם אבינו איננו נושא את עיניו כלל
וכלל אנה ואנה. אלא, אך ורק בעת הצורך !

(עיין רש"י מנחות קי. ד"ה שימי, רב לא זקף
עיניו, אלא כובשן כל שעה, משום צניעות. ויש
כאן ב' נקודות, א', עצם כבישות העין. ב', זו היתה
מלחמה שנערכה כל שעה ושעה, והיה מוטל עליו
לכבוש את העין, לכבוש - כפי שכובשים שטחים
במלחמות... כך היתה לרבי מלחמה תמידית,
וצורך לכבוש את היצר - זה היה רב, שהיה ארוך
בדורו וחי 300 שנה גמ' נדה כד:).

גם כאשר הינהו יושב ב...פתח האוהל, בחפשו
אחר אורחים, שייאותו להיכנס לתוככי אוהלו. גם
שם, בפתח האוהל, כאשר מחפשים מישהו...

גם אז, אין עיני אברהם מביטות בהפקרות
משוטטת אנה ואנה. אלא אך ורק, כפי שהחליט
בדעתו. ולאחר שהפעיל פעולה מוקדמת, בהרימו
את עיניו. רק אז, היה אברהם רואה בעיניו.

ועוד הוסיף ואמר: ענין זה שהעידה התורה על
אברהם, הוא עבודת 'מלכויות' המיוחדת לראש
השנה (גמ' ר"ה טז.). שעיקרה הוא, שימליך את
הקב"ה, על כל איבריו. כך היה אברהם חי בימיו,
בשעבוד מראה 'עיניו', אל רשות המוחלטת של
הכרעת 'דעתו'. (בענין זה דיבר רבות גם בשיחותיו

שליחות אחת

והנה שלשה אנשים (יח, ב).

פירש"י: "אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות וכו' ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט וכו'", עכ"ל. ולכא' אכתי קשה כיצד רפא רפאל את אברהם וגם הציל את לוט, הרי אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות.

וביאר בזה מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א:
והפירוש בזה, כי הצלתו של לוט היא גם כן חלק מרפואתו של אברהם, שהרי היה אברהם מצטער באם לא היה לוט בן אחיו ניצל, וזהו שאמרו בברכות (נד, ב) אפילו בשעת כעסו של הקב"ה זוכר את הצדיקים שנאמר (בראשית יט, כט) ויזכר אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וגו', והיינו כנ"ל שהצלת לוט היא מפני זכירתו של אברהם, ולכן שליחות אחת היא, לרפאות את אברהם ולהציל את לוט.

(מרשימות נכד מרן, הגר"ל שליט"א)

אל יאוש

אולי יש חמישים צדיקים וגו' (יח, כ"ד)

באחת המערכות הגדולות שניהלו גדולי ישראל היה למרן הגרא"מ שך זצוק"ל עגמת נפש מאוד גדולה על הצער שיש לרבינו הגר"י קנייבסקי זצ"ל במערכה זו באחד הפעמים באשר נכנס הרב שלמה לורנץ לסטייפלר זצ"ל שאל הסטייפלר מה שלום הרב שך השיב לו, לרב שך יש מאוד עוגמת נפש בקשר לאותו עניין אמר הסטייפלר תגיד להרב שך היום זה פרשת וירא וכתוב בפרשה שאברהם אבינו התפלל על סדום ואולי יש חמישים צדיקים אולי ארבעים צדיקים וכאשר סיים אברהם אבינו את הדין ודברים עם הקב"ה ולא נתקבל סניגוריא שלו ונחתם עונש על סדום כתוב ואברהם שב למקומו מה הבתוב בא ללמד בשביל מה התורה כתבה זאת שאל הסטייפלר ואמר תגיד להרב שך צריך ללמוד מכאן שאחר כל התאמצות של אברהם אבינו בקשר לסדום בין שלא השיג מה שרצה שב למקומו וכך עלינו לעשות אם לא משיגים מה שרצינו לא צריך שיהיה לנו עוגמת נפש צריך לחזור למקומו ולהגיד שיעורים יצאנו ידי חובה וזה מה שהתורה באה ללמד לא להשבר

חסד במסירות נפש

פעם כשביקר מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל חולה ממקורביו תינה הלה לפניו את צערו ושברון רוחו על שגם לאחר התאמצותו אין עולה בידו לקיים המצוות כתיקונן ונענה הגרש"ז הנה מדתו של אברהם אבינו ע"ה היתה מדת החסד שעסק בה כל ימיו אולם בתורה לא נזכרו אלא שתי פעולות האחת הכנסת האורחים שקיים עם המלאכים והשנית נטיעת האשל בבאר שבע שנזכרה בסוף פרשת וירא בראשית כא לג ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ד אל עולם ולכאורה יפלא הרי נטיעת האשל בבאר שבע היתה פעולת החסד העיקרית של אאע"ה כדברי הגמרא בסוטה י ע"ב הובא ברש"י שם אל תיקרי ויקרא אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב וכו' ובזה עסק עשרות שנים ואף על פי כן לא נזכר מכל זאת בתורה אלא פסוק אחד בלבד ואילו ביאת המלאכים שהיתה מאורע חד פעמי בלבד האריכה והרחיבה בו התורה ותיארה כל פרט ופרט מאופן ההכנה וסדר האכילה וכו' ולא עוד אלא שכל פעולה ופעולה שעשה אז עשתה רושם לדורות כדברי הגמרא בבבא מציעא פ"ו ע"ב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקבה לבניו בעצמו ואמרו עוד שם תנא דבי רבי ישמעאל בשכר חמאה וחלב זכו למן בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענן בשכר יוקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים עיי"ש והדברים הפלא ופלא מהי חשיבותו המיוחדת והנשגבה של מאורע זה יותר מכל פעולותיו העצומות של אאע"ה כל ימי חייו ברם יש לבאר הדברים בפשטות מאורע זה עם המלאכים היה בזמן חליו ותשישותו של אאע"ה ביום השלישי למילתו וכל פעולה ותנועה שעשה אז היתה מתוך יגיעה והתאמצות יתירה וחביבה לפני הקב"ה פעולה אחת הבאה מתוך התאמצות ויגיעה יותר מפעולות גדולות ונצורות של שנים רבות שאין בהם התאמצות זו וסיים הגרש"ז חביבה ויקרה לפני הקב"ה כל פעולה קטנה שהנך עושה בחלייך מתוך התאמצות יותר ממעשיך הטובים חנוך הבנים למצוות עמי ט"ו שעשית ושתעשה בע"ה בימי בריאותך שאין בהם מעלה זו ויצוין שבלא"ה היתה דעת רבנו שראוי יותר שבני הבית יצאו בשמיעת ברכת על אכילת מצה וכו'. (הליכות שלמה מועדים ח"ב עמ' רפ"ז)

שאפילו אם יש עוגמת נפש צריך לחזור כמו שהיה מקודם וכן כך היה נוהג מרן זצוק"ל לומר בכל המערכות אנחנו עשינו את שלנו הקב"ה יעשה את שלו.

הדרדרות של סדום

מרן בעל "דבר אברהם", נשא את דבריו על הידרדרות המצב הרוחני בקובנה. השפעתם ההרסנית של המשכילים נראתה כעבור זמן לא ארוך גם בבתי הכנסת. בתי כנסת, שלפני הכיבוש הרוסי היו מלאים בציבור גדול, החלו להתרוקן ממתפלליהם ומלומדיהם, עד שבקושי גייסו מניין. רבה של קובנה שאל: "היכן כל המתפללים? לא נעלמו כולם?"

הוא הסביר את דבריו על פי תפילתו של אברהם אבינו על סדום: בתחילה ביקש אברהם, שהקב"ה יחוס על סדום בזכות חמישים הצדיקים שיש בה, ותוך כדי תפילתו ירד מספר הצדיקים עד עשרה. מדוע לא החל אברהם להתפלל מייד בעבור העשרה?

הסביר רבה של קובנה: כאשר אברהם אבינו החל להתפלל על סדום, הוא הכיר את האיזור וידע שיש שם חמישים צדיקים. אילו לא היה יודע שזהו מספר הצדיקים, לא היה מתחיל להתפלל. אולם תוך כדי עמידתו בתפילה, הפכו הצדיקים לרשעים, ולא הייתה להם זכות להינצל.

הירידה הייתה מהירה: אברהם החל להזכיר חמישים צדיקים, אחר כך ירד לארבעים וחמישה צדיקים, ארבעים, שלושים, עשרים, עשרה, עד אשר לא נותרו במקום אף עשרה צדיקים.

כך הסביר הגאון את הירידה הרוחנית הגדולה, שהביאה למיעוט המתפללים בבתי הכנסת. [יסור יסרני ח"א עמ' 702]

אין התראה לבן נח

ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחייה ואם אינך משיב דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך. (וירא כ, ז)

הביא מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם מרן החזון איש דהנה בב"ר פנ"ב מכאן שאין התראה בבני נח ותמוה והרי התרה בו ואם אינך משיב דע כי מות תמות וי"ל דמלשון ואם אינך משיב כו' משמע

צורת דפלומטיה

ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום. (וירא כא, כו)

סיפר **מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א** שבאותו ליל שב"ק שבה נלב"ע מרן החזון איש פרק וירא תשי"ד ליווה את מרן החזון איש בחור משיבת סלבודקה באמצע הדרך שאל אותו מרן החזון איש מה פשר נוסח תשובת אבימלך לאחר שאברהם מוכיח אותו על אודות באר המים אשר גזלו עבדיו אבימלך משיב לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי חיום כא כי אבימלך היה כמו א ענגלישער דיפלומאט דיפלומט אנגלי חתם מרן החזון איש את דבריו בני הדור ההוא שזכרו זה מקרוב את סגנון הדיפלומטיה האנגלית ששלטה בארץ ישראל מכח המנדט הבריטי הבינו אל נקל את כוונתו. (ועי' טעמא דקרא כאן)

אין למדין מקודם מתן תורה

ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק. (וירא כא, י)

סיפר הגר"א פרבשטיין זצ"ל ראש ישיבת חברון הגיע אלי מכתב מהחזו"א בו הוא מבקש שיקבלו לישיבת חברון בחור מסויים והנה הגיע בחור עם סנדלים בלי גרביים וללא חליפה בדקתיו וראיתי שהוא כלי אבל חזונו לא היתה של בן ישיבה ושוב נתברר לי שלא די שקופה של שרצים עומדת מאחוריו אלא גם מלפניו והרהרתי כיצד אקבלו להישיבה נסעתי לחזו"א ושאלתיו איך אוכל לקבלו הרי מצינו בתורה בראשית כ"א י' גרש את האמה הזאת ואת בנה והוא משום שיצחק לא יקבל השפעה רעה מישמעאל ובמקרה שלפנינו אמנם יושפע הוא לטובה מהישיבה אבל גם אחרים

וכדמבואר במדרש דלכל דבר אמר שזה תחת יצחק ובזכות זה זכה להרבה ארבה את זרעך ולוירש זרעך את שער אויביו שכל ענינים אלו הם פריצת השערים ופי' הנ"ל לפי"ז דוקא אחר גמר מתן תורה והמעמד הנבחר שהיה לב"א עלי' גדולה הסימן היה ע"י אילו של יצחק להראות על ענין זה להמשיך קדושת והתעוררות המעמד לתוך עבודה יום יומית ובמשוך היובל המה יעלו בהר יחא להם העלי' האמיתית להר סיני. (קו' על חג השבועות)

עמידה בנסיון

הביא מרן הגר"ש רובנסקי זצ"ל דהנה איתא במשנה (פ"ה אבות מ"ג): עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו. וברש"י: ולא הרחרחר אחר מדותיו ית' מרוב אהבתו. וצ"ע לכאורה, הא בקרא כתיב – אחר נסיון העקידה שהיה הנסיון האחרון – עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, ומשמע שמחמת היראה עמד בפני הנסיונות. אכן הפירוש הוא שאמנם עצם העמידה בנסיון היא מיראה, כי מאהבה אפשר לבעט, וכדבריהם ז"ל בירושלמי (סוטה פ"ה ה"ה): כתוב אחד אומר ואהבת את ה' אלקיך וכתוב אחד אומר את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד, עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עשה מיראה שאם באת לבעט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט. [ועוד יתכן לומר להיפוך כי עד כמה שהאהבה יוקדת במלא דרגתה לא שייך נסיון כלל, והנסיון הוא מעבר למדרגת האהבה, שאך מיראה הוא עומד בנסיון.] אך אחרי שעמד בנסיון הרי מרוב אהבתו לא הרחרחר בו, ולא עורר בעצמו איזו שהיא התנגדות שהיא כבר בבחינת שנאה, דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. ואדרבא ע"י העמידה בנסיון ע"י היראה, האהבה מתגברת בו, דכיון דמצד האהבה אינו מהרהר, ואין מתעוררת התנגדות בחינת שנאה, הרי האהבה מתגברת בו, כי ע"י שמקריב עצמו בשביל הקב"ה, מתקשר יותר ויותר, ומתגברת האהבה יותר ויותר.

יכולים לקבל ממנו השפעה לא טובה והשיב לי החזו"א אין למדין מלפני מתן תורה. (מהגר"א מן ששמע מהגר"א פרבשטיין)

מסירות נפש כשאין מצוה

ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני. (וירא כב, א)

העיר מרן הגר"ז דהנה בכל מקום אנו מזכירים את המסירות נפש של אברהם לעקידת יצחק ולא מזכירים את המסירות נפש של יצחק לעקידה שהסכים לאביו שיעלהו לעולה.

ואמר מרן הגר"ז זצ"ל שהרבה פעמים אנו מוצאים אנשים שמוסרים את הנפש עבור כל מיני דברים, ואנו מתפללים כיצד הם עושים את זה ללא קושי מיוחד, ואלא דדבר שאינו מצוה היצוה"ר אינו מפריע גם למסור את הנפש על זה, וכל הקושי מתחיל כשזה מצוה, וא"כ אצל אברהם שזה היה מצוה היה קושי לקיים את העקידה, אבל אצל יצחק שלא היה מצוה א"כ גם לא היה קושי במסירות נפש.

להמשיך את העבודה

ויאמר בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך. (וירא כב, טז)

הנה בפסוק כתיב אחר קבלת התורה במשוך היובל המה יעלו בהר ובמדרש דהיינו בשופר אילו של יצחק והדבר תמוה למה נצרך דוקא את אילו של יצחק לסימן של גמר המצב של קבלת התורה. **והסביר מרן הגאון ר' משה הלל הירש שליט"א** שפי' ע"פ דברי הרה"צ ר' איציק"ל מפטרבורג זצ"ל שהסביר ענין קרבן האיל שהקריב אברהם אבינו שלכאורה הרי זה היה קרבן פשוט ולמעשה רואים בכ"מ שהוא מסמל ענין העקידה דהענין דמטבע האדם אחר עבודה גדולה שעשה מסתפק הוא בזה ואינו ממשיכו אח"כ לעבודה היום יומית משא"כ אברהם אבינו אחר עבודתו הגדולה שהיה מוכן להקריב את בנו יחידו קרבן לה' הרחיב גבולות הקדושה והמשיך העבודה לקרבן האיל

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת וירא תשע"ט

יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם. (י"ח, ד').

וברש"י כתב, כסבור שהם ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו.

ועדיין יש לדקדק, למה אמר אברהם שיקחו 'מעט מים', והרי כיון דהמים באו בשביל שירחצו רגליהם, ממילא יתנו להם כדי רחיצת רגליהם, ולמה הוסיף אברהם אבינו שיהיה זה 'מעט מים'.

ויש לומר בזה, דהנה הדין הוא דנכרי מבטל עבודה זרה שלו, וא"כ יש לומר דברחיצה מועטת כבר מבטל בזה את העבודה זרה, ולזה סגי במעט מים, שרחיצה מועטת זו, תהיה מעשה ביטול על העבודה זרה שעל רגליהם, ושוב אין צריך שירחצו את כל רגליהם, דהעבודה זרה כבר בטלה.

מעתה יש לומר, דכיון שפירש רש"י דכל הרחיצה באה רק בשביל שהקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו, אמר 'יוקח נא מעט מים', דעל ידי מעט מים ורחיצה מועטת, כבר יבטל שם עבודה זרה מהאבק שעל רגליהם, ולכן אין צריך מים בשיעור של כדי רחיצת רגליהם, אלא סגי בשיעור מועט של תחילת רחיצה, דבזה סגי לבטל העבודה זרה.

הלא הוא אמר לי אחותי היא, והיא גם היא אמרה אחי הוא, בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת. ויאמר אליו האלוקים בחלום גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת וגו'. (כ', ח'–ד').

וכתב רש"י, אמת שלא דימת מתחילה לחטוא, אבל נקיון כפים אין כאן.

נראה לבאר בזה, דהנה בחידושי מרן רי"ז הלוי, ביאר דבאמת במה שאבימלך לקח את שרה אליו, יש בזה שתי עבירות, האחת עבירה דעריות, שהרי היא הייתה בעולת בעל, והעבירה השנית, משום איסור גזל, כמבואר ברמב"ם פ"ט מהל' מלכים הי"ד, דשכר נתחייב מיתה משום על שלקה את דינה בחזקה ובכבוש, ודבר זה נחשב אצל בני נח לגזל, וכמו כן אצל אבימלך, כיון שלקה את שרה בכה, עובר בזה באיסור גזל.

ולפי זה דזהו שאמר לו הקב"ה, דבתם לבבי, יש כאן, אבל נקיון כפים אין כאן, דר"ל, דאמנם לגבי איסור עריות דבעולת בעל, הרי שעשה כן בתם לבבו, כיון שהוא אמר לו שאחותי היא, וגם היא אמרה לו שאחי הוא, אבל כל זה מועיל רק לגבי איסור דעריות, אבל נקיון כפים, שזה מכוון לגבי ענין איסור גזל, דנקיון כפים, היינו כלפי דבר התלוי בנטיילת ולקחה, והיינו לקיחת נטיילת דבר שאינו שלו, וזהו איסור גזל, ועל זה אמר לו הקב"ה,

דהגם דכלפי איסור עריות, אמת הוא שלא דימת לחטוא, אבל לגבי איסור גזל, אינך נקי, דסו"ס גם אם היא אינה אשתו ורק אחותו, מ"מ יש כאן איסור גזל, ואין כאן נקיון כפים.

ואנוכי לא אוכל להמלט ההרה פן תדבקני הרעה ומתי. (י"ט, י"ט).

וברש"י כתב, כשהייתי אצל אנשי סדום, היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק, אני כרשע. וזהו טענת לוט, דמהאי טעמא אינו יכול להמלט ההרה, כי אז לא ינצל. והנה לכאורה צדקו דבריו של לוט, וא"כ למה באמת ציווהו המלאך להמלט ההרה, והרי אדרבה שם הוא מפסיד את זכותו להנצל.

אמנם נראה לבאר בזה, דכל חשבונו של לוט הוא נכון, אבל כל זה הוא אם באנו לדון שלוט ינצל מחמת זכות עצמו, ועל זכות עצמו יש טענה זו, דכל זכותו הוא רק כשהוא אצל אנשי סדום, ולא כשהוא אצל אברהם שהוא צדיק, אבל האמת שזכותו של לוט להנצל, אינה מחמת זכות עצמו כלל, אלא אדרבה כל זכותו היא מחמת אברהם אבינו, וכמו שמבואר בפשטות הכתובים, וכמו שכתוב לקמן פסוק כ"ט 'ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט', ובגמ' בברכות דף נ"ד ע"ב איתא, דעל לוט מברך ברוך זוכר הצדיקים, וברש"י שם, שזכר את אברהם, וכמבואר שם בגמ' דילף לה מהכתוב שהבאנו דכתיב 'ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט', וא"כ נמצא דאדרבה כל זכותו של לוט לינצל הוא רק מחמת זכותו של אברהם, וא"כ אדרבה כל שהוא טפל אל אברהם, יותר הוא ראוי וכדאי לינצל בזכות אברהם, וככל שתגדל דבקתו ושייכותו לאברהם אבינו, כך תגדל זכותו לינצל מכח זכותו של אברהם אבינו, ולכן אמר לו המלאך, 'ההרה המלט', שאדרבה על ידי שיבא אל אברהם אבינו, יותר הוא ראוי וכדאי שתעמוד לו זכותו של אברהם אבינו.

ויעקד את יצחק בנו. (כ"ב, ט').

חכם אחד שליט"א שאל למה בכל מקום נקרא מעשה העקידה על שם העקידה, וגם הזכות נקראת על שם העקידה, ומבקשים שיוזכר את זכות עקידת יצחק, וכמו שאומרים בתפלת מוסף בראש השנה, 'ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח', ולא נקרא על שם עיקר הדבר שזהו הקרבתו של יצחק, וזהו עיקר הזכות שמכותו אנו מבקשים, והרי לכאורה העקידה לא הייתה אלא מכשירי קרבן גרידא, ולא זהו

עיקר התכלית, וא"כ למה נקרא כל הענין על שם מעשה העקידה.

ויש לבאר, דאמנם עיקר התכלית היתה בהקרבת יצחק לעולה, אבל המסירה של יצחק שמסר עצמו להעלותו לקרבן, זה נשלם ונגמר בעת שנעקד, דמעת שנעקד, הרי הוא כבר מסור ביד אחרים לעשות בו כרצונם, ונימלה ממנו הבחירה, ואם כן נמצא דעיקר המסירות נפש של יצחק היתה במה ובשעה שהסכים להעקד, ובזה להמסר ליד אברהם להעלותו לעולה, ואם כן זהו המעשה שמכוחו יש את זכות העקידה, ועל כן נקרא כל המעשה על שם מעשה העקידה, ומכאן מעשה זה הוא עיקר הזכות.

****

והנה בכתוב מבואר שאברהם אבינו עקד את יצחק קודם שהעלהו על המזבח, וכמו שכתוב בפסוק, 'ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח', הרי דקודם עקדו, ורק אח"כ שמו על גבי המזבח, ולכאורה צריך ביאור למה היה צריך לעקדו קודם שהעלהו על המזבח, ולמה לא היה סגי במה שיעקדו אחר שיהא על גבי המזבח.

ווא"ז מרן הגר"ז זצ"ל אמר בזה בשם המהר"ל דיסקין זיע"א דכיון שאברהם נצטוו להעלותו על גבי המזבח, וכמו שכתוב 'והעלהו לעולה', ובגמ' בשבת דף צ"ד ע"א איתא, דחי נושא את עצמו, ובכפות אינו נושא את עצמו, ועל כן אם היה אברהם מעלהו קודם שעקדו, לא היה נחשב שאברהם העלהו, אלא שיצחק עלה מעצמו, ועל כן עקדו, ועל ידי זה כבר אינו נושא את עצמו, ובזה מתקיים ההעלאה על ידי אברהם אבינו.

ולפי זה נמצא דבזה שמסר עצמו לעקידה, בזה מסר עצמו גם לקיום עצם הדין העלאתו, והיינו כמו שנתבאר, דהמעשה שבו נמסר יצחק להיות נתון ומסור לאברהם אבינו היה במה שנעקד, שעל ידי שנעשה כפז, שוב אינו ברשות עצמו, ועל כן מבואר היטב שעיקר הזכות הוא מה שיצחק נעקד, ועל ידי זה היה מסור ונתון ליעשות בו ההעלאה וההקרבה לעולה, ועל כן גם נקרא שם המעשה, על שם העקידה.

אשר יאמר היום בחר ה' יראה (כ"ב, י"ד).

וברש"י הביא דברי הירושלמי בתענית, ה' יראה עקידה זו, לסלוח לישראל בכל שנה, ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים, בחר ה' יראה, אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה.

ביאור הדברים, דהנה בכל קרבן אחר שנגמרו העבודות, הדין הוא שנעשית מצותו וכיפר והלך לו, ויצא מידי מעולה, ואין בהאפר שום קדושת ושם קרבן, וכדתנן ביומא דף נ"ח ע"ב, דאחר שירדו הדמים מהמזבח יצאו לחולין ונמכרים לגננים.

ועל זה באה תפלתו של אברהם אבינו, שאפרו של יצחק יהא צבור ועומד לכפרה, שלא יהא בזה הדין דנעשית מצותו וכיפר והלך לו, אלא שלעולם יהא בהאפר שם קרבן, ולעולם יהא נחשב שהוא עדיין בהקטרה, וממילא לעולם נחשב שהקרבן הוא קרבן קיים, וזהו ביאור דברי חז"ל שאפרו של יצחק יהא צבור ועומד לכפרה, ר"ל שלעולם אפרו של יצחק שם קרבן עליו, וממילא לעולם האפר עצמו מוכן לכפרה, והכפרה לא תהיה מכח זכות העבר, שבדורות הקודמים יצחק הקריב עצמו, אלא בכל הדורות אפרו של יצחק עצמו עדיין הוא בהקרבנו עומד, והאפר בעצמו נחשב קיים והוא עצמו מכפר.

והנה במדרש תהלים איתא על הפסוק 'ועולתך ידשנה סלה', אמר רבי תנחומא, ועולתך ידשנה סלה, זה יצחק שנעקד על גבי המזבח כעולה, והיינו דפסוק זה נדרש על הקרבתו של יצחק, ולפי זה נראה לבאר המשך הכתוב 'ידשנה סלה', דר"ל שהדשן יהיה קיים לעולם, וידשנה, היינו שהקב"ה מודשן את הקרבן לעולם, שזהו בהפיכת איברים בצינורא, דחשיב עבודת הקטרה, וכמבואר בגמ' בשבועות דף י"ז ע"ב, והיינו כמו שנתבאר, דאפרו של יצחק צבור ועומד, היינו דלעולם לא נגמרה עשיית מצותה, ולעולם תהקטרה נמשכת.

והנה בגמ' בובחים דף ס"ב ע"א איתא, דכשעלו מן הגלות מהיכן ידעו מקום המזבח היכן הוא, ורבי יצחק נפחא אומר, דאפרו של יצחק ראו שמונה באותו מקום. ולכאורה יש לדון בזה, דזה ראייה דבשעת העקידה היה זה מקום המזבח, אבל מהיכן ידעו דעד היום זהו מקום המזבח.

אכן לפי המבואר נראה היטב, דאפרו של יצחק נשאר לעולם בהקרבנו, ולעולם חשיב שהוא באמצע הקטרתו, ועל כן באותו מקום שהוא צבור, בע"כ דשם הוא מקום המזבח.

ולפי זה נראה לבאר מה שאומרים בתפלת מוסף בראש השנה, 'תראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח', ד'תראה לפניך', ר"ל שלא רק שיוזכר את העקידה שהייתה בדורות הקודמים, אלא היא תראה לפנינו עכשיו, כיון דבאמת גם עכשיו העקידה קיימת וההקטרה נמשכת בזה שאפרו צבור ועומד על גבי המזבח, ועדיין לא נגמר עשיית מצותה.

ויש להוסיף דעיקר תפלה זו, הוא על פי דברי חז"ל אלו, שאמרו שה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנסמך בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
1-5-5-1-1-001-6171003 (מס' חדש)

השיעור נדפס לרפואת הבה"ח
אברהם בן ציון בן חיה אריאלה
בתושחי

המקור בפרשה: ואקחה פת לחם וסעדו לכם
(ו' כ') (יה ה')

חסיב לשולחן

עורך – הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

עקרי הענין

הרב מאיר שולביץ

מזן שר התורה

הגר"ח קנייבסקי שליט"א

בחיתור ליתן דמאי לאורחים

רמב"ם מעשר פ"ב ה"ג הנשבע על חברו שישלם עמו בשבת, ואינו מאמינו על המעשרות, שואלו ואוכל על פיו בשבת הראשונה בלבד וכו'. והנה במשנה הראשונה הקשה דהא בלא"ה מותר לאורחים לאכול דמאי בנ"ל פ"י ה"ב, (וקושיא זו רק לדעת רבנו דמפרש שם דאכסניא היינו אורחים אבל שאר הראשונים פירשו דהיינו חיל המלך) ותי' דלא היתירו אלא באורחים שלא מאותה העיר וכאן מייירי באותו העיר.

ולענ"ד נראה דלאו מילתא דפסיקא הוא, דהמקם שהיתירו לאורחים הוא משום מצות הכנסת אורחים, וא"כ אמו בבן עיר לא משכחת לה שיש מצות הכנסת אורחים, כגון שנאבד לו מפתח ביתו ואין לו עתה היכן לאכול (ואף על פי שאינו עני, דעני בלא"ה מותר בדמאי) וגם כגון עיר אחרת משכחת לה שיש לו כאן בית מלון טוב שכבר נותניו לו שם כל צרכיו, ובזה לא יתירו כשיצאה להתאכמן אצל חברו שאין בזה מצות הכנסת אורחים כיון שאין זקוק לזה כלל. וי"ל דבכה"ג מייירי לעיל בפ"ט ה"ז י"א דמבואר דהמזמין חברו לאכול צריך לעשר.

ונראה דכאן א"צ לכל זה, דכאן הוא מזמין אותו שיהיו בשמחת נשואין שלו והוא בא לכבוד ולמנוחת המזמן, ומה שייך כאן ההיתור של מצות הכנסת אורחים, ואפי' רבנו דלא מייירי כאן בשבת של פרוטנמיוא, עכ"פ המזמן רוצה כאן שיתארח אצלו, והמזמן אין לו צורך בזה כלל, ובזה אין שייך כלל ההיתור של הכנסת אורחים. (דרך אמונה)

הכנסת אורחים והקבלת פני שינינה

בראשית יט כ, ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון וגו' וברוך אל עליון אשר מגן צדיק בידך. בגדרים ספ"ג (ל"ב ב) ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם שנאמר והוא כהן וכו', כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם וכו', ע"ש.

וי"ל דשם סבר כמ"ש בשבת קכ"א, א, גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שינינה דכתיב (לקמן בפ' וירא י"ח ג') ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו', ואברהם היה אורח אצלו, אבל כאמת מיעה בד"ז כי כאן כבר הכניסו כאורה והוציא לו לחם ויין, ואין מקדימים ברכת עבד לברכת קונו כדאמרין בגדרים שם. (מעמא דקרא)

זריזות בהכנסת אורחים

במדרש במדבר ר' ותמהר האשה וגו', מכאן שכל מעשיהן של צדיקים במהירות. וקשה למה לא יליף מזה משהי שלש סאים וגו'. וי"ל דגבי מצוה פשיטא שצריך למהר, וכבר ילפי' זה מזה' ושמרתם את המצות שאין מחמיצין את המצוה, וזריזין מקדימין, ובפרט גבי הכנסת אורחים שהאורחים רעבים, אבל כאן לא הי' שום מצוה ומאי קמ"ל קרא דכתיב ותמהר, ע"כ למילף דכל מעשיהן של צדיקים במהירות. (מעמא דקרא)

ג. מעלת מצוות הכנסת אורחים גדולה הכנסת אורחים, לדעת ר' יוחנן, כהשכמת בית המדרש, ורב דימי מנהרדעא אמר יותר מהשכמת ביהמ"ד. ראה שבת קכ"א, ע"פ דיוק לשון המשנה שם. ועיי' שאילתות שאילתא יא שגורס מביטול בהמ"ד, ולא מהשכמת, ועיי' העמק שאלה שם בפ"י ג' זו. כתב החפץ חיים [אהבת חסד לבעל חפץ חיים ח"ג פ"א, עיי'ש בארוכה, ולפ"ז פסק כרב דימי ולא כר' יוחנן] שלפ"ז, שהמשכים לילך לבית המדרש ונזדמנו לו אורחים ידחה הליכתו לביהמ"ד מפני מצות הכנסת אורחים, ודוקא כשאין בביתו מי שיקבלם כהוגן, שאם לא כן הרי זו מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, שאין תלמוד תורה נדחה מפניה. ועיי' בעיון יעקב שם ובהגהות ריעב"ץ פירוש אחר שם בסוגיא. גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה, שנאמר בפרשתנו (פ' וירא) ויאמר, ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך רמב"ם אבל שם ה"ב והביא הכתוב שלפניו וירא והנה שלשה אנשים, והניח אברהם אבינו את הקב"ה והלך לקבל האורחים ועיי' רש"י עה"ת שם ותוס' ב"מ פו ב ד"ה חזייה וכ"מ יסוה"ת שם. והיא אחד מן הדברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרון קיימת לו לעולם הבא עיי'ש בגמ' שבת שם. ובספר כד הקמח כתב שמצוה זו היא סגולה לבנים. [ראה שם בערך אורחים].

ד. החיוב להתאמץ במצוה זו. לעולם ישתדל אדם בהכנסת אורחים, שאין לך מצוה גדולה מזו מאירי שבת שם. והמשובח שבצדקה הוא הכנסת אורחים, ושכרה גדול עד מאד מנורת המאור לר"י אלנקוה ח"א עמ' 39. ואמרו: בגמ' מנחות צ"א. בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם, ועכשיו שאין בית המקדש קיים שלחנו של אדם מכפר עליו, ופירשו הראשונים [פ"י רגמ"ה] שהיינו בהכנסת אורחים שנותן פרוסה לאורחים. והרבה הפליגו חכמים במעלת מצוה זו בתלמוד ובמדרשים ובספרי המוסר. ואף יותר מכך בני העיר כופים זה את זה על הכנסת אורחים. ראה מרדכי ב"ב פ"א ס"י תעח בשם רבנו מאיר; רמ"א בשו"ע חו"מ קסג א; ש"ך יו"ד ס"י רנו ס"ק א.

ה. חילוק באורחים. אף בעשירים שאינם צריכים לטובתו מקיים מצות הכנסת אורחים בזה שמקבלם בסבר פנים יפות

א. מקור הענין. הכנסת אורחים היא מכלל מצות גמילות-חסדים. ראה שבת קכ"א רע"ב ורש"י ד"ה ה"ג הני. וכתבו ראשונים שמצות עשה של דבריהם ללוות האורחים, ואף על פי שהיא מצוה מדבריהם, הרי היא בכלל ואהבת לרעך כמוך, שכל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותם לאחיד בתורה ובמצוות, רמב"ם בהל' אבל פ"ד ה"א. וצ"ב למה ייחד הרמב"ם המצות עשה מדבריהם על לווה ולא על הכנסת אורחים בכלל, וני' מפני שהענין שם בגמ"ה שבגופו כביקור חולים וכו'. שמצות גמילות חסדים בכללה היא מן התורה, אבל פרטיה הם מדבריהם קרית ספר אבל שם. וי"א שמקיים מצוות והלכת בדרכיו. כ"כ בשלי"ה וז"ל מכל מקום היא בכלל מצות עשה ד'והלכת בדרכיו' (דברים כח, ט). וזה לשון סמ"ג בחלק עשיין במצוה ז': ללכת בדרכיו הטובים והישרים, שנאמר (שם) 'והלכת בדרכיו'

ב. מצות ליווי האורח. כתב הרמב"ם בהלכות אבל שם ושכר הלווה מרובה מן הכל – והיינו משאר הפרטים הכלולים במצות גמילות חסדים – והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה, מאכיל עובדי דרכים ומשקה אותם ומלווה אותם. לוית האורחים היא אחת ממצוות גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, כביקור חולים והכנסת כלה וכיוצא ועיי' פהמ"ש להרמב"ם פאה פ"א מ"א ור"ש שם עיי' הירושלמי שם, אבל גמילות חסדים שבממונו, כגון להאכיל הרעבים, יש לה שיעור ראה פהמ"ש ור"ש שם, וממילא האכלת א האורחים וסיפוק צרכיהם הם בכלל גמ"ה שבממונו. ולגבי שלי"צ להוציא יותר מחומש ע"פ כתובות נ א עיי'ש ברמב"ם בפיה"מ. וראה בספר עמק ברכה עניני גמ"ה אות ג', שכתב ותמהני למה אין העולם נזהרים במצות לוית אורחים, ולא ראיתי מעולם מי שנהג כן, ובשלמא הת"ח פטורין משום בטול תורה דהוי מצוה שאפשר לעשותה עיי' אחרים אבל הבעה"ב שאינם עסוקים כ"כ ודאי מחוייבין בלויה, והביא מהחזו"א שאפשר שחיו לויה אינו אלא למי שהולך בדרך יחידי, אבל כהיום שנוסעים יחד נעשה כל אחד לויה לחבירו.

הכנסת אורחים

הרמב"ם בהלכות אבל פרק י"ד הלכה א' כותב 'מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים.. ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. אף על פי שכל מצוות אלו מדבריהם הרי הם בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אותן אתה לאחיך בתורה ובמצוות.'

יש מהראשונים שלמדו מקור מצוות אלו, והכנסת אורחים בכללן, ממצוות 'והלכת בדרכיו'. וזה לשון החינוך: 'שנצטוונו לעשות כל מעשינו בדרך הישר והטוב בכל כחנו, ולהטות כל דברינו אשר בינינו ובין זולתנו, על דרך החסד והרחמים, כאשר ידענו מתורתנו שזהו דרך השם וזה חפצו מבריותיו, למען יזכו לטובו כי חפץ חסד הוא, ועל זה נאמר והלכת בדרכיו, ונכפלה המצוה עוד במקום אחר, שנאמר ללכת בכל דרכיו.'

רבנו ה'חפץ חיים' בספרו 'אהבת חסד' שואל מדוע 'הרחיבה התורה לספר בענין הכנסת אורחים של אברהם אבינו איך הייתה בכל פרטיו, מה שלא מצונו כן בכל חלקי התורה שקיים אברהם אבינו, שספרה רק בדרך כלל שקיים כל התורה'. ככתוב: 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצוותי חקותי ותורותי'.

'ואילו הכנסת אורחים שהיא גם כן בכלל מצוות 'והלכת בדרכיו' שהוא לגמול חסד ולהיטיב לזולתו בארה התורה בהרחבה'. וכתב שם ה'חפץ חיים': 'שמע מינה, שכוונת התורה להורות לנו ללמוד מאבינו הזקן איך להתנהג עם האורחים'.

אברהם אבינו 'היה עדין חולה ממצות מילה שלו ואף על פי כן היה יושב פתח האוהל בעת החום אולי יראה מרחוק איזה עובר ושב ויכניסנו בביתו וכאשר ראם רץ לקראתם' 'אולי יוכל להכניסם בביתו'.

הדבר הראשון שאברהם אבינו מציע להם זה: 'יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם'. בהמשך הפרשה אנחנו רואים איך אברהם אבינו לא חוסך דבר. ביקש משרה אמנו: 'מהרי שלש סאים קמח סולת לושי ועשי עוגות'.

'ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב' מביא רש"י: 'ג' פרים היו כדי להאכיל ג' לשונות בחרדל'. אברהם שוחט שלושה פרים הוא אינו חוסך דבר. ונשאלת השאלה: מדוע במים אמר אברהם 'ויקח נא מעט מים'. מדוע כאן אמר 'מעט'?

רש"י מביא על פסוק זה: 'ויקח נא, על ידי שליח'. את המים הביא אחד העבדים מן הבאר. אברהם אבינו לא טרח בזה בעצמו לכן אמר: 'ויקח נא מעט מים'. כשהוא על חשבון טרחת אחר, השליח, קחור רק 'מעט' מים. מה שאברהם אבינו וביתו טרחו בעצמם בזה הם הדרו במצוות הכנסת אורחים ולא חסכו דבר.

הגאון הגדול רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א

ראש ישיבת רשב"י

גדולה הכנסת אורחים מהקבלת

שכינה

שמעתי מכבוד מו"ח (שליט"א) בביאור ד' חז"ל שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה, דהנה המקבל פני השכינה הוא עומד לפני ה', משא"כ המכניס אורחים זוכה להתדבק בשכינה ולהכניס שכינה בו ולהידבק בדרכי השכינה מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא גומל חסד אף אתה, א"כ ההולך בדרכיו גדול מהמקבל פניו, דו"ק בדבר כי עמוק הוא.

והנה בבראשית (י"ג י"ד) וה' אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמנו, ופירשו חז"ל (יעוין ברש"י שם) שכל זמן שהרשע עמו הי' הדבור פורש ממנו. והנה בריש פ' לך (י"ב א') ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו, וברש"י פירש שבנה מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל, אמנם יעוי' בכ"י הרמב"ן שם שהודה לשם הנכבד על שנראה אליו, כי עד הנה לא נראה אליו השם במראה או במחזה וכו',

מביאים כי כאשר לרבנו ה'חפץ חיים' היו אורחים בסעודת ליל שבת בחודשי הקיץ מיהר לקדש ולבצע על הפת מיד בבואו מבית הכנסת ואת ה'שלום עליכם' שר רק אחרי כן. שהרי האורחים שבאו מן הדרך וודאי רעבים הם ומצפים לסעודה.

ה'חזון איש' בספרו 'אמונה ובטחון' מלמד אותנו יסוד גדול במצוות הכנסת אורחים וזה לשונו: 'מעשה בחסיד אחד שהזמין אורח לסעוד אצלו בשבת ובביתו כבר הכינו בלבם קבלת פני האורח, כי גם בני ביתו אהבו את האורחים. ואמנם המחלק את האורחים לא ידע מהזמנתו של החסיד וישלח את האורח לאשר הכין לו'.

'וכאשר שב החסיד בליל ש"ק מבית הכנסת לא מצא כבר את האורח ויבוא בגפו הביתה, וכששמעו בני ביתו שאין להם אורח התעצבו מאד, ויאמרו להם החסיד אין האורח כאחד מהנכסים לעשות בו סחורה. דאגתי היא רק שיהיו לאורח צרכיו וסעודת שבת, אבל אחת היא לי אם קבל ממני או מזולתי'.

עלינו להיות בכלל 'רודף צדקה וחסד' ששכרו 'ימצא חיים צדקה וכבוד'. לחפש כל הזדמנות לקיים 'ואהבת לרעך כמוך' ולקיים 'והלכת בדרכיו'. ללמוד מאברהם אבינו לחפש אולי יזדמן לנו עשיית חסד ואז לרוץ בזריזות ולקיימה. ללמוד מאברהם אבינו שגם בעשיית חסד ההלכה היא 'מצוה בו יותר מבשלוחו'.

יחד עם זאת עלינו לזכור את דברי רבנו ה'חזון איש' דורש מאתנו שעשיית החסד שלנו תהיה טהורה ונקייה מכל נגיעה אישית. שהדאגה שלנו תהיה שמי שזקוק לעזרה יקבל אותה ו'אחת היא לי אם קבל זה ממני או מזולתי'.

נשתדל בכל כוחנו להיות 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד' ונזכה שיקוימו בנו דברי הגמ' ששאלה: 'משום דרודף צדקה, ימצא צדקה? אלא לומר לך כל הרודף אחר צדקה הקב"ה ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה' ועוד שם: 'הקב"ה ממציא לו בני אדם מהוגנים לעשות להן צדקה כדי לקבל עליהם שכר'.

ומבואר ברמב"ן דאף שנודע לו בשורת הזרע ובשורת אר"י, מ"מ נתבטל זה אצלו בהודאתו הגדולה שהודה על עצם היראות השכינה אליו.

הנה אף שע"י התקרבותו ללוט פרש ממנו הדיבור ולא הי' לו גילוי שכינה, מ"מ לא נפרד אברהם מלוט, [ומה גרם שיפרד אברהם מן לוט עיי"ש י"ג ז', ויהי ריב בין רעי מקנה אברהם ובין רעי מקנה לוט, ויאמר אברהם אל לוט וכו' הפרד נא מעלי, והיינו משום שהמחלוקת והריב זה היא סיבה מספקת להיפרד, כיון שאין כאן קירוב אלא ריב]. ואי גילוי שכינה ואי היראות הקב"ה אליו, זה לא סיבה לפירוד ואף עם לוט שהי' רשע (כדברי חז"ל ברש"י שם שכל זמן שה'רשע' עמו הי' הדיבור פורש), מ"מ אין זה סיבה שלא לקרב.

וכאן נרמז היסוד שאמרו חז"ל גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, דאדרבה זהו רצונו של הקב"ה, ונכלל במה הוא אף אתה, וזהו יסוד התורה שתחלתה גמ"ח וסופה גמ"ח.

(שערי אורה ח"א וח"ב)

הגאון רבי שלמה פיישר שליט"א

ראש ישיבת זהב מרדכי - איתרי

הכנסת אורחים של אאע"ה

רז"ל מרבים לשבח מדת הכנסת אורחים של אאע"ה. והנה בגמ' (סוטה י' א') דרשו מהפסוק "ויטע אשל וגו'", פונדק וכו', לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם: וכי משלי אכלתם, משל אלהי עולם אכלתם וכו' (ורמז לדבריהם אשל ר"ת אספיה שמך לאחי), ולכא' א"כ כל המעשה לא היה אלא אמצעי ותחבולה היאך לקרוא בשם ה', ומה מדת הכנסת אורחים יש כאן.

אבל באמת אין לך מדת הכנסת אורחים גדולה מזו, כי הנה כתיב (איוב ח' ט') "כי תמול ואנחנו לא נדע", וכתיב (תהילים קי"ט י"ט) "גר אנכי בארץ אל תסתור ממני מצוותיך", והנה הגע עצמן, אדם הנקלע למדינה רחוקה אשר לא ישמע לשתם ולא ידע משפטי הארץ וארחות חיי יושביה, והוא עומד תוהה וחסר אונים, והנה ניגש אליו אזהר מבני המקום ומקרבו ומדריכו, ומשיב לכל שאלותיו, הרי אין לך הכנסת אורחים גדולה מזו. וזו היא הכנסת האורחים שנושתבח בה אאע"ה, ועל שם כך נקרא אזהר, שנהג מנהג אזהר עם כל באי עולם.

הכנסת אורחים כצדקה

רז"ל החשיבו הכנסת אורחים כצדקה וכדתנן רפ"ג דדמאי מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי, ופירש הרמב"ם אכסניא הם האורחים, ונעשה זה לחיזוק מצות האכסניא בדתנו וכו', עכ"ל.

והנה לע"ל שיתקיים (דברים ט"ו ב') אפס כי לא יהיה בך אביון תתקיים מצות צדקה ע"י הכנסת אורחים. ורמזו הדבר בפסוק, אפס כי לא יהיה בך אביון, ס"ת אכסניא.

(דרשות בית ישי ס' כו בהערה)

בל תאחר

המשנ"ב סו' רצ"א סע' א' כתב שאם יש אורחים לא יאחר את הקידוש אלא יעשנו מיד, ומפורסם כי חשש לבל תאחר, או לצער האורחים שתם. ויש לשאול, מדוע בשער הציון בסו' תרל"ט כתב, כאשר יורד גשם יפגע מליכנס לסוכה כדי שיוכל לקיים את המצוה כתיקנה וכל זה בתנאי שאין לו אורחים כי אם ישנם כאלה יש חשש שעובר על בל תאחר, ראה שע"צ ס"ק ס"ז.

יש לתמוה, אפאי לא הדגיש חשש בל תאחר בהלכות קידוש.

דבר אברהם

והנה בהגהת דבר אברהם הקשה על המסופר כי החפץ חיים חשש לבל תאחר אם מעכב את האורחים היכן הנדר שבזה וכי נדר להאכילם בזמן מסוים והלא בוודאי כוונתו להאכילם כפי סדר היום הנהוג אצלו, ובדברי בזה עם רבינו הגדול מו"ר הגר"פ שו"נברג זצוק"ל אמר לי כי בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, והמזמין עני לאכול כוונתו שיאכל תוך זמן הנהוג בארצו ובמקומיו, ומשום כך לענין עיכוב גדול כי השער הציון דיש חשש בל תאחר ולענין עיכוב קטן של אחר הקידוש לא הזכיר זאת במשנ"ב משום דאין זה ודאי בל תאחר.

עשירים

מי שהזמין אל ביתו אורחים עשירים ובניהם והם גרים בארץ פרחקים, יש לדון אם שייך באלו בל תאחר שהרי עניים הם באותה אעה, וכפי ההלכה לגבי עשיר שבא לפקוס ואין לו כסף, ראה רמב"ם פ"ט פתנות עניים. כלפי הילדים הקטנים פשיטא שיש בל תאחר משום שהם ודאי נחשבים עניים כל הנידון לגבי עשיר שבהיותו אורח שמא נחשב עני באותה אעה.

ומשתדל לשמשם ולכבדם לפי כבודם. מהר"ל בלקוטים שבסוף הס', וכן הבינו בדעתו ביש נוחלין ובאהבת חסד ח"ג פ"א. ועיי' בתורת האשם להתווי"ט והובא בסולת למנחה כלל טו שמשמע שהבין שהכני"א היא רק בעשירים, ובעניים מקיים מצות צדקה בלבד. ויש שנתנו טעם לדבר, לפי שכל אדם עני הוא בדרך. יש נוחלין ע"פ פאה פ"ה מ"ד, ואין לו תשמישים הצריכים לו כמטה וכסא ושלחן ומנורה ובהכנסת אורחים עניים מקיים שתי מצוות, מצות צדקה ומצות גמילות חסדים שלי"ה. אף על פי שמצות הכנסת אורחים היא אף באורחים עמי הארץ, מעלה מיוחדת יש באורח תלמיד חכם, ואמרו בגמ' ברכות י ב.: כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו - ומאכילהו ומשקהו - ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידים, ולמדו מאלישע שנתארח אצל השונמית ואמרה: איש אלהים קדוש הוא עובר עלינו תמיד. [מלכים ב ד ט]. ברכות שם. ובמדרש ויקרא פלי"ד אמרו כאילו מביא בכורים, ועיי"ש הלימוד. ואמרו והלא דברים קל וחומר ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו, הציל שאול את בניו, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה. ראה ברכות סג ב, ועיי"ש עוד ק"ו ממצריים וק"ו מעובד אדום.

ו. הכנסת אורחים מצוה שבגופו. יש לדון האם המצוה מוטלת על "גופו" של אדם, או שניתן לקיימה על ידי שליח. ובדברי הרמב"ם מבואר כי מצוות הכנסת אורחים ולווייתם היא "מענין גמילות חסד שבגופו", וכן נקט החפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ג פ"א). - הנה מדברי הגמרא במסכת שבת "גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בית המדרש", דייק החפץ חיים שאם השכים לבית המדרש ונזדמנו לו אורחים, מוטב שיתעסק במצוה זו. אולם במידה ויש אחרים שיוכל לקיים המצוה על ידם, רשאי [ועיי' בדבריו שהקשה ממשמעות דברי חז"ל שמה שעשה אברהם אבינו על ידי שליח, נתמעט שכרו, ובמה שתיירץ]. וראה סיכום הדינים למעשה בספר הליכות בין אדם לחברו סעי' ד-ה; הרב יצחק יעקב פוקס, ירושלים תשס"ח. ובמה שהובא בשמו של רבי יצחק זילברשטיין [רבה של רמת אלחנן, בני ברק] בספר ופריו מתוק. האם מותר להפסיק באמצע תפילת שמונה עשרה לקבל פני האורח.

ובספר שערים מצוינים על התורה, דן האם הטעם להדר לקיים מצות הכנסת אורחים בעצמו ולא על ידי שליח, הוא מדין "מצוה בו יותר מבשלוחו", או משום שעיקר המצוה היא הכבוד שיש לכבד את האורח, ולא רק עצם סיפוק צרכיו. ונפקא מינה, שעל הכבוד רשאי האורח למחול, אך אם המארח מחוייב לכבדו מדין "מצוה בו יותר מבשלוחו", לא מועילה בזה מחילה. ובספר טוב הימים רבי יהונתן פרלמן, (תש"ס) ביאר את דברי ספר החיים [אחיו של המהר"ל מפראג] שעיקר מצות הכנסת אורחים היא ההתייחסות הכבוד שנותן לאורח על ידי מה שמזמינו אצלו, ואין העיקר עצם האכילה והאירוח. ועיי"ש במה שדן האם מקיים המצוה בשלמות כאשר האורחים באו מעצמם, או כשאננם אוכלים או לנים בביתו, ובנדון קיום המצוה כשנוטל תשלום בעד האירוח.

ז. החילוק בין אברהם ללוט. כתב הגרש"ז ברוידא זצ"ל, ראש ישיבת חברון, בספרו שם דרך, במה שביאר את שלימות קיום מצות הכנסת אורחים על ידי אברהם אבינו, שהיתה מתוך ההכרה הפנימית העמוקה ב"גדלות האדם" שנברא בצלם, לעומת הכנסת האורחים של לוט, שאמנם מסר נפשו על קיום המצוה, אך היה זה רק בגלל שכך חונך בבית אברהם אבינו שגדל בו, עד שמידה זו נעשתה טבועה בדמו מבלי להתעמק להבין שורשה, ונהג כן רק ממידות הנימוס והדרך ארץ, ולא מעומק ההכרה בגדלות האדם וערכו. ובשל כך הגיע למחשבה שצריך להוציא את בנותיו למוסרן לאנשי סדום בכדי שלא יבולע לאורחיו.

הנושאים הבאים

תולדות - מעשר שני, וימצא בשנה ההיא מאה שערים (כו"ב), יצחק הפריש מע"ש (תנחומא ראה).

ויצא - אפרושי מאיסורא, ותגנוב רחל את התרפים (לא יט), להפריש אביה מע"ז (רש"י).

וישלח - מחילת עוונות לחתן, ואת בשמת (לה ג. וברש"י).

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה בעריכה תמציתית וייחודית להשיג בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נסתר, ראשונים, אחרונים, חסידות

מעלת מצות הכנסת אורחים

מקור המצוה

חכמינו ז"ל הפליגו בשבחה של מצוה זו, וכפי שמובא בגמ' שבת דף קכ"ז ע"ב "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה", והראיה לכך מזה שאברהם אבינו ע"ה ביקש מה' לא לעבור ממנו כל עוד הוא טרוד באורחיו, הרי דהניח א"א את הקב"ה שבא לבקרו בחליו והלך להכניס אורחים. צא ולמד כמה הרחיבה התורה לספר כיצד קיים א"א ע"ה מצות הכנסת אורחים, פרטה את הסיפור לפרטי פרטים ולא פרטה התורה מצוה אחרת, ללמדך שחביבה מצוה זו לפני הבורא יתברך, וכדי להורות לנו מצוה זו כיצד נוהגת, אבי האומה כיצד מסר נפשו עליה.

הכנסת אורחים שרשה הוא מצות גמילות חדים, וגמילות חסדים שורש המצוה הוא מן התורה כפי שכתבו הקרית ספר והרמב"ן בס' המצוות, וכן משמע בגמ' שבת דף קכ"ז ע"ב, גמילות חסדים בגופו גדולה יותר מן הצדקה כמובא בסוכה מ"ט ע"ב, ובמהרש"א ברכות דף י' ע"ב כתב דהכנסת אורחים היא המצוה הגדולה ביותר בגמילות חסדים.

מהי הכנסת אורחים?

המצוה בעיקרה לארח אורחים בבית ולספק צרכיהם באכילה ושתיה. וכן משמע בגמ' סנהדרין מ"ט ע"א לגבי יואב עה"פ "ויקבר בביתו במדבר" אטו ביתו מדבר הוא, אמר רב יהודה כמדבר מה מדבר מופקר לכל אף ביתו מופקר לכל" וכתב רש"י "מופקר לכל עניים להתפרנס מביתו". וכן שנינו במסכת אבות פרק א' משנה ה' "הי ביתך פתוח לרווחה", וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות (שם) שיהא לך שער פתוח להולכי דרכים שכל הולך בדרך שיצטרך לדבר או ירעב או יצמא יכנס מדי לבית. טעות לחשוב שמצוה זו מתקיימת רק כאשר נקלעים לבית עניים שאין ידם משגת להביא אוכל לעצמם ולבני ביתם, וכפי שמובא בליקוטי דינים שבסוף המהרי"ל דף קצ"א דכל מקום שנזכר הכנסת אורחים ר"ל הכנסת עשירים ומכובדים כשנתאכסנו אצלו שיקבלם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהכין להם תפנוקים, אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא".

אין לחקור בטיבם של האורחים

מעשה ברבי חיים סולוביצ'יק מבריסק זצ"ל שהתארח אצלו יהודי שהיה נראה לו כתלמיד חכם וקבלו בסבר פנים יפות וקיים בו מצות הכנסת אורחים כראוי באכילה ושתיה ואף הציע לו בעצמו מצע לישון, והנה בבוקר השכם קם האיש ההוא שם בכיליו מכל אשר בבית ועזב את המקום, כשהתעוררו בני ביתו של רבי חיים וראו את אשר עשה האורח אמרו לו ר' חיים כיצד אתה מכניס כל אורח זר מבלי להבחין בו בין טוב לרע, ענה להם ר' חיים כשרצה הקב"ה לזכות את אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים שלח לו מלאכים שנדמו לערביים שמשתחווים לעפר רגליהם עובדי עבודה זרה מזוהמים, וזה להורות לו שבנוגע להכנסת אורחים אין לחקור מי הוא האורח והאם ראוי להכניסו, אלא יש להכניסו להאכילו ולהשקותו ודרכו של יהודי צריכה להיות שדעתו פתוחה בפני כל אדם. וכן כתב בס' טעם ודעת להגר"מ שטרנבוך שליט"א בפרשת וירא עה"פ ורחצו, רגליכם ומוסיף שמספרים על הגאון בעל בית הלוי מבריסק זצ"ל שהגיע לברנוביץ והיה צריך מקום ללון וביקש מבעל אכסניא שיפנה לו חדר, אבל ההוא שלא הכיר את בית הלוי טען שאין לו מקום, ועוד באותו לילה העמיד בעל האכסניא חדרים לגאון מפורסם שהגיע לעיר, והוסיף הגר"ד סולוביצ'יק שעתה הוא מבין מה שבחו של אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים, והרי גם לוט הכניס אורחים וכמבואר בבראשית פרק י"ט וברש"י שם, אלא שאברהם אבינו מוכן היה לקבל אורחים גם כשסבר שהם ערביים, ולוט קיבל רק אורחים חשובים, ובה מצטיין אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים.

הידור מצוה בהכנסת אורחים

כתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות איסורי מזבח הי"א "נאמר בתורה והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב, אם בזה בית תפילה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכל מן הטוב והמתוק שבשולחנו", וכתבו הגר"ז זולטי זצ"ל ויבלחט"א הגר"מ שטרנבוך שליט"א להסביר דיש חידוש בדברי הרמב"ם דמה שצריכים לתת לנצרך צרכיו הוא מדין חיוב צדקה, אבל לתת לעני מן הטוב והמתוק שבשולחנו יש בו מדין הידור מצוה, ומשמע שלתת לאורח בעין יפה ולהנעים לו במאכלים טובים הוא ההידור של מצות הכנסת אורחים, ולכן טרח אברהם אבינו בן בקר רך וטוב חמאה וחלב וכל טוב.

ביתו של אדם חפץ מצוה

מובא בליקוט שמעוני משלי פרק ד' שכל מצוה יש לה מתן שכר, ויש שמתן שכרה בנים כגון שרה שאירחה את האורחים ושונמית על שקבלה את אלישע. עיי"ש, הרי שמצות הכנסת אורחים שכרה בנים, וצ"ב מדוע עדיף מצות הכנסת אורחים מכל מעשה חסד שזוכה לבנים? ומבאר הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א בס' בד קודש פרשת וירא, דהנה כל מעשה חסד שבין אדם לחבירו הרי זה קיום דין שמתקיים באדם העושה את המצוה במה שמטיב לחבירו בלבד, אך ידוע משמו של הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל שהעני הוא בבחינת "חפץ מצוה" ומשום שבו מתקיימת מצות נתנית צדקה, ומעתה נראה דבהכנסת אורחים נעשה ביתו חפץ מצוה והבית מתעלה למעלה יתירה שהוא בית של חסד בעצמותו. ולכן זה שכרה של הכנסת אורחים שע"י שעושה את ביתו לחפץ מצוה זוכה הבית לקיום נצחי וזוכה לבנים שבזה ביתו קיים לעד. כעין דבריו המובא בס' בית הלוי סוף פרשת תרומה שבנתינת צדקה לעני הוא ממש כמו בחינת אתרוג בעת שנוטלו לצאת בו ולכן אסור לנהוג בו מנהג בזיון בשעה שנותן לעני צדקה כמו שאסור לכסות את הדם ברגל משום בזוי מצוה.

אנשי מעלה מכניסים לביתם דווקא את האנשים האומללים

מובא בס' עלינו לשבח פרשת ואתחנן שרבינו ירוחם ממיר היה אומר שלפעמים עני מגיע לביהכנ"ס ופושט ידו לצדקה וכיון שבגדיו מלוכלכים ומפיצים ריח לא טוב יש מן המתפללים שמראים לו סימני סלידה. אולם אם הוא יהודי חכם הרי כשיבוא אליך עני כזה קח את מעילו ותריחנו היטב מכל צדדיו כי ריח זה עולה לריח ניחוח אשה לה'. והראי' מקרבן עני המקריב ציפורים ומקטירים על המזבח יחד עם נוצותיהם. ושואל רש"י הרי אין לך ריח רע יותר מריח של נוצות שרופות? אלא שעני הוא זה כל מה שיש לו ולכן המזבח מתהדר בקרבן שלו ואף הוא ריח ניחוח אשה לה'. יש ת"ח שמכניסים לביתם דווקא את האנשים הנדכאים שמבגדיהם נודף ריח לא נעים, אנשי מעלה יודעים שכיון שהקב"ה נמצא עם העני המרוד הזה שנאמר "ואת דכא ושפל רוח אשכון" הרי זה כאילו מכניסים לביתם את השם יתברך בכבודו ובעצמו.

הכנסת אורחים ביטוח מפני שריפות

כתב הגאון רבי חיים פלאג'י בספרו "תוכחת חיים" פרשת וירא עמ' ע"ח וז"ל "ועיני ראו מעשה ה' כי נורא הוא בתלמיד חכם ירא ה', פעם אחת בא אליו אורח בוכה בקול מה שלא היה מקום ללון נכמרו רחמיו וקיבלתו בתוך ביתו בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב. לאחר זמן ראו הכל את שכרו מן השמים, שכשהיתה שריפה סמוך לביתו ממש ולא היה מצד הטבע כל אפשרות שינצל הבית עד כדי כך שבעה"ב עצמו כבר התייאש לגמרי מכל נכסיו, אבל מן השמים ריחמו עליו והאש לא נגעה בבית, וראו כולם בחוש שהיה זה בזכות מצות הכנסת אורחים.

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן רבן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

וירא | תשע"ט | גליון מס' 23

בכל דור יש כאברהם

ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ (י"ח י"ח)

שח רבנו: תמיד היה קשה לי עמש"כ במד"ר (בראשית מט' ג' עה"פ בבראשית יח' יח' ואברהם היו יהיה וכו') א"ר תנחום בשם רב ברכיה בשרו שאין העולם חסר מל' צדיקים כאברהם ולכא"ר ק' דהרי צדיקים החיים באותו דור יכולים יותר להגן מצדיקים שכבר מתו (וכן מוכח בפ' שלח יד' ט') וא"כ מדוע בתפילת שמו"ע מתפללים ומזכירים את זכותו של אאע"ה ואין מזכירים את זכותם של אותם ל' צדיקים ששקולים כאברהם, [יעוי' אילה"ש בראשית יח' יח'], ואפ"ל דכוונת המדרש דאותם ל' צדיקים יכולים להשתוות לאאע"ה דווקא במידת החסד שנתייחד בה ביותר ולא בכל מעלותיו וכגון שאינם עוברים נסיונות קשים כמוהו וע"כ אע"פ שגם הם מגינים על דורם ובלעדיהם היה יותר גרוע מ"מ אינם כאאע"ה, ויש שתי' דאאע"ה נתייחד בכך שעמו כרת הקב"ה ברית וע"כ אנו מזכירים את זכותו.

והנה גם אותם צדיקים שהיו יכולים להשתוות לאאע"ה במידת החסד ג"כ אינם כאאע"ה אפי' במידת החסד וזאת משום שבפועל לא היתה להם אפשרות לעשות מעשי חסד כאאע"ה ולמעשה לא קיימו מידת החסד כאאע"ה, ועוד דגם לא היו להם נסיונות בחסד כאאע"ה, וודאי העושה מצוה בפועל עדיף מהעושה מצוה בכוח, וכמסופר דהגאון ביקש להקבר בדווקא ע"י הגר צדק משום שזכה למסור א"ע לההרג עקד"ה ולכא"ר הרי צדיקים רבים מוכנים בכל לבם למסור א"ע לההרג עקד"ה אלא דמי שנהרג בפועל עקד"ה דרגתו גבוהה יותר אפי' ממי שגמר בדעתו לההרג עקד"ה, ובאמת דזה מה שהשיב רבי עקיבא לתלמידיו שכל ימיו היה מצטער מתי תבוא מצוה זו לידו ויקימנה דכוונתו היתה דאע"ג דתמיד הסכים למסור א"ע עקד"ה מ"מ כל ימיו היה מצטער מתי יקיים מצוה זו בפועל ואכן לבסוף זכה לזה. ובמגיד מישרים א' דהמגיד אמר להב"י שיזכה לההרג עקד"ה ומ"מ בסופו של דבר לא נהרג בפועל עקד"ה, ויתכן שמה שאמר לו דבר זה היה כדי להביאו לדרגה גבוהה זו שכאילו נהרג בפועל עקד"ה. (רשימות הגר"י סבו שליט"א)

אין יראת אלוקים

בגמ' בסנהדרין דף כ"ז ע"א מוזר אוכל נבילות לתיאבון וכו' לרבא דס"ל דרק אוכל נבילות לתיאבון פסול דכמו בשביל חמדת אכילה עובר עבירה ה"ג בעד חמדת כסף יעיד שקר אבל אוכל נבילות להכעיס כשר צ"ע למה הא כיון דאין לו יראת שמים ובודאי לא ימנע להעיד שקר כשהי' לו מזה ריוח ואין לומר דרק להכעיס יעשה עבירות ולא עבור תאות ממון וכמו שמצינו בתורה פרשת וירא כ' י"א רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי. (אילת השחר שם)

ספרי

פ"א שאל נכד רבנו אותו כיצד מגיעים ליראת שמים, ואמר לו ע"י מדות טובות, והביא לו את הפסוק לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם, וזה קורה ע"י מי האיש החפץ וגו', והיינו דע"י שמירת הלשון ומדות טובות זוכים ליראת שמים. (רשימות הרה"ג ר' אשר שטינמן)

ספרי

ובשיחה בשיבת עטרת ישראל - שבט תשנ"ח האריך רבנו בענין זה וכך אמר: חז"ל אומרים: "אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה", יראה צריך חכמה כמו שכתוב בפסוק הן יראת ה' היא חכמה, דלהשיג יראה צריך חכמה גדולה, ואי"ז פשוט להשיג יראה שמ"ש

המסילת ישרים והפסוק אומר "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה', דלהבין יראת ה' צריך הרבה חכמה.

ואפשר לראות כל אחד מעצמו מהנסיון, היאך שכל פעם היצר מצליח להפיל אותו, למרות שהוא עושה הכל טוב לכאורה, מ"מ סוף כל סוף רואה שהיצר הצליח להפיל אותו, וצריך חכמה עצומה היאך להנצל מהיצר, וזה פשוט אם אין חכמה אין יראה.

אך מה שאמרו חז"ל אם אין יראה אין חכמה צריך להבין לכאורה. שהרי אנו רואים הרבה אנשים שאין להם יראת שמים ומ"מ מלאים בחכמה. בפרט חכמות אחרות לא חכמת התורה, יש לאנשים הרבה חכמה בלי שיהא להם כל זיק של יראת שמים.

אבל האמת אינו כן, וזה ברור שאם אין יראה אין חכמה, ופשוט דבכדי להשיג חכמה אמיתית, מוכרח להיות עם יראה, דע"י יראה יש בקשת האמת, ובלי יראה לא ירצה אין בקשת האמת, וכשאין בקשת האמת יראה הכל הפוך! כל פעם כשמתעוררת בעיה. וכמו שיש כיום הרבה בעיות, הן בעולם התורה. והן בכלל ישראל בכלל, ורואים שכל אחד רואה את הדברים "שטחי" דהאדם בד"כ יש לו נטיה לשטחיות, והוא לא מתבונן הרבה, לא מתעמק, כי שטחיות היא דבר קל מאד. רואה את הדברים ותיכף, הוא דן ואומר תשובה, על פי רוב כשמתעוררת שאלה תשאלו את האנשים מהרחוב מה הם אומרים על זה. תיכף ומיד יאמרו איזה דעה. בלא שיספיקו אפילו לחשוב, מיד אומר דעה, והיאך זה אפשרי, האם הוא כ"כ עילוי גדול, שברגע אחד הוא תופש את כל הענין ויודע מה לומר?! רק שבד"כ האדם הוא שטחי, לא חושב. וזה התשובה שיש לו לאלתר.

וכשאדם הוא שטחי אף פעם לא יבוא לידי האמת! אי אפשר להגיע בשטחיות אל האמת.

ואנו רואים בדור אנוש שכבר התחילו בעבודה זרה, משום שראו שמש מיד אמרו שזה אליל, וכן בשאר הברואים, הם לא התבוננו יותר רק תיכף שראו קבעו את המצב, וכך הוא בכל הדורות, אדם רואה את איזה דבר, הוא שופט תיכף ומיד בלי לחשוב הרבה, כך הוא האדם חי בשטחיות.

וכדי לבוא אל האמת צריך לעמול, ואדם אינו רוצה לעמול, למה לעמול?! ובשטחיות רואים את הכל הפוך, ואח"כ יתרץ עצמו על עקמומיותו, הנה המצרים עבדו את הצאן. הצאן היה העבודה זרה שלהם, ואם תשאלו, וכי מה, השה הוא אליל? היתכן? הוא יאמר כל מיני פלפולים ותאוריות, להצדיק את עצמו, ובודאי היו במצרים אנשים חכמים, כמו שספרה התורה שהיו יודעים כ"כ הרבה חכמות וכישופים אצטגנינים, ואע"פ שידעו כ"כ הרבה, מ"מ האמינו שהשה הוא ע"ז. והיאך זה יתכן. בודאי ימציאו כמה וכמה המצאות. היאך להסביר את זה, העיקר הוא כשלא מחפשים את האמת הולכים אחרי השטחיות של הכלל, ואח"כ מחפשים תאוריות שונות היאך להסביר את זה. וכל זה הוא כשאין בקשת האמת, ובלי יראת שמים אין בקשת האמת, וכשאין בקשת האמת, ממילא הכל שטחי.

ובספר התרגשות הלב, מביא בשם ר' ישראל סלנטר זצוק"ל שאמר כי מי שלומד במהירות, "איך יוכל להיות לו יראת שמים"? דאע"פ שאמרו חז"ל לעולם ליגרס איניש והדר ליסבר. היינו דוקא ע"מ ליסבר, אבל לא להשאר בלגרוס, יכול להיות שידע האדם את הכל ולהישאר בלי שום דבר! כי בלי בקשת האמת, אין לו יראת שמים, ואם אין יראה אין חכמה, ובשביל לבוא לחכמה צריך יראה.

ר' אליעזר הגדול מביאים חז"ל שאמר לפני מותו, הרבה למדתי מרבותי ולא חיסרתי מהם אלא ככלב המלקק מן הים, והנה לפני מיתו אמר ג' מאות הלכות בבהרת עזה, והרי כמה הלכות יכול כבר להיות שהיה לו

ללמוד. עשרת אלפים, מאה אלף, ואפי' מיליון הלכות, הרי הכל זה עדיין יותר מכל המלק מן הים?

אך התרוץ הוא דבדאי אין כ"כ הרבה הלכות, אין מיליארד הלכות, אבל בעמקות של הלכה בעומקה של תורה, בעומקה של חכמה, אין גבול, ובזה אמר ככל המלק מן הים.

וזה העיקר דבכדי לבוא לחכמה צריך יראה, וליראה צריך בקשת אמת ובלי זה לא שייך.

למען אשר יצוה

שאלה שנשאלה לרבנו ותשובתו בשנת תשס"ט ע"י בית ספר לבנות בא' מארצות הגולה הנשמעים להדרכתו:

השאלה: חסרים לנו כמה מורות לכתות לשנה הקרובה, אמנם נוכל להשיג מורות טובות ומנוסות, רק שרמת הצניעות שלהן הוא קרוב לרצוי אבל לא 100%, אולי כ-95%. והגיב הגראי"ל ש-95% שזה אפס, ולא להעסיק בשום אופן. ושוב נשאל מה לעשות עם הכיתות, אמר לקחת אמהות שאינן מורות, וכל אחת תלמד כתה כחודשיים בשנה.

ושוב נשאל, אולי למען היציבות עדיף לחלק שכל אמה תלמד שיעור

אחד כל יום לכל השנה במקום ללמד כמה שעות ולהחליף כל חדשיים. וענה, שאמא שאינה יודעת ללמד זה ייסורים ויהיה לה קשה מאד עם הבנות ואי אפשר לבקש ממנה להיות כל השנה בכיתה, וצריכה פת בסלה שהנה תיכף היא גומרת מלאכתה.

למדנו מדבריו, שאפילו אמא שאינה יודעת ללמד, ושסבל גדול בשבילה להיות בכיתה, ושסבל לתלמידות להיות איתה ואולי מתנהגות פחות טוב מהראוי, וודאי לומדות הרבה פחות, עדיף ממורה שאין הצניעות שלה מושלמת...

בקשנו שיכתוב מכתב לאמהות שיקחו חלק בעול ההוראה, והנה מה שכתב להן:

הנה ידוע כי חינוך הילדים הקטנים זה אחד מהדברים הלי עיקריים ובמקום שאין להשיג מורים ומחנכים צריך מי שבידו אפשרות לקחת מזמנו כדי לעשות חסד וטוב שכל א' יקח כמה חודשים וכן השניה תחליף, לקחת על עצמה וזה בודאי זכות גדול לגדל ילדים ולחנכם לתורה וליראת שמים.

והי רצון שכל שיעשו זה יזכו לילדים טובים והרבה נחת, ט"ו כסלו תשס"ט לפ"ק א.ל. שטיינמן

בדידי הוי עובדא

רבינו זיע"א רבות והקפיד לכבודו להשתתף בכל סיום מסכת אותה סיים הרב כהן בשיעורו. חיבה זו אותה רכש רבינו זיע"א לרב כהן, עלתה מול עיני ומיהרתי שוב לעלות לרבינו זיע"א.

משראה אותי רבינו זיע"א פקח את עיניו ושאל למבוקשי, והסברתי לו במרץ, הראש ישיבה סירב למעמד סיום הש"ס, נכון. מידת האמת של הראש ישיבה לא תיתן לסיום שאינו אמיתי לחלוטין, אבל הראש ישיבה, המגידי שיעורים כן סיימו ש"ס, ר' מרדכי כהן שהראש ישיבה מכבד ומעריך כן סיים ש"ס, מאות מגידי שיעורים כן טרחו, עמלו, הזיעו, השקיעו ומסרו שיעורים יום יום על כל הש"ס, להם מגיע הכבוד הזה. להפתעתי, חיך הראש ישיבה ואמר, נכון. להם צריך לעשות מעמד גדול, את עמלם צריכים לכבד, הם סיימו ש"ס באמת. אצל רבינו זיע"א כל דבר היה חייב להיות בתכלית האמת, סיום זה סיום, לימוד זה לימוד, וכשראה שהמעמד הוא למסיימים באמת, נתן את הסכמתו וטרח להשתתף ולכבד את המסיימים.

ומענין לענין באותו ענין, באותה תקופה תכננו נסיעה למדינת הים בשבילנו - נחלת משה, נכנסו לרבינו זיע"א, הראש ישיבה ראש הכוללים שליט"א, ואני, והגיע איתנו הצלם שוקי לרר לצלם שיהיה לנו מה להראות לנדיבים. משהבחין רבינו זיע"א בשוקי לרר שאל אותנו רבינו לפרש הדבר, מה אתם צריכים צלם, והשבנו לו שהיום בלי תמונות אנשים לא תורמים וזה התשדלות, מששמע את תשובתנו הזדעק והגיף את ידו, אין לכם אמונה! אתם לא מאמינים בקב"ה, אתם מאמינים בצלם! זו לא אמונה! זו לא התשדלות! וכך עמדנו נבוכים דקות ארוכות ורבינו זיע"א גוער בנו נמרצות. משסיים את גערתו הציע ראש הכוללים שליט"א שאולי אכן נבטל את הנסיעה, המשפחה ישמו שהרב רובינשטיין יסאר, אמר לו הרב דיסקין, אך הראש ישיבה עצר את דבריו, לא, לא זה מה שאמרתי, תיסעו, אבל תהיו אמיתיים, הצלם זה לא התשדלות! זו מידת האמת של רבינו, אותה חניך אותנו ובה הנהיג אותנו ואת כל כלל ישראל. מידת האמת שלו היתה בדקי דקות, עד שבאחד המעמדות שערךנו בבית המדרש על עניני בין אדם לחברו, סירב תחילה רבינו מלהשתתף על אף שהוא היה בברכתו, הנושא באותו כינוס היה כיבוד אב ואם, ומכיון שבכל המעמדות הקפיד להשתתף, הסביר לנו רבינו שמסתפק אם להשתתף כי יש לו איזה פגם בכבוד או"א ואינו יכול לדבר בזה, ומשהפצירו בו בחשיבות השתתפותו נענה והשתתף, מבהיל! זו אמת! זה רבינו!

מספר הרב אברהם רובינשטיין שליט"א ר"מ הכוללים נחלת משה

אצל רבינו זיע"א היו כמה בחינות, כמה חלקים, היה את החלק הגדול - עולם הכוללים, עולם התורה. שאותה זכה רבינו ובזמן מלכותו הגדיל את כבוד התורה, כבוד התלמידי חכמים, כבוד האברכים, כבוד הכוללים וכבוד עמל התורה. והיה גם את החלק של העסקנות, של הציבוריות, איך צריכים שלוחי הציבור להתייחס לכל דבר, את מה להקדים ואת מה לדחות, את מה לקרב ואת מה לרחק, בדברים כבדי משקל אלו כולם המתינו וציפו למוצא פיו ולא עשו דבר קטן כגדול ללא הוראתו הברורה, ומלבד אלו, היה את הראש הישיבה הפרטי, את האב הרחום של כל אחד ואחד, עם צרותיו, עם שמחותיו, עם הספיקות שהיו לו, את השאלות הפשוטות, לכולם הוא היה אותו אב שליווה והדריך כאב רחום ממש. אותנו, את נחלת משה, נשא רבינו כנשא האומן את היונק, נשאנו על ידי הרחומות וכל המפעל הגדול הזה שבכל ארץ ישראל, נזקף לזכותו. אגיד כמה דברים לזכרו, מחייו, שקשורים במידת מה לכל חלקים אלו, וקשורים אף אלינו - אליכם, נחלת משה.

נחלת משה ביסודה היה בית המדרש ללימוד דף היומי, ישבו כאן אברכים ועמלו בלימוד הדף היומי בהנחיית ראש הכוללים הגרב"ד דיסקין שליט"א, ובסיום אחד ממחזורי הדף היומי נערך סיום ענק ומפורסם בהיכל יד אליהו בתל אביב, וסיום גדול זה היה לכבד את הלומדים ולהאדיר את לימוד דף היומי ולתת לו כבוד ומקום של כבוד בעולם התורה. על המעמד הגדול הזה היו כמה ממונים, ואני ביניהם. נגשתי לשאול את פיו הקדוש של רבינו הגדול זיע"א ולבקש את ברכתו למעמד הגדול, הצגתי לפניו את הענין, את הכבוד התורה שיהיה מהמעמד הזה, את הקידוש השם, אך ראש הישיבה זיע"א קטע את דבריו, לא. זה לא סיום הש"ס! זה לא כבוד התורה! והסביר לי, הרי רבים מהיושבים בשיעורי דף היומי לא לומדים כראוי, הם נרדמים, חולמים, ואלו שלא לא זוכרים מה הם לומדים, זה לא לימוד, זה לא סיום, ולא עושים כזה מעמד לזה דבר. זה לא זה!! הרכנתי את ראשי לפני רבינו ויצאתי מהחדר נדהם, מהורהר, מבוהל קצת. מה אומר למשלחי, מה יהיה עם הסיום, איך נוכל לעשות מעמד שכזה בלא שמלכינו בראשינו, יצאתי מהבית אבל וחפוי ראש, ממש.

הוראתו וסירובו של רבינו זיע"א לא נתן לי מנוחה, עד שעלה רעיון בליבי. בתקופה זו - לפני עשרות שנים, היה רבינו זיע"א מתפלל מידי יום עם גץ החמה בביהכ"ס איצקוביץ, יום יום, ולפני תפילה שחרית היה במקום שיעור דף היומי. שיעור זה נמסר בעמל וביזע רב, בטרחה עצומה והשקעה רבה ע"י הגאון ר' מרדכי כהן שליט"א, שאת עמל תורתו חיבב

הגליון מוקדש להצלחת
סימה שמחה ב"ר משה

גליון כפ"ה, פ' וירא
יח מרחשון ה'תשע"ט
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

אלה יורדיך ישראל

נכתב ב - ט"ז כסלו
תשמ"ח ע"י מו"ר
זקללה"ה

מתוך הספר 'חיי יעקב'

ט"ז כסלו תשמ"ח

"יהי רעב בארץ, וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדה מואב, הוא ואשתו ושני בניו (רות א.). אמר ר' יהושע בן קרחה, חס ושלום, שאפילו מצאו סובין לא יצאו. ר' שמעון בן יוחאי אומר, אלימלך מחלוך וכליון גדולי הדור היו ופרנסיו, ומפני מה נענשו, מפני שיצאו מארץ לחור"ל". (בבא בתרא, צ"א)

יושבים להם בעלי מוחות, הוגי דעות, משופרא דשופרא של בעלי הכשרונות, סוציולוגים, פסיכולוגים, פדגוגים, קרמנולוגים (והמכנה המשותף - "דמגוגים"), וחוקרים, ונוברים בנבכי שרשי כללי התנהגות התופעות החברתיות, ושאלה נוקבת מדריכה את מנוחתם: מטרידה את נפשם: ירידה זו, מה דוחפה?

חמשים שנה ויותר תססה בעם ישראל תנועה של שיבה לארץ ישראל, המונים הצטרפו לתנועה זו, עלו לארץ, הקימו ערים וכפרים, המונים מיושבי חוץ לארץ חלמו, ותכננו תכניות לעלות לארץ, כל זה בטרם קמה ונתגשם הרעיון של עצמאות מדינית ליהודים בארץ ישראל.

התנועה והנהירה לא"י, הקיפה יהודים מכל הגוונים, ולא דווקא מארצות מצוקה ועוני. השלטון הבריטי הגביל את מכסת הרשיונות של כניסה לארץ, והמוני יהודים הערימו, וחדרו בכל מיני דרכים ברשיון ובלי רשיון. ורבים שלא הצליחו להגיע לא"י, שאפו וציפו ליום בו יוסרו המעצורים, וכפרץ מים יזרמו בהמוניהם לארץ אבות המיוחלת.

וכשם שציפו ליום פתיחת שערי א"י, כן ציפו ליום בו יתכונן שלטון יהודי, כלומר מדינה יהודית בא"י, כך חשב, וחלם רובו של העם, המזוהה כעם יהודי.

בודדים היו אלה שלא תלו תקוות רבות בעצמאות מדינית בתור פתרון כולל שייבא לחיי אושר ורווחה רוחנית וגשמית.

והנה החלומות אכן התגשמו, בשנת תש"ח נוסדה ממשלת ישראל, וקיבלה לידיה, את השלטון המעשי על השטח שהוגדר בתור מדינת ישראל (למעט את יתר חלקי א"י שנתפסו עם צאת הבריטים - על ידי השלטון הערבי, ירדני, או מצרי, או סורי).

ומה קרה אז? פלא והפלא.

שנים ראשונות של העצמאות, היו שנות עליה המונית מכל מיני ארצות, המצב הכלכלי היה קשה מאוד, דלות, צפיפות, ועל אף הכל, ארץ ישראל מושכת אליה את פזורי ישראל, כמו מגנט את המתכות.

עוברות כמה שנים, והנה התנועה החלה לזרום בכיוון הפוך, אין שלטון זר של אומה אחרת שתגביל את העליה, ובכל זאת העליה מחור"ל - כמעט אפסית, אין שלטון זר הנוגש ומגרש יהודים מא"י, ובכל זאת, בורחים, בורחים, בורחים. גם אם ישנם מקרים של יהודים המחפשים מקלט ממקומות מצוקה, הם מעדיפים להגר לארצות אחרות, ברובם.

ירידה זו, מה דוחפה?

באים "חכמים" ואומרים: האינפלציה! הדוהרת לממדים עצומים, ובעקבותיה שחיקת ערך השכר, לעומת היציבות במטבעות חוץ, ולכן -... ולכן -...

אומרים אחרים: מכבש המסים! המדינה מטילה על האזרח עול כבד של מסים, מס

הכנסה, מס שבח, מס ארנונה, מס ערך מוסף, ולפיכך... ולפיכך...

טוענים שוב: מצוקת הדיור! זוגות צעירים אין בכחם לרכוש דירה, או לשכור, רבים דוחים מחמת זה את נשואיהם, ועל כן... על כן...

לעומת הטיעונים הכלכליים דלעיל, ושכמותם, מוצאים רבים מן ה"חכמים" סיבה אחרת, **המצב הבטחוני!** מלחמות רבות ערערו את הרגשת היציבות הבטחונית, פיגועים חבלניים, המשאירים אחריהם קרבות של הרגים או פצועים, ובגלל זה... בגלל זה...

באה כת חמשית, ומצביעה על הגורם העיקרי ואומרת: ניוון חברתי! ביורוקרטיה, וחוסר יעילות, בכל שטחי המינהל השלטוני, זלוזל בחוקי חברה ובכבוד הדדי בין אדם לאדם; אורית אגואיזם, בה כל אחד התרגל ל"צפצף" על הזולת, ולחטוף - חטוף וקח... ועוד, ועוד, "אדם לאדם - זאב", ומשום כך... משום כך...

דעה אחרת קובעת: כשלון החינוך! אין שאיפה לאידיאלים של ציונות, או חלוציות, אין מיחסים ערך עליון למושג מדינה, צבא, ארצנו וכו', וממילא... ממילא...

ועתה - מה המצב? התוצאות?

מבחינת האינטרסים של המדינה בארץ - הרי תופעת הירידה היא מכה עצומה הפוגעת בחוט השדרה, וזאת מכמה בחינות.

(א) מבחינת התדמית - תארו לכם את הבושה והחרפה, מתופפים בתוף ומחול על הקמת מדינה יהודית לשם ריכוז כל פזורי ישראל - והנה הזרם זורם מן המדינה אל הפזורה! הרי זוהי ירידת מוראל אינמה!

(ב) מבחינת הפסד כח אדם - המדינה קטנה, זקוקה לחיילים, זקוקה לרופאים, לבעלי מקצוע מוכשרים - והנה מאות אלפים אזרחים בעלי כישורים, הולכים ונעדרים, וכי יש הפסד מחריד נורא מזה?

(ג) מבחינה כלל ישראלית - היותר בחור"ל נטמעים הרבה מהם בחברה נכרית, מתבוללים בנשואי תערובת, נתלשים מזיקה אל המדינה, ואל העם.

ומה עושים לחיקוק המצב?

מדינה אותנו הירידה הרוחנית שבתוכי ארץ הקודש. וכל ישראל כגוף אחד, נתעלה אנחנו, נוסף בריאות רוחנית לעצמנו, וממילא יתחזק הגוף הכללי של כל האומה חזק ונתחזק.

בס"ד, לפ' וירא, י"ד חשון תשע"ז

שני לקחי מוסר בפרק כ'

למדנו מאברהם: א. אוהב חסד ורודף חסד (פסוק א'), **ב.** כשאין יראת א' – והרגוני (פסוקים ב'-יח)

אחרי המהפכה הגדולה והמרחב הענקי של שטחי ארבע מחוזות, סדום, עמורה, אדמה, צבויים, הפכו בן רגע, מגן פורה לים מלוח, בעומק של 400 מטר מתחת לפני הים, ובלשון האומות נקרא "ים-המוות".

מה עושה אברהם, עוזב את הפונדק הגדול שבנה בבאר שבע, כמו שכותב רש"י, שחרבו הכרכים ופסקו העוברים ושבים, ונוסע לעיר גרר, שם בנה פונדק חדש, במקום מרכזי, צומת דרכים, אכן "אוהב חסד ורודף חסד".

והנה, בבואם לגרר, אז, כמנהגם, אברהם ושרה אומרים שהם אח ואחות, ואז המלך, בחשבו שהיא פנויה, וכפי שמפרש המלבי"ם בספר שמואל, בפרק של זכויות המלך, אבל בהיות שבאמת היא אשת איש, ריחם עליו הקב"ה ו"סידר" מעצורים, להצילו מעבירה (ולא כמו אצל פרעה שהיה רשע גמור וקיבל מכות גדולות) בחלום הלילה, אבימלך מקבל נבואה, שנגזר עליו למות, למחרת הוא שואל את אברהם שתי שאלות:

א) מה חטאתי לך שהכנסת אותי לצרה גדולה, **ב)** מה ראית במדינה שלי לפחד שיהרגוך, הרי אצלנו קיים משטר נימוסי, והצלחנו לחנך את העם, שלא לעשות פשעים.

ויצא אברהם ויאמר, כי ראיתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני, כלומר, אפי' המתנהג בנימוסים ישרים, ע"פ שכל אנושי, ללא יראת שמים, לא נוכל לבטוח בו, בעת תקפהו תאוות גוף או חמדת ממון באין רואה. אז השכל לא יחסמהו, רק ביראת אלקים השתולה בנפשו יחסמהו, וכמו המילדות העבריות במצרים, ובמ"ש בתהלים (ק"א) 'ראשית חכמה יראת ה'.

ויהי'ר מפלני השי"ת שיתן ס"ד לנו ולכל ישראל אמן וכיה"ר.

אומרים מפרשים, כי כשלת, אם ראית כי כשלת, כשלונות פה, כשלונות שם, על כל צעד - כשלון, דע לך את הסיבה – והיא – בעוונך!

אמר ר' יחזק בן זכאי, אשריכם ישראל, כשהן עולין, עולין עד לרקיע, וכשהן יורדין, יורדים עד לעפר (ראה מגילה טז ע"א וכתובות סו ע"ב).

שורש הירידה היא הירידה הרוחנית, פריקת עול התורה!

אמור אמרו המנהיגים, **שהשתלטו על אזרחי הארץ,** הבה נבנה לנו מדינה, ככל הגויים אשר באו"מ, ובארצות הגויים.

הבה נחוקק לנו חוקים, ככל הגויים, אשר חוקיהם חוקים מעשי ידי אדם, וממילא, הרי הם חוקים ומשפטים אשר לעם ישראל הם חקקי און.

הבה נעשה לנו כנסת, שהכנסת תיבחר על ידי תעמולה של בחירות ומפלגות, **וחכמיה חבר פושעי ישראל בועטים בתורת ד' ובנביאיו,** ונכתיר כנסת זו על ראש העם.

הבה נרכיב על ראש העם בתי משפט, ככל הגויים, אשר נאמר עליהם ומשפטים כל ידעום.

הבה נעשה בתי ספר ומשרד חינוך, **המחנך לכפייה בהקב"ה וכפייה במהותו של עם ישראל,** ולהיות בורים וריקים מכל יסודות תורת ישראל.

הבה נקים תיאטראות, אצטדיונים, כדרכי היוונים, ונחנך הילדים לאהוב ולהעריך את בועטי הכדור, וליצני הקרקסאות ותיאטראות.

כך וכך אמרו ועשו ראשי השלטון.

ואם אין תורה, ואם אין יראת אלקים, הרי היהודי איננו האדם אשר הוא כפי שראוי להיות אדם, כי יהודי ללא התורה, הוא יורד עד לעפר, לדרגא של חיות ובהמות.

והנשמה היהודית מרגישה בסתר לבה, שהיא עשוקה, ונגזלת, ולכן היא מאוכזבת, ולכן איננה מוצאת שום סיפוק במדינה זו, ולכן אין לה דבר שיקשר וידבק אותה לאותה ארץ קטנה שבמערב אסיה.

ומה יעשה הבן, ולא ירד?

מה העליה הדרושה כיום?

עליה של התעלות רוחנית. וראונו, המאמינים, הרואים בחיי תורה את כל המטרה, הרי לא הירידה הפיסית מן הארץ היא בעיקר המטרידה, הירידה התחילה כבר כאשר אכלו נבילות, וחיללו שבת על אדמת ארץ ישראל.

המדינאים, הפוליטיקאים, פרופסורים, ודוקטורים, עושים ורוצים לעשות, לריפוי מחלת הירידה. משקיעים מאמצים לטיפול בכל אחת ואחת מן הסיבות של גורמי הירידה. ואם במסים אי אפשר לעשות הקלות גדולות, כי השלטון אינו מוכן לוותר על מקורות התקציבים, הרי בשטחים אחרים מטפלים בריפוי ובעיסוי, ובמסגים.

מרכיבים ועדות להעשרת החינוך בערכי ציונות, בלימוד ההיסטוריה של הרצל ונורדוי ושאר גדולי הציונות, כדי להעמיק את תודעת אהבת ציון.

מיחדים טיולים להכרת גבורי תל חי ומצדה, כדי לחזק את הזיקה הלאומית.

מטפחים את האהבה לערבים, כדי למצוא חן בעיני הגויים, לשם שיפור הרגשת הבטחון.

ומה לא עושים חכמי חינוך? שולחים מדי פעם מורים ללימודי השתלמות במדעי החברה של תאילנד, וגרמניה, למצוא דרכים מכל האומות איך לחנך, ועוד, ועוד, ועוד, כנסים, חוזרי הוראות, כללי נוהל...

וכל זאת לשיפור איכות חיי החברה בארץ. אולי ירחם.

אך – האם כל זאת הביא לידי עצירת יורד אחד מתכניותיו?

האם – כל זאת תורם לשיפור המצב המוסרי, החברתי, הבטחוני, האיכותי?

כל יום קללתו מרובה מחבירו. תאונות דרכים. רציחות בין בני נוער יהודי. התאבדויות. שביטות והפגנות כלכליות וכו'. גניבות ושוד, וכו'. וכו'. עד שאין מקום בגליון להכיל הפירוט.

והמסקנה,

כל הצעות התיקונים לריפוי הירידה, הן דומות לרופא המטפל באחד הסימפטומים שנובע מתוך שורש המחלה, ואינו מטפל במחלה עצמה.

ואם יש את נפשך לדעת, את שורש הירידה, שהוא גם שורש כל הגורמים לפרטיהם, שכל כת וכת מצביעה על זה או על אחר כגורם לירידה, שכל אלה הם רק **תוצאות חיצוניות**, סימפטומים המתגלים לעין כתוצאה מתוך מחלה עמוקה יותר, אך השורש האמתי, אין רוצים להכירו ראשי השלטון.

איכה ירדה, המדינה.

כבר גילה לנו הנביא הושע (יד ב), שובה ישראל עד ה'... כי כשלת בעוונך.

דברי אמת

מאמרי חיוזק השקפה והדרכה
מזקן המשינחים

מזן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 107 ■ גליון מיוחד ככלות השנה

רבנו איכה???

י"ט חשוון תשע"ט, הנה כבר חלפה עברה לה שנה תמימה, מאותו יום מר ונמהר, יום שבירת הלוחות, עת נצחו אראלים את המצוקים בהילקח מעמנו אדוננו עטרת ראשינו, מורה דרכנו אשר בצלו חמדנו ולאורו צעדנו, ונתייתמנו!!!

אמנם כבר חלפה עברה לה שנה, אך עדין הלב מומאן לעכל, מומאן להכיל את השבר, מומאן בכלל להאמין שרבנו הגדול מזן המשגיח, עבד ה' בכל נפשו ומאודו – איננו...

ואדרבא, כלל שהזמן חולף, ככל שאנחנו מתרחקים מוהימים שזכינו לשהות לצדו של מלאך ה' קודש הקודשים, החסר גודל, הכאב הומה, והיתמות מתחזקת, ולבנו זועק בכאב: איך נא מלאך ה' שכל חייו הזכיר לנו מה עיקר ומה טפל, איך נא המלאך שהכה על קדקודנו ומנהמת לבו הזך והטהור זעק וחינך אותנו – עזבו תעזבו את הבלי העולם הזה, הבלי שוא וסרק, ותאחזו בכל כחכם בעין החיים באושר הגדול שאין לתאר – להדבק בבורא העולם, ע"י לימוד התורה הק' בהשלמות מ"ח קניניה ותרי"ג אורות מצוותיה, איך נא הדמות שריד לדור דעה בשלטון הדעת ודקדוק האמת שבקצות דרכיו דבקנו, איך נא הלב הרחום הדמות האצילית היהלום הזוהר והנקי שכל כך בער בקרבו אהבת והצלחת כל יהודי ויהודי ובמחיצתו מוצאנו נחמה לנפשנו, איך איך איך.

אך גדולים צדיקים במתתם מבחייהם וב"ה רבבות בני התורה די בכל אתר ואתר מומשיכים את המורשת הגדולה שהנחיל לנו רבנו, ואין לתאר את החיזוקים וההשפעות הטובות שהיו בזכות התחזקות מוהשכבתא דרבי, שבדאי הם עליו גדול לנשמתו של רבנו דב בן ר' יחזקאל צבי זכר צדיק וקדוש לברכה.

ואולי בזאת ננחם, ננחם במורשת הגדולה והעצומה שהשאיר לנו רבנו, באותם אוצרות אור יקרים מפז שהנחיל לדורנו, ובדרכו הגדולה להיות עבד נאמן למלוכו של עולם, לעובדו באמת באהבה ויראה, אולי ננחם...

ויה"ר שבקרוב ממש נזכה להגלות כבוד שמים עת יקוצו וירננו שכני עפר ונשוב ליהנות מאורו הגדול של רבנו זצוק"ל אכ"ר.

.....

הודעה ובקשה

מכיון שרבים טרחו ופנו למערכת 'דברי אמת' בבקשה להמשיך את ה'מעשה רב' מרבנו הגדול זצוק"ל, והעידו שהועיל להם רבות, ואף היו שהעידו ששינה את חייהם... ע"כ נשתדל להמשיך זאת בס"ד בתקופה הקרובה.

ונבקש מכל תלמידי המשגיח לשלוח לנו בהקדם עובדות והנהגות ורשימות מרבנו זצוק"ל לזיכוי הרבים. ניתן ליצור קשר ב'פ' 0527166490

מפנקסו של חברותא

מתוך רשימות נדירות שכתב הגאון רבי יצחק זאב (בהגאון האדיר בעל ה'ברכת אברהם') ארלנגר שליט"א שזכה ללמוד עם רבנו זצוק"ל כמה שנים וזכה לקרבה ואהבה מיוחדת.

ער"ח אייר תשמ"א

המשגיח: אתה יודע שיש ענין להתכונן למצוות? הכון לקראת אלקיך ישראל! נגשים עוד מעט להתפלל צריך להתפלל בתחנונים – גם כישרוניים כמוך זקוקים לס"ד – גם כושר פעולה כמוך צריך ס"ד.

דוד המלך אומר "עני אני" שהעושר לא שלו, ברוך הגבר – אשר יבטח בה', החכמה לבטוח כשהוא גבר, לא כשהלש וכבר אין לו עצה, "אני ראשון ואני אחרון" שהקב"ה לא רק אחרון כשאין ברירה אלא לכתחילה צריך לפנות אליו, ברוך מרחם על הבריות (בריה!) צריכים רחמי ה'.

ר"ח אייר

כשאנו לומדים אנו דבוקים בהשי"ת, וכמו שמחבקים מלך אף שלבוש בהרבה בגדים זה נקרא שחבקתי מלך, גם הקב"ה שיש לו הרבה לבושים, אם לומדים תורה חובקים המלך.

ב' אייר

אתה מוכן לשמוע ממני ועדים (בחיוך ובמתקנות...)? וגם לעשות אותם? כשאין חשק אפשר לעורר החשק ע"י שיזכיר לעצמו שטוב מצוה בצער ממאה שלא בצער, וכן כשאתה נגש ללמוד תחשוב: א. לקיים מצוות ת"ת ב. לעשות חסד עם החברותא שלך.

ה' אייר

כשהלכנו בדרך עברתי מימינו לשמאלו. ואמר לי שימין מקרבת ושמאל מרחקת, וטוב שאני עובר לשמאלו שאני נראה שאני רוצה לא רק לטיפות אלא גם תוכחות.

ו' אייר

בזמן הלימוד פתחנו רמב"ם והיינו צריכים לעיין בהלכה ב', והתחיל מתחילת הפרק ולמדנו ג' הלכות, ואמר לי שאם כבר פותחים לראות הלכה מסויימת כדאי לנצל ולראות עוד כמה הלכות (אחד לפני אחד אחר), והוסיף שכך היה נוהג הרב אברמסקי זצ"ל.

באמצע הלימוד אמר לי – יש הלומד כדי להיות למדן ויש הרוצה להתקדש ולהטהר, "הלא כה דברי כאש נאום ה'", והאש מכלה קוצים וסיגים, ותורה גם נמשלה למים, מים זה מבחוץ כמו שטיפה חיצונית ואש זה הפנימיות שמכלה הסיגים, במתן תורה טבלו באש, ואנחנו צריכים להתכונן עכשיו לחג מתן תורה, לפעמים אדם מכין את עצמו טוב והמצוה עצמה לא יצאה טוב, וצ"ב איך אין לו ס"ד והרי הכין את עצמו? ונראה בשני אופנים, או כיון שחושב שהתכונן טוב וודאי ילך טוב וסומך על עצמו ואינו מצפה לס"ד, (והוי כעין ענין תפילה י.ז.א.), או שזה מדרכי היצר שיחשוב שלא טוב להתכונן כי מוציא כל המרץ בהכנה ולא נשאר למצוה, וצריך לדעת שעל ההכנה לבד גם קיים המצוה, אף אם המצוה עצמה לא יצאה כראוי, והרי הגר"ז אמר שכל היום מתכונן לתפילה – ברכת המזון זו הכנה טובה ללימוד – יש מפרשים "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שמקדש זה הכנה כמו הרי את מקודשת שפירושו מזומנת, וכשתעשו מקדש – כלומר הכנה, אז ושכנתי בתוכם, נו צריכים כבר לצפות ולהתכונן לחג מתן תורה (היום ו' אייר זה חודש לפני החג – ל' יום קודם י.ז.א.).

למדנו בגמ', אשה ניהא לה בכל דהו וכו' טב למיטב טן דו מלמיתב ארמלו – ואמר לי שאם אשה מוכנה להתקשר תמורת כל דהוא, כ"ש אנחנו עם הקב"ה שנותן לנו כ"כ הרבה שכדאי להתקשר אליו, והוסיף דע לך שמכל דבר בגמ' אפשר ללמוד דברים לעבודת השי"ת.

י"ד אייר פסח שני

במצרים העבירו אותנו בפרך, בשבילי כל עבודה קטנה זה בעיה, וא"כ כמה טוב הקושי של הלימוד לעומת זה, וזה מה שלמדנו בפסוק "כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם" שהוציא אותנו מעבודת מצרים ונתן לנו עבדות זו.

ט"ו אייר

למדנו "אמר מר" ואמר לי שהם לא הפריעו באמצע דברי הרב, אלא כשגמר התייחסו למה שאמר קודם, וכן כתוב המדרש על רעי איוב שהתוכחו ולא נכנס אחד לתוך דברי חבירו. ומשם לומד המדרש דאין ליכנס לתוך דברי חבירו.

הייתי צריך ללכת, ואמר לי אני אתבודד בחדרי, כשאתה אתי לא באים אלי, וא"כ אני משגיח עליך ואתה עלי, וכשאתה הולך אני צריך ליכנס לחדר ללמוד, שלא יפריעו לי.

ט"ז אייר

למדנו בב"ק י"א: שכדי לצאת מרשות בעלים צריך נוסף ליאוש גם שינוי רשות, וכתב שם תוס' בד"ה גזל, "ומסברא מחלק רב חסדא בין לפני יאוש בין לאחר יאוש דלא הוי כל כך ברשות מריה אחר יאוש כמו לפני יאוש, שנקל לצאת מרשות הבעלים בשינוי רשות או בשינוי השם", ואמר לי דכמו שהשותק 40 יום יכול לזכות לרוה"ק, ואם אחד ישתוק ל"ט יום, הרי הוא בדרגה שצריך רק עוד יום אחד נוסף לזכות להגיע לרוה"ק, וסיפר שאחד לא דיבר דברים בטלים 40 יום ולא זכה לרוה"ק ואמר לו רבו שכיון שחלק מהזמן הוקדש לתפילה, א"כ בזמנים שלא כיוון בתפילה היה זה כדברים בטלים, [ואח"כ אמר לו רבו שגם סוסו לא דיבר 40 יום אך אינו יכול לזכות לזה].

עכשיו רק עשינו הכרות עם התוס', וכמו שע"י פגישה ראשונה לא סוגרים שידוך כי עדיין לא מכירים טוב, כך עם התוס' לא צריך לסיים אתו אלא להפגש אתו פעמים נוספות.

בתחילת הסדר ראה על השולחן "נפש החיים" ולקחו ואמר בא נלמד קטע שער ד' פ"ו ופ"ז "להכין עצמם ביראת ה' טהורה בטהרת הלב, ואמר איך עושים את זה? כנראה שאביך מקיים את זה דהרי מביא את זה בספרו ברכת אברהם פסחים, והוא מצטט שם כמה קטעים מהנפש החיים, וכנראה שבקי בזה, וכנראה שגם מקיים את זה. כי מי שלא מקיים את זה לא מביא בספרו.

באמצע הלימוד הרבה רגע ואמר לי צריך לחשוב על מה שלמדנו אתמול בדרך ה' שצריך לכוון בלימודינו למשון החשפעה מלמעלה, ולתקן עצמנו, ולתקן כל העולמות. ומיד המשיך בלימודו.

אמר שמי שלוקח חתן משיבתנו זה מעלה גדולה, שאף שמכירו רואה אותו כראוי להיות חתנו, אחד אמר שאינו לוקח משיבתנו כי מכיר את כולם יותר מדי, וזה אינו בחכמה דלכן יקח אחר שאינו מכיר, ואולי יש לו יותר חסרונות, ועדיף מי שמכיר ויודע מה הם החסרונות וכנגדם מה המעלות ויודע לקחת בחשבון את הסה"כ הכללי.

אומרים בשם הקוצקער: "ואהבת לרעך כמוך" כמו שאתה אוהב את עצמך על אף החסרונות אוהב גם חברך על אף חסרונותיו.

אם אדם יודע שאינו יודע יש בזה מעלה דמודע לזה שאינו יודע, והשל"ה הק' מסביר הפסוק "ואני בער ולא אדע, בהמות הייתי עמך" דאם הוא גם בער, וגם אינו יודע שהוא בער "בהמות" בלשון רבים על שני ה"לא לדעת" שגם אינו יודע, וגם אינו יודע שאינו יודע.

אתמול לא למדנו. ואמר לי שנתן את השיעור בישיבה קטנה ללא הכנה חוץ מהכנה של ראשונים שעבר בבין הזמנים ואמר שאינו במתח, וגם אם לא יודע משהו הוא נעזר בהבנת התלמידים, ודיבר נגד אלו שיש להם מעלות גדולות אך את חסרונותיהם משתדלים לכסות ואז נמצאים במתח שאולי יתגלו חסרונותיהם, ואמר: אני כבר בתחילת השיעור ב"ק לפני 5 שנים ניסו להביך אותי בשאלות והצגתי את עצמי שאני יודע רק מעט וממילא אין לי מתח (בימים אלו טרוד במשיגה מאד בעניני הישיבה, בטיפולי בהצעה להביא את הגאון הגדול ר' משה סולוביצ'יק כראש ישיבה במקום מורינו הרב זצ"ל).

דנתי עמו אם להכין את השיעור של היום ואח"כ להשלים, או לחזור על מה שלימד אתמול שעדיין לא למדנו יחד, והחליט שקודם נחזור על של אתמול כיון שצריך להבטיח כמה שיותר מהלימוד, ומה שצריך להגשת השיעור יש לו מחייב את הצורך להכין שיעור, ואם קודם נכין שיעור אין לנו מחייב לחזור על של אתמול, וסיפר שר' חיים שמואלביץ זצ"ל היה לו הרבה חברותות במשך היום חוץ מהכנתו לשיעור שהיה לו בלי חברותא, כי היה לו בזה כבר מחייב את השיעור לשיעור.

אמר לי, ר' משה (סולוביצ'יק) דומה קצת לר' אורי (קלרמן) בצדקות, וענוה, ושכל ישר, אני מאוד אוהב להתנייע עם ר' אורי שהכל בשכל ישר, יש דברים שהוא לא אומר, אבל כשאומר זה טוב מאד.

התעוררנו לכמה שאלות בלימוד הסוגיא ואמר שאלות מתוקות! והוסיף – בעצם כל התורה מתוקה אבל לפעמים אנחנו הבעיה שאני לא מרגישים המתקנות.

צריכים לשים לב כשעוסקים בצרכי ציבור שיוכלו גם ללמוד (בהתייחס ליום אתמול שהי' עסוק מאוד עם ר' משה).

אור לי אייר

אמר לי שנוסע מחר וביקש שאמלא מקומו בשיעור. אח"כ שאלני אם אני מוכן לעשות למענו שירות אפי' קשה. ועניתי נשמע ונעשה (כלומר אשמע אם ביכולתי לעשות) ואמר לי שכבר קיימתי מצות כבוד השי"ת, שלהשי"ת אמרנו נעשה ונשמע ולי אתה אומר נשמע ונעשה... אח"כ שאלתי מה השירות שמבקש, וענה לי שכרגע לא צריך כלום רק רצה לזכותני במצוה שאני מוכן לשרתו, וכמו שאחד לקח הלואה מחבריו ומיד אח"כ החזיר, ואמר שרצה רק לזכותו במצות הלואה.

אמרת לי שאני רוצה לחזור בתשובה, ודיברנו קצת בענין. ואח"כ אמר לי נו, יש עוד נקודה שוה בינו – ששינוי רוצים לחזור בתשובה.

י"א אייר

שלמים זה קדשים קלים, ושלמי ציבור זה קדשי קדשים, יש מתעוררים מזה למעלת הציבור, [והוסיף: נזהרתי בלשונו לא לומר שמוכיחים מזה, אלא שמתעוררים מזה].

מתוך שיחת מוצ"ש אור לי"ג אייר

"ונוח מאויביהם" לחפש נוחיות זה מאויבי האדם.

החזו"א שאל בפוניבז' אם המבוגרים לומדים עם הצעירים, ואמרו לו שאין זמן, ושאל האם להניח תפילין יש להם זמן.

וכן אמר פעם למישהו שצריך גם נפש בשביל ללמוד תורה, והנפש נעשית ע"י מעשים טובים.

ב"ק קט"ו. "אמר רבא אם גנב מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק". ואמר לי, לנו יש עסק עם גנב מפורסם (היצה"ר) ומגנב ביתי צריך יותר לזהר כי מצוי כל הזמן בבית.

פעם צדיק אחד האמין לגוי בסכום כסף, ואנשים ריחמו עליו שהגוי רימה אותו, ואמר להם, מה אתם כ"כ מרחמים עלי והלא היצר מרמה אותי בכל יום.

שאל: מה פירוש הגאווה שורש המידות הרעות, ובשלמא כשמתגאה על אחרים מובן שהם לא חשובים אצלו אך אם מתגאה בעצמו שרוצה שיכבדו ויעריכו אותו כדי שיתקברו אליו חברים טובים או שרבו יעריך אותו אין בזה כ"כ חסרון, והראה לי בנפש החיים שער ד' סוף פרק ט"ז וז"ל הגם שהוא עצמו ?? מה כבוד

מגדולה כי בלא זה בלתי אפשרי כלל להיות עוסק בתורה לשמה, ולא תתקיים אצלו כלל כמאמחו"ל בפ' מעלות התורה, אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד, כי האדם, אסור לפנים דעתו לזה כלל, אמנם גדול העצה ית"ש נותן לו שמחה וגדולה בע"כ וכו' וכמאמר הכתוב אך וטוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, ר"ל הגם שאני בורח מהם, המה רודפים אותי בע"כ עכ"ל ורואים מכאן שהעיקר לא לפנות לבו לזה אבל אם אח"כ יגיע לו הכבוד יכול ליהנות מזה רק שלא יצפה לזה, וכבר יגיע מעצמו וכן ראינו ברמב"ם הל' תשובה פ"ז הל' ג' אל תאמר וכו' אלא כשם שצריך האדם לשום מאלו, כל הוא צריך לחפש הדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס וכו' ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות, וא"כ הרמב"ם מדבר על רדיפת הכבוד ולא על הכבוד בעצמו, שאם מגיע אליו הכבוד מעצמו ונהנה ממנו אינו כ"כ חסרון [אף שיש דרגה עליונה שהכבוד כלל אינו חשוב אצלו].

בן הח"ח שאל את אביו איך מדבר נגד כבוד והרי מתפללים בברכת החודש "חיים של עושר וכבוד" אלא דיש כבוד התורה וכבוד ישראל וגם לעצמו כשמביא לו תועלת כגון שילמוד בשמחה.

ח' סיון

"פקודי ה' ישרים" זה שכל ישר, וא"כ גם כשלומדים דברים שאינם למעשה זה מיישר את השכל.

בזמן לימודינו פנה אלי ואמר אם יש חשק או אין חשק זה לא משנה, אנחנו לומדים עכשיו כדי לקיים רצון השי"ת וכל רגע חשוב בפני עצמו, ואל חשוב מה יהא ברגע הבא. רגע אחד זה דבר שא"א להשיג בכל העולמות רק כאן.

ט' סיון

אמר לי אני לא צריך בין הזמנים כי איני מתאמץ למעלה מכוחותי, ישן מספיק וכו' ואפשר להמשיך כך תמיד, אך ישנם שמתאמצים למעלה מכוחותיהם, והם צריכים בין הזמנים, אם לא תקח יותר מדי בזמני עליה, לא יהיו לך זמני ירידה, אם לוקחים תמיד המדה הראויה יתכן שאפשר להמשיך כל הזמן באותו הדרך.

ט"ו סיון

יש מי שאומר שהלומד להלכה חסר לו באהבת תורה, אך אין זה נכון כי היום קצר והמלאכה מרובה ואף שצריך ללמוד גם מה שלא להלכה, אך קודם כל צריך ללמוד להלכה, כיון שהיום קצר.

העיר לי בסוף הסדר שהשתמשתי בספר להחזיק דפי הגמ' שלא יעופו, ואמרתי לו דבמ"ב איתא שאפשר להשעין על ספר כדי ללמוד, ואמר שיתכן שזה דוקא להשעין על מה שישנו כאן, אבל להביא מיוחד יתכן שלא ראוי ואף שיש מתירין, אך אם אפשר כדאי להמנע מזה.

טז סיון

אחד שמחליט שאינו מבטל רגע, וכל נוהג, גם אם קרה שביטל הרבה מחמת ששכח, הרי במהותו הוא מתמיד, לעומת זאת אחד שמבטל לא מחמת שכחה, אלא שאינו מעריך חשיבותו של רגע אחד, ומבטל הרבה פעמים אפי' רגעים מועטות אינו נקרא מתמיד.

ב"ק ק"ב: בשומר שגנב מרשותו וכו' ר"ע סבר כלתה לו שמירתו ור"י סבר לא

בב"ק פרק עשירי ק"ב: "ואם אמר נקיטו לי זימנא עד דמייתנא סהדי ומרענא ליה לשטרא נקטינן, הרא"ש שם בס"ה דמולא פירש הגמ' שיעור זמן זה מסתמא זה שלושים יום כשיעור זמן. ואמר לי המשגיח דזהו גם חודש אלול לי יום להביא עדים להרע את שטרות חובותינו.

כ"א אייר

דבר קטן הויות דאביי ורבא דבר גדול מעשי מרכבה", וצ"ב וכו' הויות דאביי ורבא זה דבר קטן? ואפשר לפרש דבר קטן – אם לומד הויות דאביי ורבא רק על לימוד זה, ודבר גדול אם חושב בלימוד זה לתיקון כל העולמות.

בלילה ב 11:30 אמרתי לו שיאמר לי דברי מוסר, ופתח לי חובות הלבבות והראה לי בסוף יש תוכחה לרבינו בח"י ואמר לי שאלמד את זה לאט, ומחר אומר לו מה שכתוב שם.

כ"ד אייר

ר' לוי יצחק מבארדיטשוב אומר שכתוב שמי שעושה עצמו עני ונוטל מהצדקה אינו מות מהעולם עד שיצטרך לזה באמת, והרי מדה טובה מרובה 500 פעמים וא"כ העושה עצמו צדיק מובטח שלא ימות מהעולם עד שיהא צדיק.

כ"ח אייר

ב"ק ק"ד: "יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי" תדע שגם בתורה צריך להיות כך שכל הזמן יהא דעתו על התורה שהיא אמו, ולכן נקרא בן תורה, הלומד פיזיקה אינו נקרא בן פיזיקה ולכן גם כשעושים דברים אחרים צריך להיות דעתו על התורה.

ר"ח סיון

התחיל ללמוד אתי בחומש פ' יתרו פרק י"ט "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני" ואומר רש"י ביום הזה – בר"ח וכו' שיהיו ד"ת חדשים עליך כאילו היום ניתנו. ובפסוק ב' ויסעו מרפידיים וכו' והראה לי דברי האוה"ח הק' שכתב שנסעו מבחינת רפיון ידים והכינו עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה' ואמר לי מענין! עבודת משא! בנועם ה' ובהמשך אוה"ח וענין ב' השפלות והענוה וכו' וענין ג' בחינת יעוד חכמים בהתחברותם בלב שלם וכו' ויחרדו זה לזה ויסבירו פנים זה לזה, ואמר לי נו, זה טוב ללמוד על חברותא שאוהבים זה את זה, וצריך ללמוד בחשק, וכשאין חשק לא להחליט ללמוד בלי חשק, אף שגם זה טוב כשאין בריה, אבל צריך לעורר לעצמו את החשק, לדעת שלומד דברי השי"ת, והרבה דברים מסתתרים מאחורי מלים אלו שלומד.

והראה לי בפרי צדיק (מר' צדוק) על ר"ח סיון שכתב שם והוא עפ"י מש"כ בתנב"א שאמר לאותו תלמיד ??? עוסק אני בד"ת, ומתאוה ומצפה אני אם תורה תבא אלי, ואמר לו לא זכה איש לתורה אח"כ מוסר נפשו עליה וכו' ובסוף דבריו שם מ"מ בכל שנה כשיבא יום זה צריך להרגיש בלב החשק המחודש לקבלת ד"ת, ועי"ז יהיו ד"ת נבלעים בלב וירגישו טעם התורה (ציטט את זה היום, שזה ר"ח סיון).

כשאין חשק צריך לזכור את "מעלת העמל" ויביא לו חשק לעמול. (כלמור שיהא לו חשק לעמול בלי חשק).

צריך לזכור הענין של "כל רגע", אחד אומר "איני יכול ללמוד כעת!" דקה אחת גם אינך יכול? א"כ דקה זו שאתה יכול, למד! אח"כ בדרך כלל מקבלים כח להמשיך, או שמתגלה שזה היה אשליית היצר, שמדמה שאין לו כח ובאמת מגלה שיש לו כח. הגר"א אומר אם הוא (היצה"ר) חטף לך באותו חונן חטוף לו בהשיבנו, הוא חטף לך בהשיבנו חטוף לו את סלח לנו.

ב"ק ק"ד: "כגון שהיתה מחתרת חתורה בתוך ביתו" הזכיר כאן את דברי רבינו יונה בשע"ת "הלא המחותרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת להמלט על נפשך".

היה שבת אחת שהיה כאן האדמו"ר מתולדות אהרן (ר' אהרן יצחק קאהן זצ"ל) הוא היה פה עם קבוצה של חמישים חסידים הם היו באיזה דירה בשבת ולמטה באולם הכולל מתחת לאולם ביהמ"ד הוא עשה טיש, ובחדרשי"ם ובאוצה"ס שמו מזרונים ושם הם ישנו. המשגיח ירד עליהם אחר התפילה בישיבה הוא היה שם כמה דקות והסתכל על התפילה שלהם איך הם מתפללים בקול קולות ובתנועות. במוצ"ש המשגיח אמר שיחה בישיבה, ואמר: היו כאן בשבת אדמו"ר עם חסידים, ראינו את התפילות שלהם, אנחנו אמנם לא נוהגים כך, אבל צריך ללמוד מזה - צריכים להשקיע בתפילה! אז אנחנו נשקיע בדרך שאנחנו רגילים, אבל תפילה זה לא דבר שמה בכך, הם משקיעים בתפילה איזה כוחות מכניסים לתפילה, ואנחנו נשקיע באופן אחר...

באלול למדנו פעם בשערי תשובה על המעביר על מידותיו מעבירין על כל פשעיו, הוא אמר לי למה מגיע לו כזה שכר למחוק לו את כל העוונות, מהבר מצווה... כי מידה כנגד מידה, הקב"ה אומר הוא מוותר לשני שפגע בו מגיע לו שאני יוותר לו על מה שהוא פגע בי, וזה גם בלי תשובה, וזהו פתח תקווה נכבד. אחרי כמה ימים הוא פוגש אותי. נו, יצא לך כבר? אני שואל מה הוא מדבר - מה יצא לי? והמשגיח מסביר יצא לך כבר לקיים את הרבינו יונה? ואמר: אני חייכתי, אבל אפף אחד לא פגע בי...

ערב אחד הוא אומר לי הלילה הזה היא"צ של אמי, בשבילי זה יום תשובה, צריך לעשות תשובה, אז הוא אמר לי אני חושב שאנחנו צריכים יותר לחזור, אנחנו לא מספיק חוזרים, הוא אמר לי בשם איזה ת"ח שאמר לו שאמר לבניו כשתלמדו עלי משניות, עדיף שתלמדו פחות משניות ותחזרו ע"ז הרבה פעמים, אנחנו צריכים להתחזק בחזרה.

יום אחד הוא אומר לי אני רוצה לתת לך תפקיד, אני מוכן לשלם לך משכורת... איזה תפקיד? אז הוא אמר אני רוצה שתוכיח אותי, אם אתה רואה אצלי משהו לא בסדר תוכיח, תמהתי - אני יוכיח את המשגיח ח"ו? הוא אמר לי למה לא? כתוב אין אדם רואה נגעי עצמו, אני לא יכול לראות נגעי עצמי, מי יכול לראות מי שלא מכיר אותי? אנחנו לומדים חברותא אנחנו קשורים אתה קשור איתי אז אתה יכול לראות, כמו שהגאון מוילנא שילם לאנשים שיוכיחו אותו. הוא בא אלי לאחר כמה ימים - נו סיכמנו משהו... הוא חיכה ואני לא יכולתי להוכיח את המשגיח, ראיתי שזה לא עסק, חיפשתי מה להוכיח ולאחר כמה ימים באתי אליו ואמרתי לו המשגיח ביקש שאני יעיר יש לי מה להעיר, הוא שמח כ"כ, אמרתי לו שפלוני אחד מהתלמידים בישיבה קצת שפך ליבו לפני שהוא מאוד רוצה קשר עם המשגיח והוא לא מצליח ליצור קשר עם המשגיח, אולי כדאי שהמשגיח יקרב אותו, והוא כ"כ שמח ואמר שבאמת לא תמיד אפשר לראות על בחורים שהם רוצים קשר... וכך הודה לי ע"ז שמצאתי משהו, אבל הוא חיפש וחיפש שנוכח אותו.

בחתונה של בתו (לפני כארבעים שנה) שאלתי את המשגיח בבוקר מה התוכניות איך הוא נוסע לחתונה? הוא אמר שהוא נוסע עם האוטובוס של הישיבה (החתן היה בחור מהישיבה), אמרתי לו למה שלא ייסע עם המשפחה, ואמר אני צריך למסור שיעור ביש"ק - למה לבטל שיעור יש אוטובוס שנוסע ומגיע לחופה, אחרי השיעור ביש"ק הוא עוד עלה לסדר ולאחמ"כ עלה לאוטובוס, אני יושב יחד איתו מאחרי הנהג, ואומר לי נו תגיד לי מה אני צריך להתכונן לחתונה, הוא גמר את העבודה ביש"ק וביש"ג ועכשיו יש לו עבודה להתכונן לחתונה של הבת, א"ל בתמיחה אני יגיד למשגיח? והגיב: כן כן, למה לא? תשועה ברוב יועץ. נחשוב ביחד בצוותא, אנחנו הרי חברותא, גם את זה צריך לחשוב בחברותא, (כמובן שאני לא דברתי) והמשגיח מתחיל למנות מה צריך להתכונן לחתונה, והמשגיח אומר כך: דבר ראשון הוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, באים הרבה אורחים, כתוב הוי מקבל - כל אדם! לפעמים חלק מהאנשים מקבלים אותם יפה וחלק לא, זה עבודה שלימה בחתונה צריך להשים לב לזה לקבל את כולם בסבר פנים יפות. דבר שני חתונה נשים מתלבשות יפה, יש לנו מצווה דאורייתא לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. בחתונה גם נתפלל מעריב זה מצווה דאורייתא של קריאת שמע.

אח"כ הוא גם אומר לי יש מצוות גמילות חסדים, הערב יש אירוסין של אחד הבחורים בישיבה זה רחוב ע"י החתונה כדאי שאני יקבוץ לאירוסין הבחור מאוד ישמח, אמרתי לו אני לא חושב שהמשגיח מחויב באמצע חתונה של הבת לצאת לאירוסין של בחור, הגיב המשגיח, יכול להיות שלא, אבל אם זה חסד והבחור מאוד ישמח, כמה זמן אני אהיה שם? כמה דקות, כל הזמן רואים את האבא של הכלה? יש חתן יש כלה אז אם אני יעלה לכמה דקות זה לא גורא...

כלתה לו שמירתו - ואמר לי שלר"ע מאבד את האימון אחר פעם אחת, וצריך להתבונן כמה סבלנות יש לבורא ית' איתנו שאנו חוטאים הרבה ועדיין לא מאבדים את האימון.

ב"ק קי"ח: "אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה" מסופר על ר' זלמלה שחזר פעם על דבר הרבה פעמים ולאחר כמה זמן ראוהו שחוזר על זה ושאלוהו על כך שהרי כבר חזר כ"כ הרבה פעמים. וענה שכתוב שכשחוזר ארבעים זמניה ודמי עליה כמאן דמונה בכיסיה, וא"כ הרי אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה ולא כתוב כמאן דמונה בקופסא אלא שמונה בכיסו, ומשמש במה שכבר בכיסו.

אמר לי אני רוצה להטיל עליך שליחות סודית, תברר לי אצל תלמידי השיעור (בישיבה קטנה) מה מעלות השיעור ומה החסרונות והאם יש איזה מעלה שאין אצל רמ"ם אחרים. וכשתאמר לי מה שבידרת אל תגזים, כיון שאני יכול לעכל בקורת, דע לך שמי שמבקר את עצמו יכול לקבל ביקורת על אחרים.

כ' סיון

אל תיתן לי להטעות אותך, כבודו של החברותא שלך במקומו מונח גם אם הוא טועה, וכך אמר לי היום כמה פעמים בזמן לימודינו המשותף כשאמרתי דברים וחלק עלי, והוסיף תחשוב טוב! ואל תתן לי להטעות אותך.

דיברנו על הנהגת הרב שהקפיד כגון בסנדקאות, ואמר שזה לא היה מובן בפרט שבדר כלל היה בורח מדברים של כבוד, וכנראה שכך ראה בדעתו לנהוג, אך אני לא אלמד ממנו אם זה לא מובן לי, יש שמנהיגים יותר בלי קפדנות, בפרט שצריך לקחת בחשבון שאחרים יוכלו לפרשה לדעה. כאילו ח"ו עוסקים בכבוד ובקטנונים, למשל ר' יוסף חיים זוננפלד נהג בפשטות, ולעומתו הרב דושינסקי נהג יותר מלכותי. ר' ישראל סלנטר שהיה ידוע באי תקיפות, כשהיה מעשה שלקח שבעים אברכים שיטפלו במגפה ונתן להם הראות בדבר חילולי שבת, ובא אליו אחד בטענה שהאברכים שלו מתירים לעצמם יותר מדי בשבת, גער בו הגרי"ס ואמר לו פרוסטיאק תאמר לי מה מותר ומה אסור? וכי יש לך כח לקחת שבעים אברכים ולהבטיח להורים שלא יזקו כלל מן המגיפה - וכאן הקפיד כשראה צורך בכך, אף שבדרך כלל לא היה מקפיד כלל, ולעומת זאת החת"ס הי' נוהג בהקפדה. [ישנם שקוראים להם לברכה תחת החופה, ואינם ניגשים כי זה לא לפי כבודם, וכי זה יותר מכובד שלא נגשים, ורואים שמקפידים על כבודם?]

כ"א סיון

בתחילת לימודינו: מה אנחנו צריכים לרצות - לידבק בהש"ת, וזה עושים ע"י שלומדים מה רצון הש"ת בכל מקרה.

לילה אחד ישנתי בביתו הרבנית נשאה מחוץ לעיר והוא הזמין אותי אם אני רוצה לישון אצלו א"ל בשמחה רבה, עליתי אותו הביתה, כמובן לפני השינה למדנו חברותא, אחר כך אמר שפני השינה צריך ללמוד כמה דברי מוסר, הוא פתח והראה לי כמה דברים חשובים, וכשגמרנו לראות את הדברים נפרדנו איש לדרכו הוא הלך לחדר שלו ואני לחדר איפה שהביא לי לישון. אחרי שלוש ארבע דקות המשגיח חוזר רציתי להגיד לך עוד משהו, מה נראה לך - אם אנחנו נתעורר בבוקר ונראה פתאום שהמשיח הגיע יהא לנו בעיה כי זה יתפוס אותנו בלי הכנה... מה עושים?! אז צריכים לעשות תשובה לפני השינה, אם הוא יגיע באמצע הלילה אני לא יעיר אותך, אני רוצה שיהא לך כח ללמוד מחר.

הרבה פעמים הוא אמר בתחילת הלימוד נגיד מילה במילה למה אנחנו לומדים עכשיו, כי זה מצווה, למה אנחנו צריכים לעשות מצווה? כי זה רצון ה', אנחנו לומדים ועושים את רצון ה', ואם רצון ה' יהא שלא נלמד כמו לדוגמא אם יהיה לנו מצווה שא"ל לעשותה ע"י אחרים אז לא נלמד, אמנם בד"כ רצון ה' שכן נלמד, ואנחנו לומדים ועושים את רצון ה', ויכל למחרת בתחילת הלימוד לומר: כן, אתה זוכר מה דברנו אתמול, אנחנו הולכים לעשות את רצון ה', והוא פותח את הגמ' ואומר לי עכשיו נלמד מה הקב"ה רוצה שיהא בכל מקרה שהגמ' מציגה?! מה הקב"ה רוצה שיהא - לזכור את נותן התורה.

הספד ידידו ורעו מרן הגרב"מ אזרחי שליט"א

באשכבתה דרבי

אוי ר' דב -- ר' דב! איי... הצדיק ר' דב... הקסיד ר' דב; --- אַ גוטסקייט ר' דב...

מורי ורבותי, צריך לדעת: אני יכול לומר עליו, את מה שאמרו על רבי עקיבא איגר בשעתו, כאשר הלך לעולמו, עמדו והספידוהו ואמרו: "היה עולם עם רבי עקיבא איגר, ומעתה ואילך זה עולם בלי רבי עקיבא איגר".

אומר לכם מורי ורבותי, אמנם מי אני ומה אני; אבל - היה עולם עם ר' דב, ועכשיו העולם בלי ר' דב!!!

חז"ל אומרים על הפסוק "זה אלי ואנוהו, אלוהי אבי וארוממונהו" (שמות טו, ב): "ואנוהו - הוי דומה לו" - מה זה "הוי דומה לו"? הידבק בדרכיו!

תשמעו, תשמעו, רבותי. "מה הוא רחום - אף אתה רחום"; - האם ראיתם רחום, כמו ר' דב... - האם ראיתם מתחשב, כמו ר' דב... - האם ראיתם טוב כמו ר' דב...

"מה הוא חנון - אף אתה חנון"; - האם ראיתם משהו חנון וחונן, כמו ר' דב...

"מה הוא ארך אפיים - אף אתה ארך אפיים"; - איזה סבלן! איזה אורך רוח!

איפה ראיתם דבר כזה?? אתם ראיתם, רבותי. ראיתם, כן ראיתם. ראינו כולנו, ואני מסופק אם ידענו להעריך... איי איי... "ורב חסד - מה הוא גומל חסדים, אף אתה גומל חסדים"; - איזו גמילות חסד, כולו חסד...

בסוף הי"ג מדות של רחמים כתוב "ואמת". ואני שואל, לכאורה "אמת" צריכה היתה להיות כתובה בראשונה - אבל לא כן, היא כתובה רק אחרי המידות כולם, מדוע?

מפני שרק אחרי המידות צריך להיות, שהכל, גם המדות, יהיו "באמת"!

אפשר לעשות דברים טובים, אבל לא ברור שזה ה"אמת".

ופעמים, שגם אם ברור שזה ה"אמת" -- אז לא עושים את זה ב"אמת".

ופעמים שגם אם עושים את זה באמת, אבל זה לא רק ב"אמת", ישנם עוד חשבונות...

אצל ר' דב לא היו עוד חשבונות!! - הוא היה "אמת"!

כל מה שהוא עשה, כל מה שהוא התנהג - "אמת"!

איי רבותי, והכל בלי פעמונים, בלי צלצולים... ענווה... "ונחנו מה"!

- כל החיים שלו הוא צעק, האישיות שלו צעקה: "ונחנו מה"!

מי שב"אמת" צעק "ונחנו מה" - הוא משה רבינו, ובדורות שלנו היה זה ר' דב...

*

איי... מורי ורבותי, אני הכרתי אותו בימי הנעורים. דעו לכם, מה שאפיין אותו זה 'מקטנותו יצא לבגד'.

אני זוכר, הוא הגיע אל "ישיבת חברון" נער, נער בשנים הקצת יותר מבוגרות. רק יום אחד עבר, מי לא התחבר אליו?

אני הכרתי אותו, אבדל לחיים ארוכים. אני מכיר אותו עשרות שנים. האם ראיתם אותו פעם אחת כועס? האם ראיתם אותו פעם אחת מתרגז? האם ראיתם אותו פעם אחת יוצא מן הכלים? - לא ראיתם אותו כך!

לא פלא, שעוד בהיותו נער ובא לישיבה, מאז אני קורא לו "רבי"! - מאז אני קורא לו רבי!

האם ראיתם פעם דבר כזה - בא בחור לישיבה, וכשהוא בא, ועוד לפני שהוא בא, הוא לא היה כל כך "קרוב" אל "תוך" הישיבה, אבל הוא בא לישיבה, והוא מיד נכנס עמוק... נדמה לי היום, שכאילו תוך רגעים, הוא נכנס לישיבה עמוק...

עברו עוד כמה ימים. הוא מצא לנחוץ כל בוקר לגשת - כל בוקר היה ניגש אלינו, המעט יותר צעירים, ושואל אותנו משהו. הוא מחכה שיענו משהו, לקדם ולהאיץ את העליה שלהם.

- איפה ראיתם דבר כזה? אני לא ראיתי דבר כזה!

לפני שהוא בא לישיבה, היה דבוק מאוד בגאון ר' יואל קלופט זצ"ל. אנחנו לא ידענו בכלל שיש דבר כזה. אבל נדמה לי כעת, שזה היה ממש מיד כשהוא נכנס, כבר כולנו הכרנו שיש "ר' יואל קלופט".

- מזה יש לו עם ר' יואל קלופט? איי... איי... א-קלארער קופ! בהירות בראש!

הוא היה דבוק בו לדלות בהירויות; בהירויות בסברא, בהירויות בידיעה. הוא לא היה יכול לסבול שום דבר פתלתל... הוא לא היה יכול לסבול שום דבר שהוא לא ישר כסדרגל...

היה לו יד ושם בתורת המהר"ל. יש הרבה ש"חושבים" שיש להם יד ושם בתורת המהר"ל, אבל לא לכולם יש.

אבל הוא היה, לעניות דעתי, עם יד ושם בתורת המהר"ל. לי אין יד ושם, אבל אני יודע שהוא ידע המון. חוץ מהגמרא, הספר שהוא היה מחזיק אצלו ביד תמיד, כבר מנעוריו - היו ספרי המהר"ל.

הוא היה בוחר כל יום איזה 'טייטש' מהמהר"ל, היה בוחר איזה 'שכל' מהמהר"ל, והיה מחלק את ה'שכל' הזה בין הבחורים. - מי חייב אותו? משהו הכריח אותו?

לא היה לו בישיבה שום תפקיד רשמי, הוא היה בחור צעיר עם 'בארעטקע' (קסקט)! אבל כל אחד שמע, ורצה לשמוע, והרגיש את התועלת שיש לו מזה.

עיקר התועלת - השכל החדש! השכל המרומם! הקלארקייט... הקלארקייט!!

אף פעם לא שמע ממנו איש מכל הבחורים איזה דבר מסובך, למה?? משום שהוא היה ישר וקלאר!, ומה שהוא לא היה בטוח שזה קלארקייט וישרות - הוא לא פלט מן הפה.

כך בידיעה, כך בסברא, וכל זה, כל זה, כל זה ב"אמת". - "אמת", רבותי! "אמת"!!

שום ניראות! שום התחזות! שום כלפי חוץ! רק כלפי פנים - - -

היה יושב... מעולם לא היה מרים את הקול. היה יושב על יד הסטנדר לילות שלמים, על התורה ועל העבודה. אם מצא איזה סברא בסוגיא שלמדו בישיבה, היה מיד מחלקה. אני זוכר כשהוא בא לישיבה התחילו אז ללמוד "בבא בתרא" סוגיית 'היזק ראי' - איך הוא נכנס לזה, איך הוא ליקט מכל בחור, הוא ליקט בתור בחור. הוא ליקט דברים בהירים, דברים נחמדים, והיה 'מחלק' אותם לבחורים...

וכל זה היה כשהוא היה נער, כשהוא היה תלמיד בשנתו הראשונה בישיבה. יתכן, שאף בחודש הראשון שלו בישיבה, ויכול להיות שכבר בשבוע הראשון שלו בישיבה. איפה ראיתם דבר כזה??

- ואני הייתי אחד מאלה שהוא היה 'מחלק' להם את הדברים אז... אז א-י-ך לא אקרא לו רבי?? רבי ר' דב! רבי ר' דב! רבי ר' דב!

איי... איי איי איי איי - - - רבי בעמקות, רבי בכללות...

*

ואז הוא התחיל להיות מקורבם של כל גדולי ישראל.

נכנס אל הקרוב משפחה שלו - הרב מברסק זצ"ל, הוא מנכדי הבית הלוי, שהיה הסבא של הרב מברסק זצוק"ל, והיה לו שם יד וגישה מיוחדת. והרב מברסק ידע איך לכבד קרוב.

אחר כך הוא היה קרוב למרן ה"חזון איש". "בערלה", קרא לו ה"חזון איש" - "בערלה". אני לא הייתי שם, אני לא ראיתי אותו ביחד עם ה"חזון איש". הוא היה הרבה אצל ה"חזון איש", אבל אני לא הייתי, הייתי אז בעיר אחרת מחוץ לבני ברק, בירושלים.

והקרבה שלו עם ה"חזון איש" - היתה הפלא ופלא. הוא שאל את ה"חזון איש" כל מיני שאלות, שאני יודע מי היה מרשה לעצמו לשאול את החזון"א שאלות כאלו. אבל הוא שאל! והחזון איש השיב לו וענה לו! מה שאני יודע, מה שאנחנו יודעים, זה כבר מה שהוא או אחרים סיפרו מה שהיה עם החזון איש.

והחזון איש קרא לו מידי פעם לטייל איתו. כעת קשה לי לספר לכם, מה שהוא סיפר לנו מהטיולים האלה. אבל תדעו לכם, הוא היה קרוב מאוד אל החזון איש!!

'קרוב מאוד' פירוש הדבר, לא רק ב'רעדן אין לערנען' - לא רק בדיבור בלימוד, אלא על כל נושא בעולם! והחזון איש, כשהיה רוצה לדבר איתו על הנושאים האלה, היה לוקח אותו לפעמים לטייל, כדי לדבר איתו על הנושאים האלה...

וכשהיה הולך לחזון איש, מיד למחרת, לא היה אומר "הייתי אצל החזון איש"... הוא לא היה מספר סיפורים!

הפלא ופלא! איך שהוא היה שם, ומה שהוא עשה שם, ומה שהחזון איש אמר לו -- לא!

אבל את הדברים שהוא קיבל מהחזון איש - הוא היה מחלק לכולם! ואנחנו נהנינו ולמדנו

תורה נקיה, לתורה נקיה יש סגולה מיוחדת, שהיא כולה חסד! תורה נקיה, היא מוגינה על כל העולם! תורה נקיה היא נותנת לכולם!!

- אני אומר לכם רבותי, על סמך עובדות, ר' דב למד תורה לשמה!!

הפשט השני, "תורה ללמודה לאחרים", למה זה? - מפני שלא יכול להיות חסד גדול מ"ללמודה לאחרים"! מה אפשר לתת יותר מתורה?

ואני שואל אתכם, מורי ורבותי: האם שמעתם את ההנהגה שלו בצעירותו, מיד כשנכנס לשיבת חברון? אני מעיד בעדות גמורה, וכאחד מן הנהנים, שהוא חשב כל יום, אם יש לו בראש, 'לשכלל' משהו או מישוהו!

- מה זה, אם לא "תורת חסד ללמודה לאחרים"?... אז "ותורת חסד על לשונה" - "ורב חסד ואמת".

וגם ה'ורב חסד הזה - הוא יכול להיות טוב רק בשלמות, אם הוא באמת. ומה זה ב"אמת"? רק למען הענין עצמו, בלי שום פירות! בלי שום שכר! בלי שום "רווחים"! כולו רווח!

...אני ראיתי אותו גם בעבודתו בקודש במקום הזה! שתים עשרה שנה ראיתי מידי שבוע, כאן, ברוך ה'. כל שבוע הייתי נפגש איתו. היה 'מתין' אורה וטוב! כל שבוע...

איזה שלימות היתה בינו לבין ר' אליה לופיאן ז"ל! השלימות! איזה צמד! יחס! איך הוא עמד לפני ר' אליה, ואני מעיד איך ר' אליה עמד לפניו...

- ר' דב, עלית למרום! תפרוס את ה'גוטסקייט' שלך, את הטוב-לב שלך, תפרוס את שלמות המידות שלך, ותבקש מהרשב"ע על כל עולם הישיבות, על עולם התורה, על כל כלל ישראל - תבקש שיהא כבר "ומחה ה' דמעה מעל כל פנים", ונאמר אמן.

הספד ידידו ורעו מרן הג"ד לנדו שליט"א באשכבתה דרבי

קשה עלי מאוד להספיד רע ותיק אהוב ונערץ זה עשרות עשרות שנים עוד בימי בחרותנו בהסתופפנו בצל קורת הישיבות הקדושות שלמדנו בהם. הגאון הצדיק, דגול ומרומם בטוהר ליבו, ובורם מעלותיו, שסיפרו כל אלה שהכירוהו את מו"ר הרב דב יפה זללה"ה.

ואומר כמה דברים כאשר שראוי לכבוד נשמתו הטהורה שעלתה לגזי מרומים, והננו מלווים אותו לכית עולמו ומנוחתו.

מהר"י אדרבי ממשיל את פטירת האדם לעולמו לגניזת בגדי לבן של כהן גדול אחר שעבד בהם עבודת יום הכיפורים, במקום שהפשיטו אותו, בכך הוא כל איש ואיש בישראל, הוא כהן להקב"ה וחייב לעבוד ולשרת את הקב"ה בהיותו בעולם הזה בבגדי לבן, כלומר שילבש מידות טובות ויתנהג בדרכים ישרים שהם בגדי לבן על דרך שאמור הכתוב, "לעולם יהיו בגדיך לבנים", שיהא שלם במידות שהם מכונים בגדים, ופטירת האדם בבוא יומו דומה לגניזת בגדי לבן, הראויים לעבודה ונגמור תפקידם והם נגזרים. עד כאן הם תוכן דברי מהר"י אדרבי.

כמה נאים ומתאימים הדברים לנפטר הדגול לנפטר הגאון הצדיק נשגב בצידקו ז"ל שעבד ושירת להקב"ה בהיותו בעולם הזה, ולא איבד בגדי מדותיו היקרות והחמודות מפז ומתוקות מנופת צופים.

ורבים רבים שומעו ליקחו מושפעי ומודרכי שהתעלו מדברי מוסרו ומגודל ליבו, ומעומקא דלבו בעצותיו והדרכותיו, בדרכי ה', ונתעטרו מחמתם בכתר התורה והיראה להיות משכנם בבית ה' ללמוד תורתו ולעבודו בלבב שלם.

ועתה אבליים המה על הילקח מהם המאור הגדול שהאיר לפניהם לעלות במסילה העולה בית ק-ל, ועמם אבליים אנו כולנו כל בית ישראל, על העדר מאיתנו האור הגדול שדורינו נאות לאור צידקותו, תפארת תהלוכותיו נועם מוסרו וטוהר לבבו.

הוסיף עוד דברים הנוגעים לכל רעיו ומוקיריו עוד מימים מקדם, תמיד תמיד היו רעיו ומקיריו רואים בו עוד אז בימים ההם הנעורים, כאיש המעלה שכל מעשיו ותהלוכותיו היו קשורים באמת וביושר ובטוהר ליבו, רחוק רחוק מהנאת העולם הזה, ודבוק באורחות התורה ועבודה, והיה בנינו לשם ולתפארת.

ולאחרונה אזכיר את גודל הידבקותו הנפלאה בלב ונפש ברבינו הגדול החזון איש זצ"ל, שתמיד תמיד היו שומעים ממנו בשמו, אמדות וספורי מעשים מאלפים ומרוממי נשמות, והכל בחשקת הלב, ברוב חן וטעם שהדביק בהם את כל מאזיניו, המקום ישלח תנחומים לרבניית האלמנה תחי' ולכל הצאצאים הברוכים יחי' ולכל המשפחה הרוממה שנטלה מהם עטרתם ותפארתם וביעל המות לנצח.

לרגל יומא דהילוליה

חלוקת ספרי מרו המשגיח זצוק"ל 'לעבדך באמת' המהדורה חדשה

בס"ד סופסד ע"י תלמיד מרן המשגיח זצוק"ל לעילוי נשמתו הטהורה, בהוצלה מיוחדת (ב' כרכים 55 ש"ט שלם ד' כרכים 95ש).

ירושלים: גמ"ח אהבת חסד ע"י ישיבת מיר 0548450383 - יפה בית וגן משה זילברג 34 0548450383 - ברגשטין **רמות א'** סולם יעקב 7 כניסה א' 025860104. **בני ברק:** שרון בן זומא 10 035796979 - יוסקוביץ מימון 36 035783047. **בית שמש:** יפה נחל הקישון 11 כניסה ב' 058412729. **קרית ספר:** ארנפרוינד חזון דוד 9 0527166490. **ברכפלד:** כהן יהודה הנשיא 2 089760854. **רכסים:** יפה דרך הרב 10 0548454642 - גוט לילך 3 049847090. **כמו"כ בשבוע הקרוב הספרים יופצו בבתי הכנסת ע"י י בלוי במחיר מוזל!**

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת וירא תשע"ט -

מצות חינוך

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחרייו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו' (י"ח י"ט)
הנה כתב במשך חכמה, שמקור מצות חינוך במצות עשה, מפסוק זה שאברהם אבינו צוה את בניו בקטנים על המצוות.
[וקרא ד"חונן לער על פי דרכו] (משלי כ"ב ו') שהביא ברמב"ם (סוף הלכות מאכלות אסורות פ"ז הכ"ח) לענין איסורים, היינו מדברי קבלה, אבל העיקר נלמד מאברהם].

חינוך בספיקות

הנה קיימא לן דבמצוה דאורייתא ומסופק אם עשה, אזלינן לחומרא, כגון באכל כדי שביעה מפת ומסופק אם בירך ברכת המזון חייב לברך, משא"כ במצוה דרבנן ומסופק אם עשה, אזלינן לקולא, כגון באכל רק כזית פת ומסופק אם בירך פטור מלברך.
ויש לדון בנידון גדול, האם איכא חיוב חינוך היכא דהמצוה היא דאורייתא, ויש לקטן שהגיע לחינוך ספק אם עשה המצוה, שגדול היה חייב מן התורה מכח ספק דאורייתא לחומרא, האם לענין הקטן אזלינן לחומרא או לקולא. כגון בקטן שהגיע לחינוך ואכל כדי שביעה ואינו זוכר אם בירך, האם אמרינן ליה שיחזור ויברך מספק. ושמעתי בשם כמה מגדולי הפוסקים שליט"א שחייב לחזור ולברך. אמנם שמעתי שגדול אחד שליט"א צידד שלא יברך.
צדדי הספק, מי אמרינן דאזלינן לחומרא, דהרי איכא חיוב חינוך לחנכו לקיים המצוה לכשיהא גדול, והרי בהיותו גדול יצטרך להחמיר, או דילמא אזלינן לקולא, דליכא בזה מצות חינוך, דהרי השתא חיוב הקטן רק מכח מצות חינוך שהוא רק מדרבנן, ואם כן דיינינן דספיקא דרבנן לקולא.

נפקא מינה לעוד אופנים

הנה בפשוטו האי נידון דחינוך בספק מצוה, נפקא מינה גם בג' אופנים דלהלן דאירי בספק איסור. אמנם יש לדון לחלק ביניהם וכדלקמן:

א. בדרבנן נאמן עד אחד

לכאורה יש לדון בעוד נפקא מינה בחקירה הנ"ל, דהנה בדיני דרבנן נאמן קטן היכא דהוה בידו, אבל אינו נאמן בדיני דאורייתא. (עיין בסוגיא בכתובות כ"ח א' ב').
מעתה יש לדון אם לקטן יש כלי לטבול ומעיד עליו קטן אחר שטבלוהו, והוא כלי מתכת שחייב בטבילה מדאורייתא. האם הקטן יכול להאמין לקטן השני.
מי אמרינן דאינו נאמן, דהרי חשיב עדות של קטן על דין דאורייתא, דהכלי חייב בטבילה מדאורייתא, או דילמא נאמן, דהרי כלפי הקטן המצוה הוה רק מדרבנן, ואם כן הוה עדות רק בדיני דרבנן.

ב. איתחזק איסורא

כעין זה נפקא מינה היכא דיש חתיכה דאיתחזק איסורא, ועד אחד מעיד שהיא כשרה, דכתב הגרע"א (גליון י"ד סי' ט"ו בסופו) דבדיני דרבנן נאמן עד אחד אף באיתחזק איסורא, דכל דינא דאיתחזק איסורא דבעינן ב' עדים הוא רק ספיקא, (כמבואר בגמרא יבמות (פ"ח א')

דהוה בעיא דלא איפשטא), ומשום הכי בדיני דרבנן מקילין.
והשתא יש לעיין כהנ"ל, האם קטן שהגיע לחינוך יכול להאמין לעד אחד באיתחזק איסורא, מכיון שדיני קטן רק מדרבנן.

ג. להפרישו מלאכול ספק נבילה

כמו כן נפקא מינה האם חייב להפריש בנו שהגיע לחינוך מלאכול חתיכה ספק נבילה ספק חלב.
[וכל זה באופן שלא יהא מאכילו בידים, דאז מיתסר מן התורה, ואף בלא הגיע לחינוך, מפאת ספיקא דאורייתא דלא תעשה דלא תאכילום. וכך כתב הגרע"א (חגיגה מערכה ח').]

ד. לחלק בין הנ"ל

אולי נימא דשאני בג' אופנים הנ"ל, דכיון דהאי חתיכה נידונה כספק לגדולים, לא נתיר לקטנים, וכנידון הגרע"א בתשובות (קמא סי' ס"ז) בחתיכה ספק איסור דאורייתא, אם שרי למינהג בה דברים דאסורים רק מדרבנן. [ונפקא מינה לספק איסור דאורייתא אם יהא מותר שלא כדרך הנאתו]. ואנוכי לא ידעתי.

הוכחות בנידון הנ"ל

הנה יש לדון בנידון הנ"ל להוכיח מהכתב סופר לקולא. וכן נביא בזה פלוגתא. ואחר כך נביא עוד כמה הוכחות ונידונים בענין זה:

א. ראייה מכתב סופר לקולא

הנה יש לפשוט מדברי הכתב סופר (תשובות או"ח סי' ל"א) שכתב להסתפק בקטן שאכל בקטנותו, והגדיל תוך שיעור עיכול לפני שבירך ברכת המזון, האם חייב בברכת המזון מן התורה או מדרבנן. [ומבואר בדבריו דמפאת חינוך ודאי יתחייב. וכן מבואר מדברי הגרע"א (גליון סי' קפ"ו סעי' ב') שנסתפק אם לברך שנית, משמע דאם לא בירך פסיקא לו שיברך].
וכתב בכתב סופר, דאע"פ שממה נפשך חייב בברכת המזון או מן התורה או מדרבנן, מכל מקום נפקא מינה כשהוא מסופק אם בירך, דאם חיובו מן התורה יברך, אבל אם חיובו רק מדרבנן מצד חינוך, לא יברך.

חזינן שקטן שספק אם בירך אזלינן לקולא. והיא ראייה נפלאה ותו לא מיד.

[ובמקום אחר כתב רבינו, יש לדחות דדין חינוך אף על ספיקות דאורייתא, ובכל ספק דאורייתא חייב הקטן אף שאצלו הוא דרבנן, אבל הכא שהגדיל הקטן נימא דעל גדול ליכא דין חינוך, וכל הא דחייב רק משום שנתחייב מקודם, וזה רק מדרבנן. אמנם אינו נראה ופשטא דמילתא יש לפשוט מהכתב סופר].

ב. פלוגתא בשאל ביום טוב שני

הנה העירו דהמעין היטב בתשובות אבני צדק (מבעל הייטב לב זצ"ל, או"ח סי' פ"ו) נמי יראה כמו הכתב סופר, דהנה כתב לענין לולב דאפשר להקל בקטן ביום טוב שני אף בשאול, דדילמא יום השני אינו יום טוב, והרי כל חיוב קטן דרבנן וממילא בדרבנן מקילינן, משא"כ לגדול שחיובו מדאורייתא.

ואייתי דבקול יהודה (מר אבזה דמהרש"ג, והוא בתשובות מהרש"ג ח"ג סי' ל"א ד"ה מה) הביא דברי אבני צדק, אבל כתב לא כך, דגם בספיקא דאורייתא צריך לחנך קטן.

תו הראוני האי פלוגתא, דבשדי חמד (מערכת ה' כלל קמ"א) מביא שכתב בברכי יוסף (סי' תרנ"ז) דביום טוב שני מהני שאול לקטן מכיון דהוה ספיקא, אמנם במשיב דבר (ח"א סי' מ"א) פלג דכל דבגדלותו לא מהני גם בקטנותו לא מהני. ולכאורה היינו ספיקא דידן.

[תו כתב שם באבני צדק, דבגדול נמי יש להקל בספק שאול ביום טוב שני,

דהא יש למידן ספק ספיקא, ספק שאינו שאול וספק שאינו יום טוב.

והנה כתב במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' תרל"ט סעי' ג') דגם ביום טוב שני של סוכות לא מקילין בין השמשות, ולא דמי לספירת העומר דרבנן בזמן הזה, ואם כן הוא הדין בספק שאול ביום טוב שני.

והנה בתרומת הדשן (ח"א סי' צ"ה) כתב להקל ביום טוב שני שלא ישב בסוכה בגשם אף לכזית הראשונה מפאת ספיקא דרבנן, ויש לעיין אם נילף מינה דגם בין השמשות שפיר דמי.

קטנותו גרמה לו

הנה כתב בטורי אבן בחגיגה (ו' א') דכל דבר שקטנותו גרמה לו הפטור, ליכא למיפטר קטן מחינוך.

ומשום הכי קטן שיכול להחזיק ביד אביו חייב בראיה, אע"ג דגדול בכהאי גוונא פטור, כמבואר בחגיגה (ו' א') דזקן שצריך משענת פטור מעליה לרגל, דמכל מקום ליכא למיפטריה מחינוך כיון דקטנותו גרמה, וכל ענין החינוך לחנכו כשיגדיל, ולא דמי לחגר דיתפשט דדבר אחר גרם לו.

מעתה לפי זה יש לומר דבספיקות ליכא למיפטריה מפאת דחיובו רק מדרבנן, דזה קטנותו גרמה לו.

אך אכתי תיקשי מהא דהבאנו ראייה דאשה מוציאתו והרי בזה קטנותו גרמה לו.

ולזה היה צריך לומר דלבתר דחל דין חינוך, חשבינן ליה כחיוב דרבנן וממילא נידון בכל דיני דרבנן, ונהי דמחייבינן ליה לפום גדלותו, אך האי חיובא רק דרבנן, וממילא נידון בגדרי דרבנן.

אבל פשטא דמילתא משמע טפי מדברי הטורי אבן דאין להקל בשום דבר היכא דקטנותו גרמה לו, ואנוכי לא אדע, דמכל מקום שפיר יש לומר דפטור מספיקות אע"ג דכל שקטנותו גרמה לו חייב.

יצא מן התורה ולא מדרבנן

הנה יש לדון האם איכא מצות חינוך באופן שהמצוה פסול מדרבנן, ואינו מקיימו רק מדאורייתא וכדלקמן:

א. כשר מן התורה ופסול מדרבנן

הנה קיימא לן דבפסול דרבנן וכשר מן התורה, אם אין לו כשר מדרבנן, עכ"פ יקח הדבר הכשר מן התורה אע"פ שפסול מדרבנן. כגון כשאין לו אלא סוכה של נסרים, או אתרוג הפסול מדרבנן.

וכתב בתשובות ערוגות הבושם (או"ח סי' ב') דהיינו היכא שחייב במצוה מן התורה, אבל היכא דחייב רק מדרבנן בזה אם יש לו דבר כשר מן התורה ופסול מדרבנן לא יקחנו. והסברא, דהרי אין חיובו אלא מדרבנן, ואם כן אם אינו מקיימו מדרבנן לא עשה כלום.

ונפקא מינה ליטול בחול המועד ד' מינים שפסולים מדרבנן, או לשבת בסוכת נסרים ביום טוב שני של גלויות. וכן נפקא מינה באכל כזית פת ויכול לברך רק בנוסח דמהני מן התורה אבל לא מדרבנן.

ב. לענין חינוך

מעתה יש לדון לענין חינוך האם חייב לחנך הקטן בדבר שכשר מן התורה ופסול מדרבנן כשאין לו דבר שכשר גם מדרבנן.

ולחאמור דחינוך נידון בגדרי דרבנן, ומשום הכי פטור בספיקות, וכדמשמע בכתב סופר הני"ל, אם כן יש לומר דבהני"ל אין חינוך.

ג. לחלק

אמנם מסברא יש מקום לחלק בין נידון הספיקות דלדעת כתב סופר מקילינן, ובין נידון זה דמכל מקום חיוב חינוך איכא. אך לא אדע אם החילוק נכון.

ד. אינו יודע לנענע

הנה חזינן שהזמן שקטן הגיע לחינוך למצות לולב, היינו משודע לנענע, אע"פ שמן התורה יוצא גם בלא נענוע, חזינן דאין לחלק כהני"ל, ובאמת אין חינוך לקיים הדאורייתא בלא הדרבנן.

אך יש לחלק דשאני הכא דלא תיקנו לולב היכא דאכתי אינו יודע לנענע.

אשה מוציאה קטן בברכת המזון

הנה יש לדון האם קטן יכול לקיים מצות חינוך במצוה דאורייתא על ידי שישמע ממי שחיובו רק מדרבנן. כגון קטן שאכל כדי שביעה, האם יכול לצאת בברכת המזון ממי שחייב בברכת המזון רק מדרבנן.

ויש לדון דתליא בחקירה הנ"ל. אמנם יש לדון לחלק וכדלקמן:

א. אשה להוציא קטן בברכת המזון

הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' קפ"ו סעי' א') שנשים חייבות בברכת המזון, וספק הוא אם הן חייבות מדאורייתא ומוציאות את האנשים, או אם אינן חייבות אלא מדרבנן ואינן מוציאות אלא למי שאין חיובו אלא מדרבנן.

ואם כן אשה אינה מוציאה איש בברכת המזון היכא דהאיש אכל כדי שביעה וחייב מן התורה, כיון דיש ספק דאשה חייבת רק מדרבנן. ומכל מקום אשה יכולה להוציא את הקטן, ואף כשהקטן אכל כדי שביעה, כמבואר בשו"ע הגר"ז (סי' קפ"ו ס"ג).

ב. לכאורה תליא בחקירה דידן

מעתה בשלמא אם אשה יכולה להוציא קטן רק מפאת ספיקא שמא מחוייבת כמוהו וספק דרבנן לקולא, אם כן נפשט ספקן. אך אינו כן, דהרי אף לגיסא דחיובה רק מדרבנן מוציאתו, כיון דגם הקטן חייב רק מדרבנן.

[ואף באשה שאכלה כזית והקטן אכל כדי שביעה, מכל מקום יכולה להוציא הקטן, דדוקא בקטן לא מהני בקטן שאכל כזית להוציא גדול שאכל כזית, דהוי תרי דרבנן לגבי חד דרבנן, אבל באשה שאכלה כזית, לא נימא דבדידה תרי דרבנן ולהקטן חד דרבנן, דהרי לגיסא דאשה חייבת בברכת המזון הוי רק חד דרבנן, ואם כן הוה האשה ספק תרי דרבנן ספק חד דרבנן והקטן חד דרבנן ושפיר דמי].

ומכל מקום נילף מינה לנידון דידן דספק, דהרי סוף סוף חזינן מהא דאשה יכולה להוציא קטן בברכת המזון, דמהני אף דבגדלותו לא סגי ליה לצאת על ידי מחוייב מדרבנן, ואם כן חזינן מהא דלא אזלינן בתר הגדלות אלא בתר השתא, ואם כן נילף מינה דהוא הדין לענין ספיקות אזלינן בתר השתא, וספק דרבנן לקולא.

ג. גדול להוציא קטן

כעין זה לכאורה גדול שאכל כזית יוציא קטן שאכל כדי שביעה, ואע"פ דליכא ערבות לקטנים, ואינו מוציאו אלא בהחיוב דרבנן, מכל מקום יצא הקטן, וכהני"ל שגם אשה יכולה להוציאו.

[אלא אם כן נימא דמהני מדין ערבות דאע"פ שיצא מוציא, וכמו שגדול שאכל כזית מוציא אף גדול שאכל כדי שביעה, ונימא דאע"פ שאין חובת ערבות לקטנים על הגדולים, מכל מקום יש חובת ערבות לגדולים על הקטנים. וצריך ראייה לזה].

ד. לחלק דלצאת מדרבנן עדיף טפי

אמנם העירוני דיש לחלק בין הנהגת הספיקות ובין אופן העשיה, דבקטן בלאו הכי עשייתו דרבנן ומה לי דתיוסוף עוד דרבנן.

אבל אינו מוכרח, דהכא הדרבנן הוא חוץ מגופו, ומכל מקום אכתי אינו ראייה גמורה.

ה. קטנה להוציא קטן

הנה נפקא מינה בזה אם קטנה יכולה להוציא קטן בברכת המזון, דהתם רק משום ספיקא אתינן עלה, [דהרי איכא ספק דנשים חייבות רק מדרבנן, נמצא דבקטנה הוה תרי דרבנן, מצד חינוך ומצד נשים, ואינו יכול להוציא קטן דהוה רק חד דרבנן]. וזה תליא בספיקן אם מחמירין בקטן את הספיקות.

ו. ראייה מקטן המוציא קטן

הנה יש לעיין, דהא חזינן דקטן מוציא קטן ולא אמרינן דלא יהי מפאת דבכהאי גוונא לא יועיל בגדלותו.

אלא אם כן נימא דהחינוך שייצא תמיד על ידי גברא דכוותיה.

ועוד, דאין מזה ראייה, מפאת דהיכא דהפטור מכח הקטנות לא מפלגינן בין ידידה ודחבריה. [א"ה. אמנם בכל הני"ל הפטור מכח הא דנשים חייבות רק מדרבנן].

ומשום הכי קטן אף שכל קנינו בחפץ רק מדרבנן, שפיר דמי לצאת

בלולב אף שבגדלו לא יועיל. ולפי זה קטן שקנה מקטן שפיר יצא, וצריך לתלמוד בזה, כי אף שנלענ"ד היה נראה כן, לא ברירא לי במוחלט.

קטן חיגר

הנה איתא במשנה בריש חגיגה שחיגר פטור מלעלות לרגל. ומסתפקין בגמרא (שם ו' א') מהו בקטן חיגר שיכול להתפשט בהיותו גדול. [וכן בסומא שיכול להפח]. ומסקינן בגמרא דפטור מלעלות לרגל אף כשיתפשט בהיותו גדול, דאזלינן בתר השתא.

[ולכאורה תליא בזה אם יש חינוך על יחוד לפני היותו בן ט', ולמסקנת הגמרא דאזלינן בתר השתא לא יאה אז חינוך ליחוד. והעירוני לפשוט ספיקא דגמרא מר' יהודה בפסחים (ק"ח ב') דפטר קטנים מד' כוסות דאין להם השתא תועלת ביין].

א. אזלינן בתר העתיד

הנה לגיסא דגמרא דאזלינן בתר העתיד והחיגר חייב, אם כן גם בספיקא יתחייב.

אמנם יש לחלק דספיקא גריעי, דאינם מצב בפני עצמו, ולא שייך לזה חינוך.

ב. חיובא דהשתא

אמנם לאידך גיסא, לפי מה דמסקינן דקטן חיגר שיתפשט בגדלות אינו מחוייב בחינוך, חזינן לכאורה כהכתב סופר דאין חינוך רק להכינו לגדלות אלא חיובא דהשתא.

ג. לחלק

אך יש לחלק, דהתם טעמא דאין קטן עדיף מגדול חיגר שפטור, משא"כ בספיקות הרי הגדול חייב בכהאי גוונא.

והיינו דהתם סיבת הפטור אינה קטנות אלא סיבת הפטור הוא הא דהוה חיגר, והא דכשיתפשט בגדלות אינו מחוייב מצד עצם הגדלות, משא"כ בנידון דידן דכל הקולא מצד הקטנות, ובזה יש לומר דלא מקילינן, דהחינוך הוא אטו גדלות.

ד. סומא שיכול להפח

הנה יש קצת לדקדק כהצד דפטור בספיקות, דהנה לגיסא דגמרא (שם) דסומא דיכול להפח מחנכין ליה, קצת משמע אף בספק אם יתפתח, חזינן דמספק חייב בחינוך. ויש לדחות דאיירי בידעינן שיפח.

להקנות לולב לקטן

הנה אמרינן (סוכה מ"ו ב') דלא ליקני איניש לולבא לינוקא ביום הראשון של סוכות, מכיון דינוקא מקנא קני אבל אינו יכול להקנות בחזרה, ואם כן אשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו.

ונחלקו הפוסקים מהו בקטן שהגיע לפעוטות. וכתב במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' תרנ"ח סע' ו') דסברת פלוגתתם, אם דעת אחרת מקנה הוא מן התורה או לא, דהנה אם דעת אחרת מקנה מן התורה, זוכה הקטן בהלולב מן התורה ואינו יכול להקנות בחזרה רק מדרבנן וזה לא מהני, משא"כ אם דעת אחרת מקנה הוה רק מדרבנן, אם כן מן התורה נשאר של המקנה, ורק מדרבנן מהני הקנין לפעוטות.

ויש להעיר דלכאורה אכתי איכא תקנתא היאך להקנות לקטן, ומזה יש לדון להוכיח נידונים הנ"ל בדיני חינוך:

א. שיפיקר

הנה הקשה בפרי מגדים (א"א סי' תרנ"ח סק"ט) דאע"פ דדעת אחרת מקנה מן התורה, אכתי איכא תקנתא, דנימא דהאב יפיקר והבן שהגיע לפעוטות יזכה מן ההפקר, ולא זכי הבן אלא מדרבנן, ויוכל להקנות בחזרה לאב. [ויש לדחות דהאי תקנתא לא מהניא מכיון דמציאת קטן לאביו]. ותיירץ בפרי מגדים דיש לחוש להש"ך (ח"מ סי' רמ"ג סק"ו) דקטן זוכה בהפקר מן התורה.

והשתא תיקשי, שיזכה הקטן על ידי משיכה, דבכהאי גוונא ודאי לא קנה אלא מדרבנן.

אלא שמע מינה דקנין דרבנן לא מהני לקטן, כיון שכשיגדיל לא יועיל. חזינן מזה דאזלינן בתר צורת המצוה בגדלות, ואם כן רק אם דעת אחרת מקנה מן התורה יוכל לצאת על ידי קנין דאורייתא, אבל היכא דזכי רק בקנין דרבנן לא מהני לקיים החינוך.

[והא דהקשה בפרי מגדים דיועיל על ידי הפקר אע"פ שהקטן לא יזכה אלא מדרבנן, התם טעמא דסיבת אי קנינו מן התורה מפאת הקטנות, לא"ה. במקום אחר כתב רבינו בלשון אחר, דלעולם לא יתכן שיהא לו קנין מן התורה רק על ידי ירושה וזוהי סגי לחינוך], ובה לכשיגדיל הא יקנה מן התורה, והלכך יוצא ידי חינוך, וזה מוכחא דאם דעת אחרת מקנה רק מדרבנן היאך מועיל לקטן אלא על כרחך כהנ"ל].

ואם כן הוא הדין נימא הכי בספיקות. אך העירו דלא דמי, דספיקות שאני כיון דעיקר החיוב מדרבנן יש להקל בספיקו, אבל כאשר חייב בתורת ודאי, בזה צריך גדר דאורייתא.

ב. טעמא דנפיק מיניה חורבא

אמנם לענ"ד ודאי דמהני דרבנן לחינוך, וכמו שהוכחנו דקטן שחייב בברכת המזון, אף באכל כדי שביעה, יוכל לצאת מאשה אף אם אינה חייבת אלא מדרבנן.

ואם כן הדרא קושיא לדוכתא. ויש לומר דקרוב למיפק חורבא שלא יעשה כהוגן, וכדחזינן [עיין חזון איש מועד סי' קכ"ד דף קי"ד] לענין כרפס ואין לו רק מין מרור, דלמאן דאמר מצות אין צריכות כונה, יצא כבר ידי חובת מרור, ולא יחבינן תקנתא דיאכל פחות מכזית או שיכיון שלא לצאת, דקרוב לצאת מכשול אם ישכח לכוון כן.

ג. יקנה על תנאי

תו יש להקשות לדין דהוה ספיקא, שיקנה לפעוטות על תנאי אם דעת אחרת מקנה דרבנן, והקטן ייצא מספק ויוכל גם לברך.

אלא תליא בנידון דידן, בקטן שאכל כדי שביעה ואינו זוכר אם בירך, האם אמרינן ליה שיחזור ויברך. ונוכיח מהכא דחייב לברך, דהרי בהיותו גדול יצטרך להחמיר. והכי נמי לא קיים מצותו בספק אם הדי' מינים שלו.

אך יש לעיין בתקנתא זו, דהרי כשיקנה להקטן על תנאי יאה הקטן מוחזק והוה שלו ודאי ולא יוכל להקנות. אך זה אינו, דבספיקא דדינא כתב בתשובות חמדת שלמה (ח"מ סי' י" ס"ק ו') דלא אמרינן דהוה שלו ודאי, כיון דמהני תפיסה, וכדאמרינן (בבא מציעא ו' ב') דבספק בכור אם תקפו כהן אין מוציאין מידו, לא הוה שלו ודאי.

ד. ספק בקטן שגזל

אגב, הנה שמעתי להסתפק בשם אחד מגדולי הדור שליט"א, בקטן שגזל אתרוג בחול המועד, האם יצא בו, מי מיפסל משום מצוה הבאה בעבירה, או דילמא נימא דלקטן אין עבירה.

והנה אף אם נימא דפסול, אין ראיה דבספק אם בירך יצטרך לחזור, דיש לומר דבספיקא אזלינן לקולא, אבל הכא ודאי מיפסל מפאת שבגדלו בכהאי גוונא לא יצא.

כתיבת תפילין בספק קטן

הנה כתב הגרע"א (גליון או"ח סי' ל"ט) דמי שהגיע לי"ג שנים ולא נבדק אם הביא ב' שערות, אם כתב תפילין אסור לאחר להניחן דדילמא הוא קטן.

וכתב דמכל מקום הוא עצמו יכול להניחם מדין ספק ספיקא, דילמא כתבם כשהיה גדול, ודילמא אכתי הוא קטן, ואין צריך לחוש שמא הגדיל לאחר שכתבו ולפני שהניח.

אלא הקשה דמכל מקום היאך יניחן דילמא כתבם כשהוא קטן וגם השתא קטן ומכל מקום חייב מצד חינוך להניח תפילין.

[ושמענין מדברי הגרע"א דקטן שכתב תפילין לא מהני אף לעצמו לקיים בזה חינוך, וכך כתב בתשובות כתב סופר או"ח סי' ט'].]

ותירץ דלענין חינוך סמכינן אחזקה דרבא כיון דהוה רק דרבנן.

מעתה יש לדון להוכיח מדברי הגרע"א לענין נידון הנ"ל האם איכא חינוך להחמיר בספק מצוה:

א. חינוך להחמיר בספק מצוה
הנה יש לדייק מדברי הגרע"א דבעינן דוקא שיהא חזקה דרבא שכותב התפילין היה גדול, אבל אם הוא ספק השקול אם היה גדול או קטן, לא היה רשאי להניחם, כיון דדילמא הוא קטן וחייב בחינוך, הרי דלא מקילינן בחינוך בספק השקול.

ב. להוכיח שבאמת פטור בספק
אך לפי זה צריך עיון אמאי מקילינן בחזקה דרבא, דמהני רק מדרבנן, הא לכשיגדל אסירא ליה בהאי תפילין דלא מהני חזקה דרבא לענין דאורייתא, ואם כן דברי הגרע"א קשיין ממה נפשך, וצריך תלמוד.

ונצטרך לומר דעיקר דעתו דמהני בחינוך כל הקולות דספיקא דרבנן, והא דכתב הך דחזקה דרבא הוא רק לרווחא דמילתא.

ג. נפקא מינה לברך עליהם
גם יש לומר דנקט הגרע"א חזקה דרבא, דנפקא מינה לענין שיוכל לברך עליהם, דמפאת ספק היאך יברך הרי הם ספק פסולות. [וסבירא ליה דמצוה שהוכשרה על ידי ספיקא דרבנן לקולא אין מברכים, וכגון בחול המועד סוכות ויש ספק אתרוג הכשר לא יברך, אמנם יש לדון דיברך, כדאשכחן בתוספות במנחות (ס"ו א' ד"ה זכר) דספירת העומר דרבנן יכול לספור ולברך בין השמשות]. ואי דתיקשי דבלאו הכי לא יברך דילמא הגדיל בינתיים, ומפאת ספק ספיקא שכתב הגרע"א, הא בספק ספיקא אין מברכין כמו שכתב במשנה ברורה (ס"י רט"ו סק"כ).

אך אולי סבירא ליה להגרע"א דהכא עדיפא, דעל ידי חזקה דרבא הא מחזקינן ליה לגדול, אלא דחיישינן בדאורייתא שמא קטן, ואם כן דילמא גם עכשיו קטן, וצריך תלמוד.

ד. יותר נראה דמחמיר בספיקות
אבל באמת נראה יותר דסבירא ליה להגרע"א דבספק דאורייתא מחמירין אף בקטן שהגיע לחינוך, ורק בנידון דידן דמהני חזקה דרבא בזה מקילינן. [ודלא כמו שכתבנו לעיל באות ב'].

ומכל מקום נמצא לדינא לדעת הגרע"א, קטן שהגיע לחינוך יכול לצאת במצוה דאורייתא אף היכא דכל ההכשר מפאת חזקה דרבא.

ה. לחלק בין הנידונים
אך יש לעיין אם דברי הגרע"א הנ"ל נגעא בהנידון שחקרנו בו, דהנידון שחקרנו הוא בקטן שיש לפניו ספיקא דאורייתא, משא"כ באופן דהגרע"א הנידון הוא אם הוא בכלל קטן, דלגיסא דהוא גדול שפיר דמי, ורק אם הוא קטן חייב בחינוך, ובהא לכאורה לכולי עלמא יש לומר ספיקא דרבנן לקולא דאין כאן נידון לחנכו. ודמיה לאופן דהספק שלפנינו הוא אם חיילא עליו תורת חינוך. כגון באיכא קטן קמן ומספקינן בזה בספק השקול אם הגיע לחינוך או לא הגיע לחינוך דודאי פטרינן מלחנכו. והכי נמי כאשר ספק אם הוא קטן שהגיע לחינוך וספק אם הוא גדול באופן שאם הוא גדול יהא פטור. [כגון להסוברים דבהגדיל באמצע הספירה פטור, והשתא מספקינן אם הגדיל או נשאר קטן ודאי יהא פטור]. ולא עיינתי אם באמת דמי להא.

עניני שבת

הבקבוקים שרצה להוציא, לא הוה בסיס דחשיבא שוכה, דלכאורה אין חילוק בין שוכה המוקצה על הבסיס ובין שוכה הבסיס תחת המוקצה. ואם כן חלקם בסיס וחלקם אינם בסיס.

[והנה כל בקבוק הוי בסיס, דאין לומר דשום בקבוק אינו בסיס מכיון דעומד הקרטון גם על שאר הבקבוקים, והוה ליה מסייע שאין בו ממש לשאר הבקבוקים, וכדאמרין לענין מדרס, דחלוק מדרס מבסיס].

אלא שלא ידענו איזה בקבוק היה נלקח, ואם כן הנידון איזה בקבוק בסיס ואיזה לא, והוה ספק מוקצה דמחמירין מפאת דבר שיש לו מתירין.

ד. ברירה

אמנם יש לדון להתיר, דמה שיקח בשבת אגלאי שזה הבקבוק שלא היה רצונו שיהא עליו המוקצה, ובדרבנן אמרינן יש ברירה, ואף בדבר שיש לו מתירין יש לומר דאמרין ברירה, כדמוכח מסוגיא דזימון [בצה"י א']. אך לא אדע אם אמרינן ברירה בכהאי גוונא.

[ובטעמא דמילתא דאמרין ברירה אף בדבר שיש לו מתירין, אף אם נימא דהיתר ברירה מדרבנן מדין ספק, עיין במקור חיים סי' תמ"ח, אך העירו דהכא הוה ספיקא דדינא ובהו מקילינן בדבר שיש לו מתירין דברבנן].

ונראה דבאמת יש להתיר מטעם ברירה, וכן הסכים אחד מגדולי הדור שליט"א.

ה. האם בסיס בעינן לייחד

הנה העירו דלא כראמור, דבסיס בעינן לייחד, והוה ליה כמייחד את הבקבוק שישאר בשבת, ולמאן דאמר שאין ברירה לא יחול כלל בסיס, ורק למאן דאמר יש ברירה יחול, ואם כן הבקבוקים שיקח לא יחול עליהם בסיס מפאת האי טעמא גופא דיש ברירה. נמצא שיכול לקחת בקבוקים בשבת והם לא יהיו מוקצה מחמת הא גופא דיש ברירה.

אמנם לעני"ד יש לומר לא כך, דבסיס חייל ממילא אלא אם חשב שלא יהא לשבת לא חייל בסיס, ואם כן שייך לומר דיחול הבסיס על דבר שאינו מבורר וכל חד הוה ספק בסיס. ולזה הסכים אחד מגדולי הדור שליט"א.

בקבוקי יין שהם בסיס

עובדא הוה בארגז של קרטון שבתוכו הרבה בקבוקי יין, ודפנות הקרטון נסגרות על הבקבוקים, ובאמצע השבוע הניחו עליהם חבילה שיש בה גלילי נייר [טואלט], ודעת המכסה היתה לפני שבת להוציא מהארגז כמה בקבוקי יין ולהחזיר החבילה של הניירות למקומו, אבל לפני שבת שכח להוציא הבקבוקים.

ויש לדון בהאי עובדא בכמה אנפי:

א. הגלילים מוקצה

הנה כתב בשלמי יהודה (פ"י אות ט') שהגלילים הם מוקצה מחמת גופו. וכנראה סבירא ליה דאין עליהם תורת כלל.

ולעני"ד יש לעיין אמאי אין לנייר תורת כלל, מאי שנא ממחברת. אך יש לומר דדעתם דכל זמן שאינו חתוך עדיין אינו כלל, והוה ליה כחתיתכת בד בלתי חתוך, שכתב בחזון איש (סי' מ"ב ס"ק ט"ז) שהוא מוקצה, [וכתב בחזון איש דהוא פלוגתת מגן אברהם ואבן העוזר ופסק כאבן העוזר], וכך כתב בחזון נחום (סי' ל"ג סק"א, הובאו בשלמי יהודה פ"א הערה כ"ז).

[והעירוני דיש לחלק בין הני גלילים דחשיבי כבר כלי שצריך ממנו לקורעו וזהו שימוש, משא"כ בבד שאינו חתוך].

ב. הארגז בסיס

וכי תימא שיאמר לנכרי להסיר הניירות, אך אכתי לא יועיל, דאכתי הארגז של הבקבוקים ישאר בסיס למוקצה, כיון שהיה המוקצה על הארגז בבין השמשות, ולא חשיבא ששכח המוקצה, שהרי דעתו שגם בשבת יהא המוקצה אלא סבר להוציא הבקבוקים לפני שבת, [ולהריס הקרטון לפני שבת ולהחזירו נמי לפני שבת].

ולומר לנכרי שיפתח הקרטון [של הארגז] לצדדים, אכתי לא מהני, דהרי גם הבקבוקים בסיס, כי הקרטון למעלה נשען על הבקבוקים. ואע"פ שהיין שבתוך הבקבוק אינו בסיס, אך הבקבוק בסיס והבקבוק פקוק ואי אפשר לפותחו מחמת בסיס, ועל ידי נכרי נמי אי אפשר. [א"ה. כדי שלא יהא יין נסך].

ג. חלק בסיס וחלק אינו בסיס

אך הנה דעתו היתה שישאר המוקצה רק על חלק מהבקבוקים, דהרי רצה להוציא חלק מהבקבוקים ורק שכח להוציאם, ולענין

שלמים מציון

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת וירא

יקח נא מעט מים - על ידי שליח

"יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ". (פרק י"ח פסוק ד').

במדבר הם היו נחשבים בגדר מסויים כאורחים של הקב"ה, שהמדבר הוא מקום ציה ושוממה שאין שם כלום, וכל מה שהם הלכו למדבר היה כדי לקבל עול מלכות שמים ולעשות רצונו של מקום. וממילא ההנהגה של הקב"ה עמם במדבר היתה כמו הנהגת אברהם אבינו עם האורחים, מלאכי השרת, וכל דבר שאברהם אבינו טרח ועשה להם בעצמו, הרי כנגד זה הקב"ה עשה לכלל ישראל דברים כיוצא בזה בעצמו, ומה שעשה על ידי שליח הקב"ה עשה לכלל ישראל כיוצא בזה על ידי שליח.

ולפי זה כל זה שייך דווקא בדברים שאברהם עשה לאורחים בתור הכנסת אורחים, שעל זה אנו אומרים שבאותה צורה שהוא טרח בעבורם, כך הקב"ה טרח בעבור כלל ישראל בניו של אברהם אבינו. אבל דברים שאברהם עשה ואין להם שום שייכות לענין של הכנסת אורחים, אין שייך לתת בעבור זה שום תשלום לבניו ולכלל ישראל. וממילא מוכרח שכל הדברים שהגמרא מזכירה בהנהגתו של אברהם אבינו עם האורחים, שהקב"ה עשה כך גם לכלל ישראל, מדובר רק על דברים שעשה בתור הכנסת אורחים, אבל דברים שעשה משום סיבה אחרת לא שייך לתת על זה את השכר הזה שהקב"ה נתן לכלל ישראל במדבר.

ומעתה אם אנו אומרים שכל מה שאברהם אבינו דאג להביא מים לאורחים לרחוץ את רגליהם, היה רק משום שלא רצה להכניס עבודה זרה לביתו, ולא משום הענין של הכנסת אורחים, א"כ לא היה שייך בעבור זה לתת שכר לכלל ישראל במדבר. ובגמרא כתוב שכלל ישראל קיבלו בעבור זה שכר שהקב"ה נתן להם מים במדבר, ומוכח מזה שבאמת הענין של "יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם" היה בתור הכנסת אורחים, וממילא שוב קשה מדוע באמת אברהם אבינו שלח בזה שליח שיביא את המים, ולא הקפיד להביא להם את זה בעצמו כמו שאר הדברים שהקפיד בהם לעשותם בעצמו.

שתי סיבות להקדים את הרחיצה תחילה

ונראה לומר דהנה בהמשך הפרשה כאשר המלאכים באו לסדום, לוט ביקש מהם שיבואו לביתו, וכתוב בפסוק (פרק י"ט פסוק ב') שלוט אמר להם "ויאמר הנה נא אדני סורו נא אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם והשכמתם והלכתם לדרככם וגו'". ופרש"י, "ולינו ורחצו רגליכם, וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה ורחצו רגליכם. אלא כך אמר לוט אם כשיבואו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו לביתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם שיהיו נראין כמו שבאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה ואחר כך רחצו". מבואר בדברי רש"י שדרכם של בני אדם הוא לרחוץ ואחר כך ללון, וזהו מה שתמה על לוט מדוע הפך להם את הסדר ואמר לינו ורחצו רגליכם הרי היה מן הראוי להציע להם קודם לרחוץ ואחר כך ללון.

ומעתה י"ל לגבי אברהם אבינו שבאמת היו לו שתי סיבות למה הציע לאורחים מים לרחיצת הרגלים, הסיבה הראשונה והעיקרית היתה אצלו משום הכנסת אורחים שדרכם של בני אדם לרחוץ ואחר כך ללון, אלא שנוספה לו עוד סיבה שהקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו, וממילא לכן רצה שמיד בבואם עוד לפני כניסתם לבית יקפידו לרחוץ את הרגלים. וממילא באמת מצד הענין של הכנסת אורחים היה אברהם אבינו מקפיד להביא לאורחים בעצמו את המים לרחיצה, אלא כיון שהיה לו עוד טעם שהקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו וחשש שמא האבק שעל רגליהם הוא עבודה זרה, ע"כ שלח שליח שיביא להם מים כי רצה להתרחק מעבודה זרה בתכלית הרחוק, שלא יהיה לו שום שייכות לזה, ואפילו בחינה כזו של הבאת מים לרחיצת הרגלים ג"כ לא רצה שתהיה על ידיו,

ופרש"י, "יקח נא, על ידי שליח, והקב"ה שלם לבניו על ידי שליח שנאמר וירם משה את ידו ויך את הסלע. ורחצו רגליכם, כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו. אבל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר ולינו ורחצו רגליכם".

והנה מה שכתב רש"י שכיון שאברהם אבינו נתן להם את המים על ידי שליח, לכן גם הקב"ה שילם לבניו על ידי שליח. המקור לזה הוא מהגמרא בבבא מציעא (דף פ"ו ב') ומובא בגמרא, "אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל מה שעשה אברהם על ידי שליח עשה הקב"ה לבניו על ידי שליח. ואל הבקר רץ אברהם - ורוח נסע מאת ה'. ויקח חמאה וחלב - הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. והוא עומד עליהם תחת העץ - הנני עומד לפניך שם על הצור. ואברהם הולך עמם לשלחם - וה' הולך לפניו יומם. יקח נא מעט מים - והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם".

מבואר בגמרא שחוץ מהדבר הזה של "יקח נא מעט מים" שהיה על ידי שליח, הרי כל שאר הדברים אברהם אבינו עשה למלאכים בעצמו שלא על ידי שליח.

ולכאורה יש לעיין מה באמת השינוי בין נתינת המים לשאר הדברים, מדוע בכל הדברים שעשה אברהם אבינו למלאכים הוא הקפיד לעשותם דווקא בעצמו שלא על ידי שליח, ואילו דווקא בדבר הזה של יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם הוא לא עשה את זה בעצמו, ומהתחלה הוא שלח את זה ביד שליח שיתן להם את המים. מה השינוי בין המעשה הזה של מים לרחיצת הרגלים לשאר הדברים.

התרחקות מעבודה זרה

ושמעתי בשם אחד מהגדולים ליישב, דהנה עיקר הסיבה שאברהם אבינו הביא להם מים לרחיצת הרגלים, כותב רש"י שהוא משום שחשש שהם ערביים שמשתחוים לאבק שברגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו. מבואר שעצם הדבר שהביא להם מים לא היה בשביל קיום מצוות הכנסת אורחים, כדי להיטיב לאורחים, אלא היתה בזה כוונה אחרת שלא להכניס עבודה זרה לביתו.

ומעתה י"ל שכל מה שאברהם אבינו השתדל לעשות בעצמו ולא על ידי שליח, זה היה רק בדברים שהיו נוגעים לקיום מצוות הכנסת אורחים, שבמעשים הללו קיים מצוות הכנסת אורחים, ובזה אברהם הדר בכל כוחו ורצה לקיים את המצווה בעצמו ולא על ידי שליח.

אבל רחיצת הרגלים שלא היה בזה כוונה לקיום מצוות הכנסת אורחים, אלא רק הרחקה של עבודה זרה מביתו, אברהם אבינו לא רצה שתהיה לו שום שייכות לעבודה זרה. ואם הוא בעצמו היה מביא את המים כדי שירחצו את הרגלים ויסירו מרגליהם את העבודה זרה, זה היה נחשב במידה מסויימת שיש לו איזה קשר לע"ז שהרי מחמתה הוא טורח ומביא מים. וכיון שלא רצה שתהיה לו בזה שום שייכות לזה, לכן עשה את כל המעשה הזה על ידי שליח, וציווה על השליח שהוא יביא להם את המים.

השכר בעבור הכנסת אורחים

אמנם לכאורה יש להקשות על זה, דהנה כל מה שהגמרא אומרת שאברהם אבינו זכה במעשיו, ובאותם מעשים שהוא כיבד את האורחים, מלאכי השרת, הקב"ה שילם כיוצא בזה לבניו, מדובר דווקא במעשים שאברהם אבינו עשה בשביל הכנסת אורחים. והענין בזה שכאשר כלל ישראל היו

ולכן שלח לצורך כן שליח שיביא את המים.

ולפי זה מיושב הכל שכיון שהמעשה הזה של נתינת המים היה בו גם משום הכנסת אורחים, ממילא בוודאי שמגיע לו בעבור זה שכר, ולכן כאשר כלל ישראל היו במדבר נתן להם הקב"ה תמורת זה מים. ומאחר

לכי מכרי את השמן

"ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר עבדך אישי מת ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את ה', והנושה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים". (מלכים ב' פרק ד' פסוק א', הפטרת וירא).

למכור לו פירות של טבל שעל ידם יוכל לתקן את פירותיו. אבל לעם הארץ אסור בשום אופן למכור פירות טבל, וכשנעדר לו בפירותיו פירות מתוקנים בתוך פירות של טבל, העצה לתקנם הוא על ידי שילך אל חבר והוא יתקנם מפירותיו, וע"ש. על כל פנים למעשה מבואר במשנה שבסתמא אסור למכור פירות טבל בשום אופן, ומה שהתירו למכור לצורך פירות טבל מדובר במקרה מסויים שנערכו לו פירות מתוקנים בתוך של טבל, אבל בסתם מכירה שמוכרים בשוק אין שום היתר למכור פירות טבל, אלא חייב מלכתחילה לעשר את הפירות ורק לאחר מכן למוכרם.

ומעתה יש לבאר במעשה של נס השמן שנעשה לאשת עובדיה, ואלישע הנביא אומר לה "לכי מכרי את השמן", באה האשה ושאלה את הנביא "אית עלי עשור מהאי מישחא או לא" - האם אני צריכה לעשר את השמן הזה או לא. וי"ל שכיון שההלכה היא שאסור למכור טבל, אם כן באה האשה לדון מה דינו של השמן נס הזה, האם דינו כדין שמן טבל וצריך לעשרו לפני המכירה שאסור למכור טבל, או כיון שהוא שמן נס אין בו דין טבל ואינו חייב במעשר ומותר לה למוכרו כמות שהוא בלא לעשרו.

שמן נס

ואלישע הנביא ענה לה, "בעליך זון נביאיא דה' במילתא דליכא עליה עשורא, ואף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא". - כשם שבעליך זון את הנביאים בדברים שאינם צריכים לעשר, כך את לא צריכה לתת מעשר מהשמן הזה, כיון שהוא שמן נס.

אלישע השיב לה שאינה צריכה לעשר את השמן, כיון שהשמן הזה הוא שמן נס, ואין חיוב מעשרות בשמן נס. שחיוב מעשרות חל רק על גידולי קרקע כמו שכתוב במשנה בתחילת מסכת מעשרות "כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ חייב במעשרות", שדווקא מאכלים שהם גידולי קרקע חייבים במעשרות. וא"כ השמן הזה שנוצר בנס, אינו מוגדר כגידולי קרקע, ואינו חייב במעשרות.

ומה שאלישע אמר לה שכשם שבעלה זון את הנביאים במאכלים שאינם צריכים מעשר, כך היא קיבלה שמן כזה שאינה צריכה לעשרו, יש לבאר שהרי עובדיה זון את הנביאים בלחם ומים, ולחם וודאי שצריך מעשר, ואם כן מה הפשט במה שאמר לה שבעלה זון את הנביאים בדברים שאינם צריכים מעשר.

וצריך לומר שבוודאי שלחם צריך מעשר, אלא שעובדיה עישר את הלחם לפני שנתן לנביאים לאכול, וממילא יוצא שלמעשה נתן להם לאכול מאכלים כאלו שאינם צריכים עתה מעשר, שהם מתוקנים.

שמן נס - צריך להודיע לקונים

ועתה חוזרת האשה לאלישע ושואלת, "הדרה ואמרה ליה, מה נעביד מבני דאחאב אי שמעי עלי ואנסי ליי". - חזרה ושאלה, ומה אעשה מפני בני אחאב - שהם היו הנושים, שכאשר הם ישמעו על הנס שנעשה לי יבואו יגזלו את כל השמן.

ונראה לומר שהשאלה הזו התעוררה לאשה דווקא עכשיו, לאחר שאלישע פוסק לה שאינה צריכה לעשר את השמן, כיון שהוא שמן נס. משום שבתחילה אע"פ שנעשה לה נס והתרבה השמן שבבית, עדיין אפשר להסתיר את הנס ולא לגלותו לאף אחד, וכך בני אחאב לא ישמעו ממנו לעולם ואין מה לחשוש מהם.

אבל עתה לאחר שאלישע הנביא אומר שהוא שמן נס ואינו מוגדר כשמן זית ולכן גם אין בו חיוב מעשרות, א"כ כאשר תמכור את השמן בשוק הרי היא חייבת לספר לכולם שהשמן הזה אפילו שנראה כשמן זית בטעמו

ופרש"י, "מנשי בני הנביאים, אשת עובדיה היתה וכו'. והנושה בא, הוא יהורם בן אחאב שהיה מלווהו ברבית מה שזן את הנביאים בימי אביו".

ובמלכים (א' פרק י"ח) מובא המעשה שבשעה שאיזבל הרשעה - אשת אחאב, הרגה את כל נביאי ה', החביא עובדיה מאה נביאים בתוך מערה, והצילם מידה של איזבל, והיה מכלכם לחם ומים. שהנביאים הוצרכו להמשיך להסתתר במערה, שאם היו יוצאים איזבל היתה הורגת אותם, ועובדיה כל יום הביא להם למאכלם לחם ומים.

ועובדיה (שהיה עשיר) הוציא את כל ממונו כדי לקנות את האוכל לנביאים, וכשנגמר לו הכסף יהורם בן אחאב היה מלווה לו כסף בריבית, וממנו המשיך לקנות את האוכל לנביאים.

ועתה מובא בנשיא שלאחר שנפטר עובדיה הנביא, בא הנושה שהוא יהורם בן אחאב לגבות את החוב, וכשלא היה לאשת עובדיה מה לשלם לו, הוא לקח את שני בניו של עובדיה לעבדים. ועל זה באה האשה וצעקה אל אלישע, ואלישע עשה לה את הנס הגדול שמכח ה"אסוך שמן" התרבה השמן שבביתה עוד ועוד, עד שכל הכלים שהיו בבית התמלאו בשמן, ובסוף לאחר שהכל היה מלא בשמן, חזרה האשה אל אלישע ונאמר בפסוק (פסוק ז') "ותבוא ותגד לאיש האלוקים, ויאמר לכי מכרי את השמן ושלמי את נשיך, ואת ובניך תחיי בנותר". שאמר לה שתמכור את השמן ובזה תפרע את החוב שעובדיה היה חייב ליהורם בן אחאב, ומהנותר תחיה היא ובניה.

והנה הדר"ק מביא מדברי התוספתא שמבאר בפסוק הזה מה היה כאן הדין ודברים בין האשה לאיש האלוקים, וכתב "ובתוספתא, וכד אתרחיש לה ההוא ניסא אמרת ליה לנביא דה' אית עלי עשור מהאי מישחא או לא. (כאשר נעשה לה הנס אמרה לנביא, האם אני צריכה לעשר את השמן הזה או לא).

אמר לה, בעליך זון נביאיא דה' במילתא דליכא עליה עשורא, ואף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא. (ענה לה הנביא כמו שבעליך זון את הנביאים בדברים שאינם צריכים לעשר, כך את לא צריכה לתת מעשר מהשמן הזה, כיון שהוא שמן נס).

הדרה ואמרה ליה, מה נעביד מבני דאחאב אי שמעי עלי ואנסי לי. (חזרה ושאלה את הנביא, ומה אעשה מפני בני אחאב - שהם היו הנושים, שכאשר הם ישמעו על הנס שנעשה לי יבואו יגזלו את כל השמן).

מתיב ואמרה לה דסגר פומא דכלבי דמצרים, ועתיד למיסגר פום אריותא דדניאל, יטמטם עינוהי דבני אחאב ויסגר אדניהון דלא לבאשו לך. (ענה לה הנביא, מי שסגר את הפה של הכלבים במצרים, ומי שעתיד לסגור את הפה של האריות בזמן דניאל, הוא יסגור את העינים של בני אחאב שלא יעשו לך נזק).

יהבית אודיתא ותושבחתא ואזלת. (נתנה האשה שבח והודאה והלכה).

נראה לבאר את השאלות ששאלה את הנביא, שכל שאלותיה באו בסדר מדויק זה אחר זה. בתחילה לאחר שנעשה הנס, באה אל הנביא לשמוע ממנו מה לעשות עתה, ואלישע הנביא מורה לה "לכי מכרי את השמן".

אין אדם רשאי למכור טבל

והנה במשנה במסכת דמאי (פרק ה' משנה ח') מובא, "אין אדם רשאי למכור טבל, אלא לצורך", שאסור לאדם למכור פירות טבל, אלא חייב קודם לעשרם ורק לאחר מכן למכור אותם מתוקנים. ומה שכתוב שלצורך מותר למכור טבל, מפרש הרע"ב שמדובר דווקא למכור לתלמיד חכם, שנתערב לו פירות חולין מועטים בתוך הרבה פירות של טבל, ואין לפירות הללו תקנה עד שיעשר עליהם מפירות טבל אחרים, ולצורך זה מותר

בו את כל הדינים הללו שנאמרו בקדימה בברכות בפירות של שבעת המינים.

וראים בזה שיש לפחות ששה נפ"מ להלכה בין שמן זית לשמן נס. ולפי זה כאשר האשה מוכרת את השמן, בוודאי היא צריכה להודיע לקונים שאע"פ שהשמן נראה כשמן זית, שהרי מסתמא האסוך שמן שהיה בביתה היה שמן זית שזהו השמן שהיה עיקר תשמישן בו, וא"כ השמן שהתרכה ממנו היה כטבעו של השמן שממנו בא. וממילא צריך להודיע לקונים, שאפילו שהוא נראה כשמן זית, מ"מ באמת אינו שמן זית אלא שמן נס, ולהלכה אין דינו כשמן זית.

וכאשר תספר לקונים את הנס המופלא שנעשה בשמן הזה, שהאסוך שמן שהיה בביתה התרכה הרי הוא דבר פלאי, "ומילתא דתמיהא דכירא להו אינשי", שדבר תמוה ולא רגיל האנשים זוכרים אותו ומתענינים בו. וממילא בוודאי הסיפור הזה יתפרסם אצל כולם, עד שיגיע לאוזני בני אחאב. ומעתה מתעורר החשש שמא יבואו בני אחאב ויגזלו ממנה את השמן, וזהו מה ששאלה את אלישע הנביא אם אתה פוסק שהשמן אינו מוגדר בהלכה כשמן זית אלא כשמן נס, ממילא אני אהיה חייבת לפרסם לקונים את מעשה הנס ולא אוכל להסתירו, שהרי יש הרבה נפ"מ בין שמן זית לשמן נס. וכאשר אספר אותו יש חשש גדול שישמעו מזה בני אחאב ויגזלו ממני את השדה.

ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה

ועל הטענה הזו משיב לה אלישע הנביא בהבטחה, "דסגר פומא דכלבי דמצרים, ועתיד למיסגר פום אריותא דדניאל, יטמטם עינוהי דבני אחאב ויסגר ארניהון דלא לבאשו לך". - מי שסגר את הפה של הכלבים במצרים, ומי שעתיד לסגור את הפה של האריות בזמן דניאל, הוא יסגור את העינים של בני אחאב שלא יעשו לך נזק.

והביאור בזה, הוא כמו שנאמר בפסוק במשלי (פרק י') "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה", ומבאר החפץ חיים בספרו "שם עולם" (חלק ב', קונטרס נפוצות ישראל פרק ג') שממון שבא לאדם מצד ברכת ה', הקב"ה שומרו שלא יכלו ויאבדו על ידי סיבות מקריות, כמו שכתוב יברכך ה' וישמרך, ואמרו חז"ל יברכך בממון וישמרך מן המזיקין. וכמו אב שנותן לבנו נדוניה בעין יפה ובלב טוב, תמיד האב משגיח על זה ומיעץ לבנו איך להתנהג בה כדי שלא תמעט אלא תרבה יותר ויותר. כך הקב"ה שומר על הממון הזה, ומיעץ לאדם היכן להשקיע ולהוציא את אותו הממון באופן שלא יפסידו.

כך אמר לה אלישע הנביא, כיון שהשמן הזה בא מברכת ה', אין כאן מה לחשוש להפסדים, אלא הקב"ה ישמור את הממון ויסמא את עיניהם של הגנבים שלא יוכלו לבוא ולגזול.

ברכת הטוב והמטיב

מסיים התוספתא, "יהיבית אודיתא ותושבחתא ואזלת". נתנה האשה שבח והודאה.

נראה לומר שהשבח ששבחה האשה להקב"ה היה ברכת הטוב והמטיב, כמו שכתוב בגמרא בברכות (דף ס' א') ובשו"ע (סימן רכ"ד סעיף ד') שהמוצא מציאה ונהנים מזה הוא ובני ביתו מברך ברכת הטוב והמטיב.

כך האשה שהתרכה לה השמן, הרי השמן הזה אצלה הוא בבחינת מציאה. ואלישע הנביא אמר לה "לכי מכרי את השמן ושלמי את נשיך, ואת ובניך תחיי בנותר", שהיא ובניה יהנו מדמי השמן, ממילא צריך לברך ברכת הטוב והמטיב, וזהו השבח ששבחה האשה.

אמנם יל"ע למה ברכה את הברכה רק עתה, לאחר כל המשא ומתן שהיה לה עם אלישע הנביא בענין השמן אם צריך לעשרו וכו', למה לא ברכה את הברכה הזו מיד בביתה כשראתה שהשמן התרכה ונעשה לה בו נס.

ונראה לומר דהנה הרעק"א בשו"ע (סימן רכ"ג) מסתפק לענין ברכת הטוב והמטיב אם קנה בית ועדיין לא הטיל בו מזוזה, או שקנה כלים מגוי שצריכים טבילה ועדיין לא הטבילם, האם יכול לברך ברכת הטוב והמטיב. והנידון הוא כיון שאי אפשר לדור בבית קודם שיקבע בו מזוזה, וכן אי אפשר להשתמש בכלים קודם שיטבילם, א"כ יתכן שעדיין נחשב

ובטבעו, מ"מ באמת אינו שמן זית אלא שמן נס. שיש הרבה נפ"מ להלכה בדיני השמן, אם הוא שמן זית אמיתי, או לא, ומתוך כך הענין יתפרסם ויש חשש שבני אחאב יגזלו לה את כל השמן.

והנפקא מינה להלכה אם השמן הוא שמן זית או שמן נס, הוא לכמה וכמה דינים, ראשית לגבי דין משקה, דהנה במשנה במסכת מכשירין (פרק ו' משנה ד') המשנה מונה את כל השבעה משקין, שנחשבים כמשקה ומכשירים את הפירות לקבל טומאה, ושמן זית הוא אחד מאלו השבעה משקין. וא"כ אם השמן הזה שמוכרת הוא שמן זית, הרי הוא נחשב כמשקה ומכשיר את הפירות לקבל טומאה. אבל אם השמן אינו שמן זית אלא שמן נס, אינו נחשב למשקה ואינו מכשיר את הפירות לקבל טומאה.

אותו הדבר לגבי דין נטילת ידים בדבר שטיבולו במשקה, שהאוכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים. ומי שטובל פירות או שאר מאכלים שטבולים בשמן הזה, הרי אם הוא שמן זית כמו שהוא נראה צריך נטילת ידים, ואם הוא מוגדר כשמן נס כמו שאלישע הנביא פוסק עתה לענין מעשרות הרי אינו נחשב כמשקה ואין צריך נטילת ידים.

עוד נפ"מ לענין הפרשת חלה, שנחלקו הראשונים לגבי עיסה שנילושה במי פירות, שאינם משבעה משקים, האם העיסה חייבת בחלה או לא. דעת הרמב"ם (הלכות ביכורים פרק ו' הלכה י"ב) וכן פסק השו"ע (יו"ד, סימן שכ"ט סעיף ט'), שחייבת בחלה. אבל הרא"ש ועוד ראשונים חולקים שפטורה מהחלה. והשי"ך (סק"ט) כותב שלמעשה כיון שיש בזה פלוגתא בראשונים, ממילא יפריש בלא ברכה, או אם יש לו עיסה שלא הורמה, יניח עיסה זו שנילושה במי פירות אצל עיסה שלא הורמה חלתה ויפריש חלה מעיסה שלא הורמה חלתה גם על זו שנילושה במי פירות.

והנה שמן זית הוא אחד משבעה משקין, וממילא אם לשין את העיסה בשמן זית, העיסה ודאי חייבת בחלה, ויכול להפריש עליה בברכה. ומעתה יש נפ"מ אם שמן הזית שמוכרת הוא מוגדר כשמן זית או כשמן נס, שאם הוא שמן זית הרי הוא משקה ועיסה שנילושה בו חייבת בחלה. אבל אם השמן הוא שמן נס, א"כ אינו נחשב כמשקה, והלש עימו עיסה, נכנס למחלוקת ראשונים אם חייב בחלה או לא.

וממילא אם האשה תמכור את השמן בסתמא בתור שמן זית ולא תאמר שהוא שמן נס, יתכן שתכשיל בזה אנשים בברכה לבטלה לכמה ראשונים, שכאשר הם ילשו בזה עיסה, יפרישו חלה בברכה, ולראשונים שזה פטור מחלה הרי הברכה היא ברכה לבטלה. ולכן האשה חייבת לומר בשעת המכירה שהשמן הזה אינו שמן זית, אלא שמן נס.

עוד נפ"מ לענין ברכת השמן, שאם השמן הוא שמן זית, ברכתו היא בורא פרי העץ, באופן ששותה את השמן בצורה שאינו מזיקו, כמבואר בשו"ע (סימן ר"ב סעיף ד') שאם אדם שותה שמן זית מעורב עם מי סלק"א, שאז אינו מזיק אדרבא הוא מועיל לגרון אם הוא חושש ברגונו, הוה ליה שמן עיקר ומברך עליו בורא פרי העץ. ובמשנה ברורה (סקל"ד) מוסיף שגם בברכה אחרונה צריך לברכת ברכת מעין שלש, ולא בורא נפשות.

וכמוכן כל זה דווקא כשהשמן הוא שמן זית, אבל אם השמן הוא שמן נס ואינו נחשב בהלכה כשמן זית, ממילא ברכתו היא שהכל ובורא נפשות, ולא העץ ומעין שלש.

עוד נפ"מ לענין קדימה בברכות, שאם אדם רוצה לאכול שני מאכלים שברכתם בורא פרי העץ, ואחד מהם הוא משבעת המינים, הרי צריך לברך ולאכול תחילה את הפרי שהוא משבעת המינים.

וא"כ אם מונח לפניו שמן זית שהוא הרי משבעת המינים, ואוכלו באופן כזה שצריך לברך עליו בורא פרי העץ, וכנגד זה יש לו גם פרי שאינו משבעת המינים, הרי צריך להקדים ולברך על השמן זית לפני הפרי.

וכן כשמונחים כמה פירות של שבעת המינים שמברכים על כולם בורא פרי העץ, הרי זית קודם לשאר המינים, וצריך לברך עליו ראשון. וא"כ אם שותה שמן זית באופן שצריך לברך עליו העץ, ויש לו עוד פירות משבעת המינים, צריך לברך ראשון על שמן הזית.

וכמוכן שכל זה שייך דווקא אם השמן באמת מוגדר בהלכה כשמן זית, אבל אם בהלכה השמן אינו מוגדר כשמן זית אלא כשמן נס, פשוט שאין

מבואר בגמרא שמי שמצא מציאה מברך הטוב והמטיב, אפילו אם הוא ירא שמו ייצא לו מזה רעה שהמלך יעליל עליו עלילות ויקח לו את המציאה, אעפ"כ מברך הטוב והמטיב. משום שאין לנו להסתכל על העתיד, שהרי אינו וודאי שיקחו לו את זה, שאפשר שלא יהיה כן לבסוף. וכן נפסק בשו"ע בסימן רכ"ב סעיף ד'.

וראים מזה שבשביל לברך ברכת הטוב והמטיב, אם עתה הטובה היא ודאית, והרעה שיתכן שיבוא מזה אינו וודאי, צריך לברך הטוב והמטיב. אבל אם הרעה שעתיד לצאת לו מהטובה שהשיג עתה היא גם וודאית, אינו מברך הטוב והמטיב. אפילו שעתה יש לו בידו ריווח, מ"מ ריווח כזה שרעתו מבוררת לא שייך לברך עליו הטוב והמטיב. וכן מבואר בתוספות יו"ט במשניות בברכות (פ"ט מ"ג), כפי שביארו בחידושי מהרי"ח שם.

ומעתה אפשר לומר שכאן היה לאשה עוד חשש שלא לברך הטוב והמטיב, שהרעה שפחדה שייצא לה מהשמן הזה, שיבואו בני אחאב ויגזלו לה את השמן לא היה אצלה רק בגדר ספק. אלא כפי מה שהיא הכירה את בני אחאב, היא ידעה בבירור שאילו הם ישמעו על השמן בידה, מיד הם יבואו ויגזלו לה את השמן.

ולפי זה בוודאי כל זמן שעדיין קיים לה החשש שמו יבואו בני אחאב לגזול את השמן, עדיין אי אפשר לה לברך הטוב והמטיב, כיון שהרעה שעתידה לצאת כאן היא רעה ברורה ומבוררת.

ולכן אפילו אחרי שאלישע הנביא פסק לה שהשמן הוא שמן נס ואין צריך לעשרו, עדיין לא ברכה הטוב והמטיב. שהרי עכשיו שהשמן מוגדר כשמן נס, והיא צריכה לספר את זה לקונים, הרי"ז כדבר שרעתו מבוררת שוודאי תבוא לה הרעה מבני אחאב, ולכן אינה יכולה לברך הטוב והמטיב.

אבל אחרי שאלישע הנביא מביטח לה בהבטחה שבני אחאב לא ישמעו מזה, ולא יגזלו לה את השמן, א"כ מעתה השמן שקיבלה כולו הטבה, וצריכה לברך עליו הטוב והמטיב, ולכן מיד לאחר ששמעה את דברי אלישע הנביא הזדרזה לקיים את ההלכה לברך הטוב והמטיב, ומיד "יהבית אודיתא ותושבחתא ואולת".

הגישה אלי עוד כלי

"ויהי כמלאות הכלים ותאמר אל בנה הגישה אלי עוד כלי ואמר אליה אין עוד כלי, ויעמוד השמן". (מלכים ב' פרק ד')

ברכת ה' היא תעשיר

ונראה לבאר על פי דברי החפץ חיים שמבאר את הפסוק במשלי (פרק י') כתוב "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עימה", שממון שבא לאדם מצד ברכת ה', הקב"ה שומרו שלא יבוא לו מחמתו שום עצב, אלא מכל הצדדים כולו רווח, וכל מקום שהוא משקיע את הממון הזה הוא רואה רק רווחים ולא הפסדים. כל ענין צער והפסד שייך דווקא במקום שאין בו ברכת ה', אבל כשאדם זוכה ושורה עליו ברכת ה' הברכה כוללת את הכל, ומכל הבחינות הוא זוכה לראות רק טובה וברכה.

ומעתה י"ל שכאשר האשה ראתה ששורה בביתה ברכת ה' בצורה כזו מופלאה, היה ברור לה שבעת הזו שהברכה קיימת והכלים הריקים מתמלאים בשמן, בוודאי שכל הבית מלא ברכת ה'. וממילא פשוט הוא שכשם שכלים ריקים מתמלאים בשמן, כך ברכת ה' תחול על כלים שבורים שיתחברו ויעשו שלמים, וכאשר יקחו את כל שבירי הכלים ויניחו אותם זה לצד זה, תחול בהם ברכת ה' ויתחבר הכלי ויעשה כלי שלם. ובאמת כדבריה כך היה, שהגם שלא היתה נביאה לא נפל דבר אחד מכל דבריה, ושבירי הכלים התחברו אחד אל אחד ונעשו כלי אחד.

עד שיחיו המתים

והנה בברכה שהיתה להם בשמן כתוב בפסוק שאלישע אמר לה, "לכי מכרי את השמן ושלמי את נשיך, ואת ובניך תחיי בנותר". ובמדרש בפרשת נח (אות ל"ה) כותב, "ואת ובניך תחיי בנותר, עד שיחיו המתים". רואים ששמן כזה שבא להם בברכה ה', הברכה שורה בו לעולם ועד, עד כדי כך שנותר השמן קיים עד שיחיו המתים והאשה וצאצאיה ניזונים ומתפרנסים ממנו.

הדבר כמי שהטובה עוד לא באה לידו. שכל מהות הברכה הוא הודאה על הטובה שקיבל, בזה שיש לו בית לדור בו או כלים להשתמש בהם, ואם הבית עדיין לא ראוי לדירה, או הכלים עדיין לא ראויים לשימוש, ודאי שהטובה עדיין לא באה לידו ואי אפשר לברך הטוב והמטיב. וממילא יתכן לומר שכיון שבית בלא מזוזה אסור לדור בו, וכלי בלא טבילה אסור להשתמש בו, ממילא עדיין אין הטובה באה ומצויה בידו, ואי אפשר לברך הטוב והמטיב, עד לאחר שיקבע מזוזה בבית, ועד לאחר שיטביל את הכלים.

ומעתה יש ליישב שבתחילה כאשר השמן התרבה לאשה, והיא עדיין היתה מסופקת אם צריך לעשר את זה, היא לא בירכה הטוב והמטיב, שהרי אם צריך להפריש מהשמן הזה מעשר, אסור להשתמש בו עד שיעשרנו, וכן אסור למוכרו לאחרים שאסור למכור טבל. וממילא נחשב הדבר שההנאה שלה מהשמן עדיין אינה מצויה בידה, והרי זה כבית בלא מזוזה וככלי בלא טבילה, שנוקט הרעק"א שאי אפשר לברך הטוב והמטיב, וכך אינה יכולה לברך הטוב והמטיב על השמן עד שתעשרנו מתחילה. וע"כ מתחילה מיד כשראתה את הגס עדיין לא בירכה את הברכה, אלא באה אל אלישע לברר את דינו של השמן.

אבל עתה לאחר ששאלה את אלישע הנביא אם צריך לעשרו, ואלישע הנביא פסק שאין צריך מעשר, א"כ מעתה השמן מיד הנאתו מצויה בידה, ואינה צריכה לעשות שום תיקון בשביל להנות ממנו, ממילא מיד עכשיו היא יכולה לברך. ולכן דווקא עכשיו לאחר הפסק של אלישע הנביא שאין צריך מעשר, כיון שזה שמן נס, מיד נתנה הודאה וברכה ברכת הטוב והמטיב.

ברכת הטוב והמטיב בטובה שיוצא ממנו רעה

ויש להוסיף בזה עוד, דהנה במשנה בברכות (דף נ"ד א') איתא, שצריך לברך ברכת הטוב והמטיב על הטובה מעין על הרעה. והגמרא (דף ס' א') מבארת "היכי דמי, כגון דאשכח מציאה, אף על גב דרעה היא לדידיה דאי שמע בה מלכא שקיל לה מיניה השתא מיהא טובה היא".

כתב הרד"ק, "ויהי כמלאות הכלים, באגדה ובתרגום של תוספתא, והנה כמשלם מניא, ואמרת לבנה קריב לי עוד מאני תבירי דחספא, דמאן דיגזר על מאנין ריקנין דימלון יגזר על מאני תבירי ויתקנון. והוא לקיט מאני שבירי, ומשוי חד על חד, ומתחברי במימרא דה' קודשא בריך הוא. ועמודא דמישחא טייף על כולהון, עד דשלימו כל פסקי מאנייא, אמר ברא לית עוד מנא, ושמע עמודא דמישחא ופסק".

פירוש הדברים, שבעת שנעשה הגס כדברי אלישע לאותה אשה, שלקחה כלים ריקים מכל השכנים ולאחר שהכל היה בביתה לקחה את הכלי שהיה בו אסוך שמן (שהוא מעט מאוד שמן, ובחז"ל כתוב שזהו כמות שמן כדי לסוך אצבע קטנה של תינוק בן יומו) והתחילה לשפוך אל הכלים הריקים, ונעשה נס והשמן התרבה ונשפך מהכלי שהיה בו אסוך השמן עד שמילאה את כל הכלים הריקים. ומעתה מביא הרד"ק מהתוספתא שכאשר נגמרו הכלים הריקים, אמר האשה לבנה שיחפש בבית כלים שבורים מחרס, ויביא אליה, ומי שגזר על הכלים הריקים שיתמלאו בשמן יגזור גם הכלים השבורים שיתקנו. ובנה עשה כדבריה, הביא את כל שבירי הכלים שהיו בבית, והניח את השברים זה לצד זה, והכלים התחברו יחד על פי דיבורו של הקב"ה, ונעשו כלים שלמים. ועמוד השמן שנשפך מהכלי שהיה בו אסוך שמן, נשפך לתוך הכלים הללו ונתמלאו בשמן. ובשעה שנגמרו כל הכלים, אמר לה בנה אין עוד כלי, ונפסק עמוד השמן.

מנין ידעה שיתחברו הכלים

לכאורה יש להתפלא מהיכן ידעה האשה שאם יקחו כלים שבורים יעשה להם נס והשברים יתחברו ויעשה כלי שלם, הרי האשה הזו לא היתה נביאה שכתוב רק שהיא "מנשי בני הנביאים", אבל היא בעצמה לא נביאה, וא"כ מנין לה הנבואה שהכלים השבורים יתחברו ויעשו שלמים.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

יעשה משפט? מכאן ראייה ברורה, כי מצד מדת ה'משפט', מדת הדין - עשרה צדיקים אמורים להציל את כל העיר.

הגמרא במסכת סנהדרין (ע"ב) שואלת: "אפיקורוס כגון מאן? אמר רב יוסף: כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו". אפיקורוס הוא מי שאומר, מה מועילים לנו תלמידי חכמים, הרי התלמיד חכם לומד בשביל עצמו, לומד ונהנה 'א-מחיה', יש לו עולם הזה ועולם הבא, ומה יש לנו מהתורה שלו? ואומר שם רש"י: "והם אינן יודעין שעולם מתקיים עליהם". מוסיפה שם הגמרא ואומרת כי נוסף על כך שהוא אפיקורוס, הרי הוא גם מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, כי הרי הפסוק אומר במפורש: "ונשאתי לכל המקום בעבורם". כולם ניצלים בזכות הצדיקים.

לואת היה צריך את תפילתו של אברהם אבינו, כדי שנלמד ממנו חידוש זה, שכל מה שמציל את העיר ואת העולם, זהו הלימוד של תלמידי החכמים. הנה לאחרונה נכנסו חיילים לתוך כפרים ערביים והיו בהם קשות, נהיה קצת שמח בלב, ברוך ה', הרוצחים ימ"ש ילמדו לקח, הראו להם מה זה... מעתה יהיה שקט... ומדוע לא חושבים, הרי בישיבה לומדים בכזו התמדה, כזה געשמאק, זה ודאי יגן עלינו, מי שאינו מבין זאת, הרי הוא מגלה פנים בתורה. זכות התורה מגינה, 'תורה מגנא ומצלאל', לא רק ללומד אלא - 'ונשאתי לכל המקום בעבורם'.

לוט החזיק במלאכים והמלאכים החזיקו בו

וַיִּפְצַר בָּם מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּבְרָא אֶל בֵּיתוֹ (י"ג)

נראה מה שחז"ל מלמדים אותנו, בפרקי דרבי אליעזר מעשה החסד שעשה לוט עם המלאכים, נעשה במסירות נפש כפשוטו. הוזהר הקדוש כבר הקשה, איך לוט עשה הכנסת אורחים, הלא שרפו את בתו על מעשה החסד שעשתה, ואיך אינו מפחד לעשות חסד?

אומר הוזהר הקדוש: הוא עשה זאת בלילה, אחרי שהפקחים כבר סיימו את עבודתם לאותו יום, ועם כל זאת, היתה זו מסירות נפש.

אך הוא לא מסתפק בהזמנה בעלמא, גם אחרי שהם דוחים את הזמנתו ואומרים: "לא, כי ברחוב נלין", לוט אינו אומר: 'שוב, אני רציתי לעזור, הם לא רוצים; מה אני יכול לעשות?' לא ולא! לוט אינו מוותר: "ויפצר בם מאוד".

בפשוטו, ויפצר בם" הכוונה שהוא ביקש, התחנן, שכנע אותם לבוא אל ביתו.

אבל חז"ל בפרקי דרבי אליעזר מפרשים אחרת: "החזיק בידם שלא ברצונם לתוך ביתו, שנאמר: 'ויפצר בם מאוד'. הוא ראה שהם לא רוצים, והרי ידע שלישון ברחובות סדום זו סכנת נפשות. מה עשה? תפס אותם בידיהם וגרר אותם אל ביתו! ומה היה שכרו?

אומרים חז"ל (ס"ז): "כשם שהחזיק לוט בידיו של המלאכים והכניסם לתוך ביתו, כך החזיקו בידו וביד אשתו שתי בנותיו והוציאו אותם מחוץ לעיר, שנאמר: 'ויתממה ויחזיקו האנשים'".

הכל במדה כנגד מדה: אתה תפסת את המלאכים וסחבת אותם הביתה? גם אותך ואת משפחתך יתפסו בידיכם ויצילו אתכם מהפיכת סדום. ומה עשו? 'ויניחוהו מחוץ לעיר', זרקו אותו מחוץ לעיר.

מספרת התורה: "וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַקֵּלֶשׁ עַל נַפְשָׁךְ" - דיך להציל נפשות, אל תחוס על הממון. "אַל תְּבִישׁ אֶחָרֶיךָ וְאַל תַּעֲמִיד בְּכָל הַכֶּפֶר, הִקְרָה הַקֵּלֶשׁ כֹּן תִּשְׁקָה" - עליך לרוץ אל ההר.

וכאן צריך להבין: המלאך תפס אותך, את אשתו ואת בנותיו, והניחם מחוץ לעיר. כמו משוס - ברגע אחד היו מחוץ לעיר, כעת אומרים לו: "ההרהר המלש", והלא לכאורה אותו 'שרמפ' - אותו מלאך - שהביא אותו עד הלום, אל מחוץ לעיר, יכול היה להמשיך עוד מרחק קצר ולהביאו עד ההר. מדוע הורידו ביציאה מן העיר והורה לו לרוץ ברגליו אל ההר?

את המים נתן אברהם על ידי שליח

אמרו חז"ל (בבא מציעא פ"ו ע"ב): "אמר רב יהודה אמר רב: כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו - עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו, וכל [מה] שעשה אברהם על ידי שליח - עשה הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח". והגמרא מפרשת את המעשים שעשה אברהם בעצמו, והשכר שקבלו בניו: "ואל הבקר רץ אברהם" - 'ורוח נסע מאת ה'.' ויקח חמאה וחלב' - 'הנני ממסיר לכם לחם מן השמים'. 'והוא עומד עליהם תחת העץ' - 'הנני עמד לפניך שם על הצור'. 'ואברהם הלך עמם לשלחם' - 'וה' הלך לפניו יומם'. אבל את המים נתן אברהם למלאכים על ידי שליח - "ויקח נא מעט מים", ואף לבניו שלם הקב"ה על ידי שליח, משה רבינו ע"ה, שנצטווה: "והיית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם", ומה יצא מי מריבה.

נשאלת השאלה, מדוע באמת אברהם אבינו נתן את המים על ידי שליח ולא עשה זאת בעצמו, כפי שעשה בשאר הדברים?

אומר ה"פרדס יוסף" דבר נפלא: אברהם אבינו ע"ה, כל איבריו היו מכוונים לעשות את רצון ה', ידיו היו פועלות אך רק מעשים שהם בגדר מצוות. נתינת פת הלחם לאורחים - זו מצוה נתינת החמאה והחלב - גם היא מצוה, וכך ם ההליכה עמם לשלם, אבל נתינת המים לרחיצת הרגלים - כאן כבר לא היתה מצוה כי באמת לא היו ערביים ולא השתחוו לאבק רגליהם, ממילא ידיו של אברהם לא זזו, הוא הרגיש שאין בכוחו לעשות פעולה זו, לכן שלח שליח.

מי היה זה שמייהר לעשות את בן הבקר?

וְאֵל הַבֶּקֶר רָץ אֲבִרְהָם וַיִּקַּח בֶּן בֶּקֶר בֶּן יִטְבֹּחַ וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר וַיַּמְהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ (י"ה)

בתחילת הפסוק נאמר כי אברהם אבינו רץ כדי לקחת בן בקר, לאחר מכן הוא נתן אותו לישמעאל ולבסוף נאמר "וימהר לעשות אותו".

בפשוטו מדובר לישמעאל היה זה שמייהר לעשות את בן הבקר. עוד אפשר לומר כי אברהם אבינו היה זה ש'מיהר' וירז את ישמעאל, לעשות את בן הבקר, אבל אפשר גם לומר, כי אברהם אבינו היה זה שבסופו של דבר מיהר ועשה את בן הבקר, וכל כך למה?

המפרשים שואלים כיצד נתן אברהם אבינו למלאכים חמאה וחלב יחד עם בן הבקר, והרי קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה, ולכאורה עברו בכך על איסור בשר בחלב.

המלבי"ם מביא מדרש שכן הבקר שרצה אברהם לתת להם נמלט, ולכן יצר אברהם אבינו בן בקר על ידי ספר היצירה, כי הרי כך אומרת התורה: "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה", ומשמע שהוא בעצמו 'עשה' ויצר אותו. אם כן אפשר לבאר את הפסוק כי אכן אברהם אבינו רץ אל הבקר, לקח בן בקר ונתן לישמעאל, אך לאחר שכן הבקר ברח - "וימהר לעשות אותו", הוא מיהר ועשה בן בקר אחר באמצעות ספר היצירה. ומכיוון שהיה זה בן בקר שנברא על ידי ספר היצירה, אין לו דין 'בשר' ומותר לאוכלו יחד עם חלב, לפיכך נתן להם אברהם חמאה וחלב יחד עם "בן הבקר אשר עשה".

מצד מדת הדין - צדיק מציל את העיר!

וְנִשְׂאֵתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבְרָם (י"ח)

אברהם מבקש מהקב"ה שאם ישנם לכל הפחות עשרה צדיקים בתוך העיר, יסלח לכל המקום בעבורם, והוא מקבל הסכמה לתפילתו, כי אם אכן יש עשרה צדיקים, הם יצילו את כל סדום.

רבי מאיר חדש זצ"ל מעלה שאלה, האם המציאות שהצדיק מגן על הדור, נובעת מכח מדת הדין של הקב"ה, או שהדבר נובע מכח מדת הרחמים.

אומר רבי מאיר, אם יהיה מי שיאמר שזו מדת הרחמים, הרי הוא 'טועה בדבר משנה', שהרי אברהם אבינו אומר לקב"ה: "השופט כל הארץ לא

לרבנית קשה היה להשתתף בהתרוממות רוח זו במלואה. היא היתה תשושה פיזית ובודדה נפשית. הגעגועים אל ילדיה העיקו על לבה ומוחה. אבדן כל רכוש בנוסף על כך, היה גלולה קשה לבליעה, אך היא לא התלוננה. במוצאי השבת, עם תום שבעים ושתיים דקות לאחר השקיעה עד לתפילת ערבית, ולאחר שעשה הרב הרמן הבדלה, אמר לו מארחו: "הבה נלך לנמל. יתכן שעדיין נמצא שם כמה מארגזיך". הרב הרמן והרבנית לא היו שותפים לאופטימיות זו שלו, אך הצטרפו אליו.

משקברו לאור המואה, הצטלצל קול במבטא אנגלי: "מי הולך שם?" הרב הרמן קרא: "מישהו מהנוסעים באניה שעגנה אתמול בשעות אחר הצהריים המאוחרות".

השומר האנגלי קרב אליהם. "מה שמך?" שאל קצרות. "יעקב יוסף הרמן", ענה הרב. "אכן, אכן, הגיע הזמן שתופיע כאן", אמר החייל האנגלי. "הובטח לי שתבוא ברגע שתשקע השמש. איחרת בכמה שעות. הייתי אחראי על מטעןך למעלה מעשרים וארבע שעות. מפקדי הקצין איים לכוות את ראשי אם יחסר כחוא זה מחפצין. הוא לא לבדוק אם הכל בסדר וחתום על ניירות אלה. בבקשה סלק הכל מכאן במהירות האפשרית... אני תשוש לגמרי..."

"עם הדומה לחמור" - להגדיל את הניסיון!

וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר (יה, ה)

חז"ל (יבמות סב ע"א) דורשים על המילים "עם החמור" - עם הדומה לחמור. והמפרשים כבר עמדו על השאלה, מדוע דווקא כאן, בעקדת יצחק, התחדשה ההלכה הזאת של "עם הדומה לחמור"?

התשובה לכך היא: כדי להגדיל את הניסיון!

אברהם אבינו יכול לחשוב מה יהיה עכשיו עם עם ישראל? הרי אני הולך עכשיו לשחוש את יצחק, אם כן ישמעאל יהיה אבי האומה הישראלית, והרי ישמעאל הוא "עם הדומה לחמור", וממנו יצאו כלל ישראל!

לכן גילו לאברהם דווקא כאן את ההלכה של "עם הדומה לחמור" כדי להגדיל לו את הקושי והניסיון שבעקידת יצחק ובהישארותו של ישמעאל, הדומה לחמור, לבדו, שממנו יצא עם ישראל.

מעשי ראובן

באחת ממערכות הבחירות, סבבו ברחובה של עיר רכבים שעליהם הותקנו רמקולים רבי עוצמה שהכריזו: "סכנה! תושבי השכונות החילוניות יוצאים להצביע!"

רבי ראובן זצ"ל ששמע את הקולות המדהימים מן הרחוב נענה אמר לאחד מתלמידיו: "מדוע לא מכריזים ברמקולים - סכנה, כבר שמונה וחצי בבוקר, עוד מעט חולף זמן קריאת שמע, חילול ה'!"

באחת השבתות, דרש רבי ראובן בפני בחורים צעירים שבאו לשבות בעיר בני ברק. תוך כדי הדרשה, הניף אחד הבחורים את ידו כדי לנקות כתם שדבק בכובעו. רבי ראובן שהבחין במעשהו של הבחור, נחרד אך העיר לו בנעימות.

לאחר השבת, כאשר נשאלו הבחורים כיצד התרשמו משהותם בעיר במשך השבת, השיבו שניים מהם כי חרדתו של רבי ראובן בראותו כיצד אותו בחור עומד להיכשל באיסור שבת, נגעה לליבם והחדירה בהם יראת שמים אמיתית.

בחדרו שבבית החולים, הותקן ברו שבו זרם המים משתנה ממים קרים למים חמים על ידי הסטת ידיה הברז לצד שמאל. רבי ראובן שלא הורגל לברז ממין זה, היה ירא וחרד פן ישגה ויפתח את זרם המים החמים בשבת ויבוא לידי איסור ביטול חלילה.

במשך יום שישי הוא ירד פעם אחר פעם ממיטת חוליו ופתח את זרם המים הקרים, כדי להרגיל את עצמו שלא להסיט את הידית לצד הפותח את זרם המים החמים.

אלא שלוש היה צריך לעשות תשובת המשקל: לוט, לוט! איך הגעת לסדום? עם שרמפ? לא. עם הרגליים הגעת. אם כך, גם את הבריחה מסדום עליך לעשות עם הרגליים. כשם שבאת עם הרגליים - תברח עם רגליים, "ההרהר המלט".

מדה כנגד מדה. מיירדיג!

הניסיון של "בכל מאודך"

וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אֲבִרְהָם (כב, א)

עקדת יצחק היה הניסיון הגדול שהועמד בו אברהם אבינו, אבל עלינו לדעת שלכל אחד יש ניסיונות. לאברהם אבינו היו ניסיונות של אברהם אבינו, אבל כל יהודי באשר הוא עובר ניסיונות.

יש ניסיון של "בכל נפשך" - למסור את הנפש על קידוש שמו יתברך. בכל הדורות יהודים, אפילו פשוטי העם, מסרו את הנפש למען אמונתם. ויש ניסיון של "בכל מאודך" - כל הממון. אדם צריך לתת את כל רכושו כדי שלא לעבור על איסור מהתורה!

בענין זה של "בכל מאודך", נזכיר מעשה נפלא על **רבי יעקב יוסף הרמן זצ"ל**, כפי שהובא בספר תולדות חייו - "הכל לאדון הכל", מעשה המהווה דוגמא לעמידה בניסיון של "בכל מאודך":

הרב הרמן ורעייתו החלו את מסעם לארץ ישראל במוצאי שבת והיו אמורים לעגון בנמל חיפה ביום רביעי.

בהיותם בלב ים, קיבל רב בהחובל הוראות להפליג בנתיב עוקף מחשש שמא מוקשו מימי הים התיכון מפאת המלחמה העומדת בפתח. כתוצאה מכל הסיבובים הללו, במקום להגיע כמתוכנן, ביום רביעי, עגנה האניה בנמל ביום ששי, שעה אחת לפני השקיעה. שעות אחדות קודם לכן, פרצה מלחמת העולם השנייה, עם פלישת גרמניה לפולין.

מגבירי קול האיצו בנוסעים לעזוב מיד את האניה. כל המטענים יפורקו על הרציף, והנוסעים אחראים לפנותם במהירות האפשרית. מהומה שלטה בכל!

הרב הרמן ורעייתו היו מודאגים ביותר. איך יוכלו לטפל במטענם, כשעליהם לעזוב מיד את הנמל כדי להגיע בעוד מועד, לפני השקיעה, לבית מארחם בעיר חיפה?

הרב הרמן תפס במזוודה שהכילה את ספר התורה ואת הסלית והתפילין שלו, ורעייתו לקחה רק את תיק היד. הם פלטו דרכם ברציף ובקשו לראות את הקצין האחראי.

קצין אנגלי גבה קומה האזין להסברו של הרב הרמן: "מעולם לא חיללתי שבת. להגיע לארץ הקדש ולחלל את השבת כאן - זה לא בא בחשבון!" דמעות שטפו את לחייו בעת שדיבר.

הקצין ענה בקיצור נמרץ: "רבי, פרצה מלחמה! עליך לקחת זאת בחשבון." "רק חתום על דרכונינו והרשה ללכת", ביקש הרב בתחנונים, "את מטעננו ניקח עם צאת השבת".

"זה בלתי אפשרי", אמר הקצין, "אנו מפנים את האניה ומשאירים את החבילות על הרציף. כשעוזבת האניה את הנמל, חייב גם הרציף להיות מפונה".

"לא אנכפת לי מחפצין. רק החתם את דרכונינו כדי שנוכל לעזוב".

הקצין הביט בו במבט מוזר ושאל: "כמה מזוודות יש לך?"

"ששה עשר ארגזים בתא המטען ותשע מזוודות בתאנו", ענה הרב הרמן. "האם אתה מבין שברגע שאתה עוזב, יישאר משענך על הרציף מבלי שמישהו יהיה אחראי עליו? עד מחר בערב לא יישאר זכר לחפצין. הערבים ישדדו את הכל", אמר הקצין בהדרגה.

"אין לי כל ברירה", אמר הרב הרמן, "השבת כמעט נכנסת. עלינו להגיע העירה בזמן. אנא, רק החתם את דרכונינו והנח לנו ללכת", קולו עלה נואשות.

הקצין, בהשתאות, קרא לקצין אנגלי אחר. "החתם את דרכוניהם והרשה להם ללכת", הורה לו, "הרב הזה מוכן לאבד את כל חפציו ובלבד שיגיע העירה לפני כניסת השבת שלהם".

הקצין השני הביט ברב הרמן בתדהמה, כשהחתים את דרכוניהם ואישר את ניירותיהם.

הרב הרמן, אחוז במזוודה שהכילה את ספר התורה, והרבנית מחזיקה בתיקה, תפשו מונית והגיעו לבית מארחם בדיוק בזמן כדי להדליק נרות שבת.

במשך כל השבת היתה רוחו של הרב מרוממת. שוב ושוב אמר לרעייתו: "ה'בוש' [הקב"ה] עושה כל דבר למעני. מה אוכל אני אי פעם לעשות עבורך? סוף סוף נפלה לידי הזכות לקיים 'ובכל מאודך' ולקדש את שמו".

מסמרות נמוציים

וירא - תשע"ט - גליון ג

מתורת רבינו המשגיח הגה"צ ר' אליעזר גינזבורג זצוק"ל

מכתב בענין סדרי הישיבה

המכתב נכתב כתשובה לשאלת בחור והשאלה אינה בידינו

כלל שלישי, בחור בישיבה חייב להתקשר למגיד השיעור ולשאל שאלות על השיעור ולברר את הנאמר בשיעור. האינן חפץ בזה מפסיד הרבה מהאפשרות לעלות ולהתעלות.

רשיון נהיגה הוא החיפך הגמור של בן תורה. בן תורה הוא השקוע בתורה, כל בחור בישיבה חובתו לשאוף לשלימות, חובתו שיראה נגד עיניו כל הזמן רק שלימות רוחנית. הרצון הקטן ביותר לדבר גשמי שאינו מוכרח הוא מפסיד לכל המציאות של בחור ישיבה.

אין מציאות של שני רצונות באדם, הרצון חייב להיות אך ורק אחד, והוא - להיות בן תורה מושלם, בשלימות הכוללת תורה ותפילה ומידות טובות. רצון ותשוקה לעולם הזה פוגם בכל המדות של בן תורה.

בחור ישיבה עדיין אינו מושלם, וכמובן שהוא עדיין נהנה באכילתו ואף שייך שיהנה בשמיעת נגינה כשירה, אבל אינו להוט אחר אכילה ונגינה כשירה. בחור ישיבה שמסוגל לנסוע למסעדה מיוחדת, כלומר שמחפש ארוחת עהרים שאינה רגילה, צריך חינוך רב לעקור מקרבו מידה זו. ואם הוא נכשל ואינו מקבל עליו לתקן, אין מקומו בישיבה.

כל המכשירים למיניהם הם מקום בראש לתאות עולם הזה. מכשירים אלו תופסים את הראש והלב, וכאשר הראש מחובר לדבר גשמי בחיבור משמעותי, הרי זה סתירה לעליה בתורה וביראת שמים.

כל התקשרות לעולם הרחב מפריעה בעבודת הבוית"ש והיא סתירה לחיותו של בן תורה.

העולם הרחב הוא חיפך הישיבה, העולם החיצוני מזלזל בלומדי התורה ואינו מכיר בהם. חבירות עם חילוני או דתי למחצה היא אפוא בעיטה בלומדי התורה.

אין בן תורה למחצה. בן תורה הוא קודש קדשים בשאיפה לשלימות, וכולו אך ורק לתורה. ואם הבחור רוצה הסבר לדבר זה - קשה להסביר למה, אבל דבר ברור הוא לכל בר דעת שאי אפשר שמכונות תסע רק על שני גלגלים... וכן חצי לב אינו יכול להחיות את האדם, ומי שיש לו רק חצי לב, אינו יכול לחיות... וחצי מח, אף הוא אינו פועל...

ומי שרוצה הסבר ברור יותר, יבנס נא לישיבה עם כל רמ"ח אבריו ושם"ח גידיו, וכעבור זמן מה יבין את הכל.

הנה כאשר יהיה חסר קטע מפסי הרכבת, הרי ישנה סכנה גדולה שהרכבת תצא ממסלולה, ובודאי שבאופן זה לא תגיע ליעדה. גם יתכן שיחיה נזק לנמצאים ברכבת ואף סכנה באם תתחפך, ואפשר גם שהחומר המפעיל את הרכבת יגרסם לתבערה גדולה.

כל בחור ישיבה הריהו נסע יום ויום ליעדו, והוא חייב מסגרת אשר תכון אותו למקומו. מסגרת זו היא מסגרת הישיבה, וללא שמירה מוחלטת עליה עלול הוא לסטות ואף להתחפך ר"ל, וכל המטען הרוחני שלו עלול להפגם, ויתכן שהחוסם וההתלהבות לרוחניות יתחלפו בחוס גשמי ובהתלהבות לגשמיות משובשת ח"ו.

המסגרת שבישיבה מכוננת לפרטי פרטים. זמן לשמיעת שיעור, זמן ללימוד עצמי, זמן לתפילה, זמן ללימוד מוסר, זמן לשמיעת שיחה וזמן לאכילה של בן תורה. בחור ישיבה השומר על הסדרים בדיוקנות יתחנך בשלימות לכל המעלות, והמזלזל באיזה סדר שהוא, הוא בסכנה של סטיה מהדרך הנכונה, כשכל סטיה היא כסטיה של רכבת מהמסלול. המטען של בן ישיבה הוא רב ביותר, הרגלי עבודה, רצון להתעלות ומחשבות של תורה ואמונה, וללא שמירה על המסגרת ביד היצר להחליף את הדעות הטובות בדעות משובשות.

בחור שסבור שכאשר יחסיר שיעור לא יפסיד אינו יודע ערך של שיעור, כל שיעור הוא מזון נצחי. בישיבה לומדים להתפלל כראוי, וכל תפילה בה היא בנין הרוחניות של הבן תורה. בחור בישיבה "מתחנך" לתורה ולתפילה ולמידות טובות, ולחינוך יש דרך מסודרת אשר קבע לנו רבותינו. ישיבה היא מסגרת של מקום חינוך, ורק העומד תוך המסגרת מתחנך כראוי ומתעלה כראוי.

כלל ראשון הוא שזמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, מי שאינו מסוגל לשמור על זמן התפילה אינו מסוגל להתחנך בישיבה.

כלל שני הוא ששיעור הוא חובה וסדר בישיבה הוא חובה, מי שאינו מסוגל לזה אין מקומו בישיבה.

הרהורי תלמיד - בעקבות המסילה

דברים שכתבנו לראש תחילת הולדת סכרי וכתבנו מו"ר רפ"ן המסיע מה"צ רבי אליעזר גינזבורג זצוק"ל מה"ס "מסילות חכמה ומוסר" לאור אורח, קנקן חפץ מלא יסן, תורה מוארה בכלי מואר. עם מלאות השנה להסתלקותו זכינו להוציאנו לה הכרך הראשון "אורח וימים נוראים", וצינינו מ"חלות שכן נזכר כולנו מהרה לאורם על כל סכרי המסילות ואלו כתביו הרבים.

לרבים הוגי 'מסילות חכמה ומוסר' השתייגנן בעת רק מתחיל... אצלם "ראש השנה" אינו זמן שיעיקרו הוא בקשת בקשות, אי"ז רק מועד בו מקיימים מצוות שופר ואמירת שבתים למלך, יום שהיה ואיננו. ראש השנה הוא יום חיוק שרשי האמונה וההשגחה, שחדרו בנו, האירו את עינינו, הקנו לנו מבט מעמיק

תחילת זמן חורף תשע"ט - - - ימי האלול, ימי ראש השנה, ימי התשובה ויום הכפורים - חלפו עברו. ועמם חולפת עוברת מחשבה בלב: האם הסתיימו להם ימי עבודתנו הרוחנית? נפסקה הלילה חובת העלייה? האם תמנו לגבוה?

על תפקידנו, והסתכלות אמת על כל המאורעות הסובבים אותנו, וממשיכים ללוותנו הלאה בכל צעד ושעל בחיינו.

אצל תלמידי מורנו המשגיח הגה"צ רבי אליעזר גינזבורג זיע"א, מפיו ומפי כתביו, ראש השנה הוא יום של "קבלת עבודת", כשאין המכוון כפי המעשייר במבט ראשון ושטחי עמל קשה ועול כבד, אלא הכרה בחובתנו למלך. הכרת חובתנו לעבודת ד' הרי נצרכת היא לנו יום-יום בכל פרטי מעשינו, הן במצוות ובהכשרי-מצוות, ואף גם בענייני חולין. קיבלנו את מלכותו יתברך עלינו, לא כמצווה לשעתה, אלא למשך כל השנה ההרשעה, ולשאר שנים שתבאנה אחריה. "קבלו מלכותי ואח"כ קבלו גזרותי".

ואמנם כן היתה הנהגתו של מורנו זצ"ל בינו לבין עצמו, ובוועדים שמסר לתלמידיו הרבים, לקבוע את יום ראש השנה כיסוד והתחלה לכל העלייה הרוחנית של כל השנה כולה, כאשר בחודש אלול, ימי ההכנה לר"ה, כבר הקדים וקבע מה יהיו נושאי העבודה המוסרית לשנה הבאה, והיה מסדר את הזמנים בהם יעסוק בנושאים אלו, ועל פי סדר זה התנהל רבנו המשגיח זצ"ל במשך כל השנה כולה. באופן שהתעלותו התמידית והבלתי פוסקת, נמשכה מהשפעת ההתעוררות של ימי האלול וראש השנה. אכן, זהו "שיתמליכוני עליכם" במשנת מורנו המשגיח.

וכן הרבר בעבודת התשובה ועבודת יום הכפורים, כמו שכתב רבינו המשגיח זצ"ל ב'מסילות התשובה' [וכך זה עדיין לא יצא לאור במתכונת 'מסילות הכמה ומוסר', ויהי שנוכח לראותו בקרב] וז"ל: 'החכמה לגשת לנושא התשובה באופן זה, שבאלול נתחיל לעסוק בזה, נמשיך בעשרת ימי תשובה, ואחר יום הכיפורים. כי עבודת התשובה היא עבודה תמידית, וכל ימיו בעמוד וחזק קאי. וכאן הבן שואל, וכי עלינו לעזוב כל חובותינו ולהקדיש את כל כוחנו לתשובה, ונזרח מה תחא עליה. תשובה לשאלה זו השיב בחזות חלבבות שער הבחינה (סוף פ"ג ע"ש באריכות)... כן אנו שקועים בעבודה רוחנית קבועה בתורה ותפילה, והחכמה למצוא זמן מועט ביום יום ולעסוק בנושא התשובה וקובץ על יד ירבה, וע"י שנתחיל בחודש אלול ונקנה קנין בעבודת התשובה - נמשיך בו עוד ועוד'. עכ"ל המסילות.

'מסילות הכמה ומוסר' איננו עוד ספר משלל הספרים הרבים המעטרים את מדפי התנויות. אין הוא דומה להם, ולא תהיה גוזמא מצדנו להנתחם שאין דומה לת ספר זה לא נועד לספק לקוראיו התעוררות הגעית או רעיונות לשלחן שבת, גם לא לשדר מערכות או ליישב מדרשים תמוהים. הוא כן נועד להעמיד את העניינים היותר עיקריים ולעצוק את היסודות היותר נחוצים, באספקלריית בעלי המוסר רבותינו לבית קלם, רבנן ותלמידיהן. להגיש אותם בשפה ברורה ונעימה, להאירם באור נגהות בהיר וזך, הלכה למעשה לבני דורנו.

וכמעטוהו ב'מסילות לימים נוראים', כן מעשה רבינו המשגיח זצ"ל בשאר הלקי 'מסילות' אשר עתידים לראות אור בס"ד. כולם נכתבו ע"י רבנו זצ"ל בייחודיות סגנונו ובניסוחו המרוקק, על מנת להפיצם לתלמידים בינות כתלי הישיבה, לא היו אלו עוד קונטרסים מעמיקים בענייני תורה ויראה, אלא 'מסילות לעבודה', פשוטו כמשמעו, להורות לרבים הדרך ולכו בה ומסילותיהם לנתב.

כאשר היה מתעסק בלימוד ענייני העבודה הרוחנית, נהג להקפיד כל נושא במלואו, על כל צדדיו, בעיון בדברי חז"ל, בספרי הקדמונים ובתורת רבותינו בעלי המוסר, ואחרון חביב בשמיעת

כל שיחות רבנו הגדול מרן רבי יחזקאל לוינשטיין זיע"א שנאמרו בעניין. והיה הותר בעמלו ליישב הדברים על הלב, ע"י התבוננות וירידה לעומק בוונתם ובהרחבת דבריהם עצמם. זכינו, ועניינים רבים שהעלה ביוגעתו הגדולה רשמים על גבי הכתב, וכך מדי כל תקופה היה יוצא לאור קונטרס 'מסילות' נוסף, על עוד ענין מרכזי בעבודתו ית'.

כמעט ואין בנמצא נושא מעיקרי העבודה, עליו לא כתב מורנו המשגיח זצ"ל. מסילות לעבודת התשובה, מסילות לחיזוק האמונה, מסילות לקנין תורה, מסילות לעבודת התפילה, מסילות לאהבת הבריות, מסילות לבחירה בטוב, מסילות לעמל התורה, מסילות לחיזוק לימוד המוסר, מסילות לחיזוק לימוד התורה, מסילות לעבודת השמיעה, מסילות לימי הפורים ומסילות לבין המצרים. זאת מלבד מאות מכתבי הדרכותיו הנודעות לתהילה, דאיבודור בי מדרשא, בשנים האחרונות בפרט. וגם לרבות שארי רשימותיו אשר הותיר אחריו ברכה ערוכים בכתב ידו, בענייני שבת ומועדים, חרבן הבית והגאולה העתידה, על סידור התפילה וספר התהלים, מלחמת היצר ושאפה לגדלות, בטחון והשתרלות וכו' וכו'.

כשרצה מורנו המשגיח לתאר את אופן דרכי עבודת האדם, היה ממשיך זאת לאדם שנטל סולם גדול במטרה להעלות לקומה גבוהה. הנה, ראשית דבר, עוד בטרם שמתקדם ולו פסיעה אחת, עליו להציב את ראשו העליון של הסולם בקומה הרצויה, אך ורק לאחר מכן יכול הוא לעלות לאיטו מלמטה, שליבה אחר שליבה.

ניתן לומר שעל בסיס מהלך זה נבנו קונטרסי ה'מסילות'. לעיני הקורא נפרשים מחד תביעות עצומות, עם מושגים נעלים ונגבבים, כאשר לצדם מתגלית דרך העליה, סלולה, פשוטה ואפילו קלת ביצוע. בכל נושא אשר יהיה, מציב רבנו את פסגותיו הגבוהות, ואת מלוא הקיפוף, לליבו השאיפה, וליעור 'לב הומד' לאותם הדרגות, אך יחד עם זאת - את תפקידנו בפועל, המותאם לפי מעבנו אנו. לאורכם כל הספרים שזור היסוד: שכל ההתחלות - בירינו הם, ושכל משהו של התעלות ב'רוחניות' - אין לשער רום ערכה.

לסיום, נכון להוסיף ולהזכיר בכאן נקודה אחת שעורר רבנו המשגיח זצ"ל בנוגע לתורתם של בעלי המוסר. וכך היה אומר, 'שמאחר ודבריהם נכתבו בהתבוננות, נבחנו הרק היטב, ומתוך מחשבה מרובה, נערך שיהיה מצדנו אל הדברים יהיה גם הוא בהתאם'. במילים ספורות אלו, האיר מורנו המשגיח את עינינו, כיצד ראוי להיראות המבט הנכון על ספריהם של רבותינו בעלי המוסר.

נראה כי הארתו זו מתאימה ביותר גם בנוגע לכתביו שלו. כפי שידענו גורל עמלו ורוב טורחיו לדייק בהעברת תוכן הדברים, להעבירם בכור האמת הצרופה, מבלי לנסות ליפות ולהבריק, להדגיש ולהוסיף, רק להעתיק השמועה כפי שקבלה מזקנו ורבו המובהק מרן המשגיח זיע"א ולמוסרה כמות שהיא, ליכות בה את הרבים ולסלול את דרכם, להעלותם בבטחה בדרך העולה מעלה. לפי ערך זה ראוי שיהיה מבטנו שלנו על תורתו של מורנו ורבנו זצ"ל, להגות בדבריו מתוך מגמה ללמוד את המסלול שבא הוא לכווננו, ולעזור בו בלא סטיה, למען נלך בדרך טובים וארחות צדיקים נשמור. אכ"ר.

יומנים של גדלות

מפנקסיו של מרן המשגיח זצוק"ל שכתב בימי בחרותו

בעריכת תלמידו הר"ר מאיר למברסקי שליט"א
מתוך ספר שעומד לצאת בס"ד בתקופה הקרובה
מסמך נדיר ומרטיט - מיוחד לקובץ גליונות.

כמה גדולה היא חשיבותה של מעלת "לדון לכף זכות"

"אם אין אדם מִישראל חפץ לשמוע קטרוגים על ישראל - מעורר גם למעלה דחיית הקטרוגים".
כדרכו, המשגיח יורד לפרטי פרטים, ובוחר עם עצמו איך ללמד בפועל סנגוריה על אדם מִישראל. לדוגמה:
"דבורו של פלוני מפני השכחה, ולמה תכעס עליו? וכי אתה אינך שוכח למרות שזכרוןך טוב?".
ובהזדמנות אחרת, כאשר ניסה להעיר את חבירו לחדר לתפילה בזמן, אך ללא הצלחה מרובה - הוא מזכיר לעצמו:
"פלוני אינו קם מיד מפני שקשה לו לקום, והקושי עוזר לחשוב ש'לא נורא אם לא אקום מיד', ומרמה שגם יזיק, ואין זה ראוי לקום עכשיו. ובמקום לכעוס, שזהו ללכת אחרי הטומאה לגמרי רח"ל - חשוב יותר טוב: איך לעזור לו שינצל מזה".
כלומר: בראש ובראשונה - יש למצוא צדדי זכות על הזולת. הכוונה אינה להתעלם מהמעשה כאילו לא נעשה, אלא לרדת לעומק חקר כוחות הנפש שהובילו אליו: לפעמים ניתן לתלות את המעשה ב'שכחה', לפעמים ב'נגיעות' או ב'מרמת היצר'. או אז, הוא יוכל להמיר את ה'כעס', או את תחושת ה'זלזול', במחשבה אחרת - שתועלת אמיתית בצידה, כיצד יוכל לסייע לזולת להתעלות...
ואכן, המשגיח מציין ומזכיר לעצמו לא פעם:
"ראוי לדון את כל אדם לכף זכות, ואפילו מי שנראה שהוא רשע גמור ח"ו (מסתבר שמלבד אפיקורס) - צריך לחפש ולמצוא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט אינו רשע. וע"י שמוצא בו איזה מעט טוב ודן אותו לכף זכות - עי"ז מעלה אותו באמת לכף זכות ויוכל להשיבו בתשובה".

הייתי צריך לומר זאת...

בהזדמנות אחרת, מספר המשגיח על האופן שבו התנהל עם חברותא מסוימת, ביום "לא מוצלח", סיפור שמספק הצצה לעולמו המופלא. וכך הוא מספר:
"למדת עם פלוני, היה קשה הבנה, והספקנו במשך שעה וחצי רק כחצי עמוד תוספות. חפצת להוכיח מכאן, שתמיד יהיה קשה הבנה כמו היום, אך מה הראיה? אולי היה היום דבר מיוחד שאינו תמיד? והוא בעצם גילה: 'בגלל הצער על הצחוק - היום אני קשה הבנה'. ניסיתי להפיג מעט את צערו - כי אני יודע שאין הוא רוצה לצחוק. הייתי צריך לומר זאת כי נצטוונו להפוך את צערם של בני אברהם יצחק ויעקב!".
מבין בתרי המילים, יכולים אנו לתאר את הסיטואציה לנגד עינינו... המשגיח לומד בחברותא עם פלוני, שמתברר כ'קשה תפיסה'. במשך שעה וחצי הם מספיקים ללמוד רק כחצי עמוד של תוספות... הנטיה הטבעית הינה, לתלות את ההספק הדל בקוצר הבנתו או בתפיסתו הקשה של ה'חברותא', אולם המשגיח אינו מניח לעצמו ללכת שבי אחר הנטיה הטבעית... 'אין זו ראייה!' הוא גומר בדעתו, ודן את החברותא לכף זכות: 'אולי היה היום דבר מיוחד שאינו תמיד? אולי היתה סיבה לקושי התפיסה המיוחד היום?'.
משמתבונן המשגיח ומחפש אחר הסיבה שגרמה לקושי התפיסה של החברותא, הוא גם מוצא. למעשה, החברותא אומר זאת במפורש: 'בגלל הצער על הצחוק - היום אני קשה הבנה'. כפי הנראה, בתחילת הלימוד - התעורר החברותא לצחוק שאינו במקומו, כשלוש שהסב לו צער. אותו הצער, כך טוען החברותא, הוא זה שגרם כפי הנראה לחוסר ריכוז שבעקבותיו קושי בהבנה...
נו? מה משיבים למי שמאשים את עצמו בהאשמה מעין זו? המשגיח מוצא את הניסוח המדויק: 'יודע אני שאינך רוצה לצחוק!' הוא אומר לו, כאשר את המשפט הזה הוא אינו אומר כלאחר יד, אלא לתכלית רוחנית מוגדרת ומדויקת, אותה הוא מבהיר בינו ובין עצמו: "הייתי צריך לומר זאת - כי נצטוונו להפוך את צערן של בני אברהם יצחק ויעקב!".

אין לדון לכף חובה מי שלא זכה לתורה

בהזדמנות אחרת, עומד המשגיח על החובה לדון לכף זכות אפילו אנשים שאינם בני תורה, ואולי נכון יותר לומר: דוקא את אלו... וכך הוא כותב במתק לשונו:
"פנימיות נשמת ישראל קדושה מאד, למעלה מקדושת המלאכים. כדי שהפנימיות הקדושה תתפשט על החיצוניות לקדשה ולהעלותה - צריך תנאים מסוימים, בפרט: דברי תורה המקדשים. אם כן, מי שלא זכה לדברי תורה מתאימים להעלאה זו - אין להאשימו ולשנאו, כי מה עוולה בו? הן עיר פרא אדם יולד!"
"כל זה אפילו בדברים שהנפש הטובה מחייבתם או סולדת בהם; ועל אחת כמה וכמה בדברים חוקיים - יש שמעולם לא ידעו שיש בכך איסור, ויש שידעו ושכחו (סתם, או בגלל 'עבר ושנה' שנעשה כהיתר), ואפילו אלו הזוכרים שאסור ועוברים - הלא זוכרים הם באפן יבש: 'אסור', אך אינם זוכרים מה פירוש

'אסור': ציווי הבורא ב"ה לא לעשות! אילו היו זוכרים ומרגישים בחוזק שה' הוא המחיה אותם בכל רגע - האם היו מעיזים להשתמש בכח שה' נותן להם בחסדו - נגד רצונו - להכעיסו ולצער ח"ו? ודאי שלא! 'לסיכום: ראוי להזכיר לפני ה' את תכונותיהם ומעשיהם הטובים, וללמד זכות על תכונותיהם ומעשיהם הרעים".

וכי זמנך שלך הוא?

באחד מפנקסיו, כאשר עורך המשגיח את חשבון נפשו בנוגע ליחסיו עם אחד מידידיו, מייסר הוא את עצמו במילים חריפות וקשות על חוסר השתדלותו המספקת, כך לדבריו, בכדי לרומם את מדרגתו הרוחנית של אותו ידיד:
"אוהב הנך את פלוני? קרבתו נעימה לך - וכשמסתלק הוא לבך נעצב מאד? איך לא תבוש לבקש מאהוב נעימות - תחת לדאוג לטובתו? אוהב הנך אותו? מדוע לא תחשוב מחשבות איך להיטיב את שכלו, את רגשותיו, את רצונו? בוש והכלם: רוצה הנך לקבל ולא לתת! זכור: עתיד הינך ליתן את הדין!
"פלוני הוא בעל כשרונות שכל ונפש עצומים. זכור, דב: הקב"ה לא חנן אותך בידיעות ובזמן פנוי כדי להביא תועלת מועטה לעצמך - במקום להביא תועלת עצומה לאחרים! מה תאמר על האיש אשר לא נתן מלחמו לדל ויגוע? או ביטל חיים כדי לשפר את ארוחתו? האם אין זה דומה?
"עד מתי לא תעזור לפלוני? האין השכל נרדם אצלו? מדוע לא תעוררוהו? החס הנך על זמנך? וכי שלך הוא? האם הקב"ה נתן לך כשרונות, ידיעות וזמן - כדי לנצל הכל לעצמך? כדי להיות אנוכי השקוע רק בתוך עצמו, וחסרון הזולת לא יגע אל לבו?".
וכך הוא כותב גם בהזדמנות אחרת:

"זכור: נוולות גדולה היא להתרכז בעניינים הרוחניים העצמיים בלבד, ולהסיח דעת ממצבם הרוחני של אחרים! לעתים: ויתור על שעה - עלול לגרום רווח של שנים או חדשים! איה היושר הפשוט? וכי אין לה' נחת רוח משנים שלמות - מאשר משעות אחדות שלך? אבל האגואיסט הרוחני המבקש רק את טובתו - מה לו וליושר? העיקר לו שהוא יתגדל... מה נוראה השפלות!".

הלוויית הרבי ממודז'ץ

כיוצא בזה, מייסר את עצמו המשגיח וכותב במקום אחר:

"נפטר אתמול הרבי ממודז'ץ, והישיבה, ובתוכה גם אני - השתתפה בהלוויה. כרגיל, הלוויית המת גורמת לביטול תורה, בין בשעתה ובין אחריה. הפעם, דברתי בשעת ההלוויה ואחריה בדברי תורה עם ישראל, אך בחורים רבים בטלו... האין אפשרות בידך לתקן? לפעמים יכול הנך להעסיק בחורים בד"ת, ואינך עושה זאת - בגלל שאינך מאמץ את מוחך למצוא עניינים המעניינים אותם! האינך בוש? כמה יגעו הצדיקים למען קיים רצון ה'! ואתה, אף ביגיעה קלה לא תחפוץ?".
הרי לנו, כמה ייקר והחשיב את היכולת שבידו של כל אדם, באשר הוא, לתרום ולהיטיב לסובבים אותו, ולהביא להם תועלת רוחנית - אשר ערכה לא יסולא בפז!
ואמנם, גם במכתבים שכתב להוריו בתקופת בחרותו, השתדל המשגיח ככל יכולתו להזיל על ראשם טל-תחיה רוחני, להאיר את דרכם ולחזקם באמצעות דברי תורה מעוררים ששמע. את הסיבה לכך, הוא מבהיר מפורשות:
"כיון שידוע שהטרחת אחר הטרף לבני הבית משכיחה מן האדם את חובתו, על כן ראיתי לחובה מצד מצוות כיבוד אב, ומצד הכרת טובה - להזכיר דברים נשכחים, אולי יועילו. הפעם אזכיר כמה מאמרי חז"ל".
ואילו במכתב אחר, הוא מציין בהקשר זה:
"עיקר מצות כיבוד אב ואם: לזכותם בדברים רוחניים, כי הם יקרים ונעלים בשעתם - וקיימים לעולמי עולמים, מה שאין כן בדברים גשמיים: הבל הם בשעתם - וכחלוף חלום יעופו!".

תוכחה - תוך שמירה על כבוד הזולת!

חשיבות עצומה ייחס המשגיח לתוכחה, ודווקא משום כך הוא ערך מערכות וטיכס עצות איך להוכיח באופן שתהייה את מירב התועלת, ובעיקר להזהר ולהשמר שהתוכחה לא תשיג את המטרה ההפוכה!
וכך הוא כותב: "צריך מאד להזהר לא לפגוע ברגש הכבוד כי הוא עלול להפגע על נקלה פגיעה חזקה" הוא מדגיש, ומשכך הוא תובע מעצמו זהירות מופלגת: "לא יאמר לו דברי זלזול על שכלו, כשרונותיו, תכונותיו וכו', וכן לא יאמר לו דברי הבל דברת". במקום אחר, הוא מוסיף: "אם ירגיש שהנני חושב שעשה עוולה גדולה - הרי יפגע 'בקשת הכבוד', ובפרט אם אדבר מלמעלה למטה כצדיק לרשע".
"לא תונו - גרימת חלישות הדעת!" מזכיר לעצמו המשגיח, ותובע מעצמו: "אפילו כשלא אומרים וגם לא מתכוונים - ראוי להשמר מבטויים כאלה שהשני יכול לחשוב בטעות שמייחסים לו חסרונות, ויפגע!",
תוך שהוא מוכיח את עצמו: "נכשלת פעמים רבות בהגדת חסרונות לחבר (פלוני ופלוני), וראוי לפייסם

על כך!", תוך שהוא מייסר את עצמו בדקדוק הנוקב האופייני לו: "אפשר שאף חילול השם הוא: כך נוהג ה'צדיק' הזה עם בני אדם, פוגע ומעליב בלי מעצור?".
ובמקום אחר הוא שב ומשנן לעצמו:

"המוכיח אדם מישראל בדברים קשים ומביישים, ואומר לו: 'מה רשע ומשחת הנך' – מרבה נזקים: א. מעורר את קטרוג מידת הדין, ומעמיד את חברו בסכנה גדולה; ב. הנפש הישראלית מרגשת לעתים קרובות שאין אשמתה גדולה כל-כך (למשל: דברים בטלים הגורמים הרס עצום בעולמות העליונים, ואם יאמרו לאדם: 'מנוול, איך לא תבוש להחריב את העולם?' - ירגיש בלבו שאינו מנוול, שהרי לא ידע או ידע ושכח את תוצאות מעשיו, ואילו היה זוכר ומרגיש איך מעשיו מהרסים - ודאי שהיה נמנע להרוס למען הנאה פעוטה); ג. כיון שהמוכיח מפריז בפחיתותו - מרגיש הוא התנגדות לדבריו, אינו מבחין בין אמת לשקר ודוחה הכל; ד. המרשיע את חברו - אי אפשר שלא תתעורר בו שנאה כלפיו, ואין אדם מקבל דברי שונאו".

דרך התוכחה

לפיכך, על דרך החיוב, מגדיר לעצמו המשגיח את חובתו של המוכיח, ועומד על מספר נקודות חשובות. ראשית, הוא כותב: **"המוכיח צריך לדבר דברי סברה ודברי נעם מאד, שהרי צריך הוא להשפיע על אדם לאחר שנטה אל החטא - לחזר ממה שנטה. וכן שיהיו דברי אמת, בלי ערוב של שקר וגוזמה - דאחרת אינם משפיעים, גם חלקי האמת, שכן יצר הלב מתנגד לקבל דברי תוכחה, ובמעט אמתלה ישפיע על האדם לדחות התוכחה, ויאמר לו: כיון שהמעט שקר - אין לסמך עליו וכו'".**
ועוד מלמד המשגיח אורחות חכמה ודעת:

"אם יש לך להגיד משהו, אל תאמר את זה בהזדמנות הראשונה שתגיע לידך, אלא התאזר בסבלנות ונחכה להזדמנות שדברייך יעשו את הרושם הראוי. מסיבה זו, אל תגיד הרבה דברים בבת אחת, כי ברוב דברים - גם ההשפעה תרד. אדרבה: אדם אינו אוהב שמפטמים אותו יותר מדי!"...
ועוד מציין המשגיח לעצמו בדבר אופן התוכחה הראוי:

"צריך להוכיח מתוך אהבת המוכח, כתוכחת ה': 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח'. ולהצטער בצער השכינה על חסרונות בניה, וכן להצטער על צרת המוכח. התועלות: רחמי ה' מתגלגלים על מצבו הירוד של בנו; התוכחה עשויה יותר להתקבל בהרגיש המוכח כי את טובתו ואשרו חפץ המוכיח האוהבו; כמים הפנים לפנים: אהבת המוכיח תעורר אליו את אהבת המוכח, ויחפץ לעשות נחת רוח לאוהבו ואהבו. ואם האהבה נעדרת והשנאה ישנה - מלבד הפסד תועלות האהבה עוד מגיעים חסרונות, כי בגלל שנאת המוכיח שנואי אף הוא על המוכח, ודברי שונא ושנוא אינם מתקבלים".
ועל כך, עומד המשגיח על ההכנה הנדרשת מהמוכיח בטרם יגש להוכיח את זולתו:

"ראוי להיטיב למוכח טרם התוכחה - כדי שתתרבה אהבת המוכיח ואהבת המוכח והכרת הטובה".
ועוד: **"ראוי להזכיר לעצמו את יקרת נפש המוכח ותפארת מעשיו, למען לא יעורר עליו קטרוג ע"י שנאתו, ולא יגרם שלא תתקבל תוכחתו".**
ולסיום, אולי החשוב מכל:

"המוכיח שלא לשם שמים - גורם ח"ו מדנים בין ישראל לאביהם שבשמים ומפריד ח"ו אותיות השם הקדוש!"

לא בפירוש - אלא ברמז!

גם באשר לעצם תבנית התוכחה, ולאמצעים אשר יש בהם כדי לעשותה ליעילה ומשפיעה יותר - היתה להמשגיח משנה סדורה. אף שבסופו של דבר, גם האשמה מרומזת, עלולה לפגוע במוכח - מכל מקום, מברר המשגיח עם עצמו, ומגיע למסקנה כי טיבם של בני אדם להיות מושפעים יותר מהדברים שנאמרו במפורש, לטוב ולמוטב. וכך הוא כותב: **"תכונות האדם מושפעות הרבה מאד מהביטוי המפורש. לומר לאדם ברמז שאינך מכבדו - הפגיעה הרבה יותר קלה מאשר המילים המפורשות: 'איני מכבדך'. מסתבר, שהסיבה היא מפני כחות השכל ותוצאתו. אך ככל אשר תגדל צלילות השכל וככל אשר תרבה ערנותו - תתפעל הנפש מתוכן הדברים ולא מצורתם".**

לאט ובהדרגתיות

כמו כן סבר המשגיח, כי במרבית המקרים - לא תהיה תועלת רבה בנסיון להטיח את האמת כמות שהיא בפניו של השוגה ממנה... בכדי לגרום לו לשנות את דעתו - יש להתאזר במידה מסויימת של סבלנות, ולעבור עמו תהליך הדרגתי שבסופו יכיר באמת בעצמו...
"האדם מתבייש כאשר אומרים לו: עשית מעשה רע - אל תעשה כך, מפני שהשני יודע שעשה מעשה רע, וכבודו יורד. אף אמירת הזולת: 'אל תעשה' - מרוממת את המוכיח על המוכח, שהרי הוא לא היה עושה כך, ועוד מצוה עליו ומלמד אותו. על-כן טוב לומר: כמה גרוע לעשות מעשה זה, והעובר יבין ולא יבוש".
ועוד: **"למנוע קטרוג מידת הדין על המוכח - לא לחייבם ולהאשימם בפירוש אלא ברמז".**

הדרך לאהוב אדם מישראל - גם אם חוטא הוא

בהזדמנות, הרחיב המשגיח ביקרת לשונו בנקודה זו של אהבת כל אחד ואחד מישראל, גם הפחותים שבהם, וכך הוא כותב:

"כאשר תדבר עם בן ישראל, צייר לפניך כי ה' כליל כל תפארת אוהב אותו אהבה עזה עד מאד! ואיך תוכל לפגוע אפילו מעט - באדם אשר כה אהוב הוא אל ה'?"

"ושמא תאמר: איך אוכל לאהבו והלא מדותיו פחותות ותכונות נפשו שפלות? שאל מיד את נפשך: ואיך אפוא יאהב כליל התפארת את הכעור? אלא ודאי האדם אשר לפני - תפארת ממלאה את קרבו והקדושה שוכנת בו, ורק הקליפות החיצוניות מגואלות, אך הן בטלות ומבוטלות לעמת ההוד הפנימי והזיו שבמעמקים, ואיך זה אהיה כה אויל לראות את החיצוניות ולא להתחשב על הפנימיות היקרה מכל יקר? ואיך אשנא אדם וה' אהבו?"

ועל כן, מקבל על עצמו המשגיח:

"להתאמץ לזכור שישראל הם בצלם אלקים, ובנים למקום, וה' מתפאר גם בנחשלים, ולהתאמץ גם להרגיש זאת ולאהבם ולהוקירם על כך".

ובמקום אחר, הוא מייסר את עצמו בדקות חשבון נפשו ומרחיב:

"מה רחוק הנך מן האמת, שאינך זוכר את מעלות בני אדם אלא את חסרונותיהם, ולא שהם בנים למקום וברואים בצלם, וצבאות ה', ובני אברהם יצחק ויעקב, והיו פעם שלא חטאו, ומעלותיהם הטובות, ומעשיהם הטובים!"

תכלית ואמצעי

המשגיח אף ראה באהבת הבריות אמצעי להתעלות והתרוממות אישית טפח מעל פני קרקע הארציות, כפי שהוא מציין לעצמו בפנקסו:

"פתח לכל המעלות - אהבת הבריות, ומי שאינו מגיע להשיג אהבת הבריות - יפול ח"ו בגהינום שנאת הבריות, אשר טבע האדם נוטה לכך".

"אהבת הבריות - ממעטת אהבת עצמו, שורש כל רע. ועיקר מהות האדם - להיטיב לזולתו, ע"כ נבראה הבריה בסדר שכל אחד עושה למען השני - להורות שזהו תיקון נפשו. אהבת הבריות היא דביקות בהש"ת, שהרי זוהי מדתו".

הרי לנו רשימה ארוכה של תועליות אשר 'אהבת הבריות' מהווה אמצעי להשגתן, עד שהמשגיח סבור שהיא מהווה פתח לכל המעלות!

מעלת חברינו ולא חסרונם

אכן, אם מבקש האדם אמצעי אשר יביאנו לאהוב כל אחד מישראל, עליו להמנע מלראות את חסרונותיהם של אחרים, ולהתמקד במעלותיהם. וכאן, מבהיר המשגיח, כי לא זו בלבד שהדבר אפשרי - אלא שהוא אף מתבקש:

"למה לראות רע, אם אפשר לראות אך טוב - ולהעלים עין מן הרע? הן הרע מרעיל את הנפש, והטוב מאדירה ומרוממה! למה יהיה האדם כה אוויל? אין זאת אלא כי תשוקת הרע בקרב הרשעים לא תביט אל הרעל אשר ראיית הרע מאכילה את הנפש, ובלבד למלא את תאוותה המתועבת לראות רע! על כן גמולה בראשה יבוא: מגינת לב ומרירות נפש!"

ואם ישאל השואל: כיצד אוכל להעלים עין מחסרונותיו של הזולת הבולטים לעיני? הרי שלמשגיח תשובה ברורה בעבורו... וכך הוא כותב:

"האדם אוהב את זולתו בגלל מעלותיו ושונאו בגלל חסרונותיו. אך מדוע פעמים רבות חיים בלבו החסרונות ולא המעלות של זולתו? אין זאת אלא מפני הרשעות המבקשת את הרע! אך אם ישגה באהבת התורה יומם ולילה - הנה תעקר הרשעות ותרבה הקדושה, ויראה את המעלות ולא את החסרונות, מלבד מה שתגדל בו אהבת המעלות!"

ועוד מוסיף המשגיח ומבהיר, מדוע זו ודוקא זו הינה הדרך הנכונה שתוביל לאהבת הזולת:

"אם ישנן לעצמו: לפלוני מעלות אלו ואלו: חסד ועדינות וכו' - ודאי שתגדל אהבתו. אך האם כדאי להוציא זמן על כך, לראות המעלות אע"פ שמשאירים הנטיה הרעה שלא לראות - במקומה? או שמא מוטב להשתקע באהבת התורה?"

כלומר: ניתן לפעול באופן מלאכותי... להתבונן במעלותיו של אדם מסויים, ומתוך כך לבוא לאהבתו. אולם המשגיח תוהה בינו ובין עצמו: האם זו הדרך? הלא מדובר ב'צבזבו זמן'! כלום אין טוב יותר לתקן את השורש, ולאמץ צורת הסתכלות שתביא ממילא להתמקדות במעלות הזולת - וזאת על ידי אהבת תורה, עקירת הרשעות וריבוי הקדושה?

זכרונות מהסבא

קוים לדמותו של מרן המשגיח זצ"ל זכרונות, סיפורים, הנהגות ואמרות ממרן המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצוקללה"ה

לעשות רצון אביך שבשמים

בפרשת חיי שרה, בה עלה המשגיח בסערה השמימה, כתוב "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה", מסביר רש"י "שני חיי שרה – שכולם שווים לטובה". ביאר מרן המשגיח זצ"ל שאצל כל אדם יש עליות ומורדות, ימים מוצלחים יותר וימים מוצלחים פחות, וכפ"ז התנהגותו של האדם, אמנם אצל שרה כולם שווים לטובה, ואפשר לדייק זאת מלשון הפסוק: חיי שרה – חיי שרה, וזהו ההספד הכי גדול. וכן סיפר שהגר"י אברמסקי למרות שהיה זמן רב בבית הגר"ח מברסק, לא ידע מה טבעו, כיון שאצל אדם רגיל אם נוטה לכעוס, מצוי הרבה שכועס, אם נוטה לרחם מצוי הרבה שמרחם, אבל אצל הגר"ח תמיד עשה את רצון ה', אם רצון ה' היה לרחם היה מרחם, אם רצון ה' היה לנזוף היה נזוף (מובא ב'לעבדך באמת').

כך ראינו אצל המשגיח, תמיד חשב ועתה ישראל מה ה' אלוֹקִיךָ שואל מעמך, במצב הזה ובזמן הזה ובנתונים הללו, מהו רצון ה'. אף פעם לא ראו אותו כועס או דואג, תמיד היה שליו ורגוע, כיון שתמיד עשה את רצון ה' במצב העכשווי, ואם לא יכול אינו צריך. גם בסוף ימיו עמד בחזרת הש"ץ, כיון שכך כתוב בהלכה, וזהו רצון ה'. וכן תמיד כופף עצמו לרצון ה' בלי חשבונות ועקרונות, מגיל 7 עד גיל 80 לא יצא לחו"ל, בגיל 80 בקשו ממנו שיסע עם קופת העיר לראדין ווילנא, ולאחר שחשב הצטרף למסע.

בבחרותו כאשר למד בישיבת חברון, הבחורים היו דואגים למראה יפה, כדי לגרום לבחורים להגיע לישיבה, ור' יחזקאל סרנא זצ"ל ר"י חברון ראה את המשגיח שהיה נמוך עם זקן ארוך, וחשש שהדבר יפגום ברישום הישיבה, אמר זאת רבי יחזקאל סרנא לחזו"א, והחזו"א אמר שצריך לגדל זקן. פעם שאל את החזו"א האם לעשות מידת חסידות במקום שגורם צער להורים, שאלו: 'איזו', אמר: לגדל זקן, א"ל שצריך, כיון שא"ז מידת חסידות, אלא מעיקר הדין. פעם בליל שבת התלווה המשגיח עם נכדו לבית חתנו הגר"י אבר שליט"א, וכשנכנסו לבניין פנה המשגיח לכיוון המעלית, אמר הנכד למשגיח שהמדרגות נמצאות בכיוון השני, והמשגיח המשיך ללכת לעבר המעלית, חשב נכדו כי אולי מדובר בפיקוח נפש והתלווה אל המשגיח לכיוון המעלית, כשהגיעו לפתח המעלית אמר המשגיח לנכדו: נכון יותר קל לנו לעלות במעלית, א"כ מדוע אנו עולים במדרגות, מפני שה' ציווה לשמור שבת, אז בא נלך לעלות במדרגות... פעם התבטא: 'איני מבין איך יכול להיות בעיות בשלום בית, אם שניהם רוצים לעשות את רצון ה' מה הבעיה, אלא מה, הם אינם רוצים לעשות את רצון ה'!'

בכל דרכיך דעהו

המשגיח היה חושב לפני כל מעשה או דיבור, שיהיה לשם שמים. היה מעורר ללמוד את דברי השו"ע בסי' רל"א "וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב: בכל דרכיך דעהו (משלי ג, ו) ואמרו חכמים: כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו, שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח, אלא יתכוון שיאכל וישתה כפי חיותו, לעבוד את בוראו וכו'", שאנשים חושבים שזוהי הנהגה לפרושים וחסידים, והר"ז סי' שלם מפורש בשו"ע, ובחדש אלול היה מעורר לעשות חשבון נפש האם מקיימים זאת כראוי.

לפני כשנה, כשהמשגיח התארח אצלנו בשבת, לפני הסעודה סידרתי את המפה, שאלני המשגיח 'מה אתה עושה', היות ולא הבנתי כ"כ את השאלה, עניתי לפי תומי 'מסדר לסעודה', וא"ל 'תכווין בשביל האמא' ואמר לי שהמחלוקת האם מצוות צריכות כוונה היא רק האם מקיימים את המצווה, אבל לכו"ע יש דין של לעבדו בכל לבבכם, לכווין לפני כל מצוה. וכעין זה סיפר הרב מנחם דוד שליט"א משגיח בישיבת כנסת חזקיהו, שישב לידו באחת הארוחות, וניקה לו אוכל שנפל על חולצתו, שאלו המשגיח 'מה אתה עושה', א"ל הגר"מ 'מנקה חולצתו של רבינו' א"ל המשגיח 'אתה מקיים מצות ואהבת לרעך כמוך'. וכן סיפר בנו שפעם הביא למשגיח מעטפה מאביו, ושאלו המשגיח 'מה אתה עושה', א"ל 'מביא מעטפה למשגיח', שאלו שוב, וא"ל המשגיח 'תכווין לקיים מצות כיבוד אב'. וכן היו עוד סיפורים רבים כאלו. כך היה מחנך בכל פעולה בעלמא שבלאו הכי עושים, לדעת איזו מצוה מקיימים.

מכל מלמדי השכלתי

המשגיח היה הולך לשמוע שיחות של אנשים שצעירים ממנו אף בארבעים שנה, בטענה שתמיד יש עוד מה ללמוד. כתב הרבה בהסכמות שאם הייתי לומד ספר זה, הייתי נראה היום אחרת... אם אברך (אפי' בן 25) היה כותב בספרו דבר שחשב שיחזק את האחרים, היה מצטט מספר זה בשיחותיו. לפני כשנה הלכתי עם ת"ח צעיר שכתב ספר בענייני כבוד

¹ הגר"י עדס ראש ישיבת קול יעקב אמר בהספדים שמאד חשוב שכל בן תורה ירכוש את סדרת הספרים האלו. וכן פעם שאלו הגר"א דנציגר שליט"א אם מתכוון לכתב צוואה, ואמר כי ספרים אלו – זוהי צוואתו.

² וכן נמצא בספר החרדים הקצר, ויש לעיין לפי"ז האם צריך לכוון שמקיימים מצות 'לעבדו וכו' על כל מצוה שמקיימים, שבעצם אין לדבר סוף – לכוון 'לעבדו וכו' על 'לעבדו וכו'.

כדי לבקש את הסכמת המשגיח, וא"ל שאחרי שילמד את ספרו זה, יוכל למסור שיחות בישיבה על ענייני כבוד, ולאחר זמן התעניין האם הספר יצא לאור.

בן עולם הבא

המשגיח כל חייו התכונן לקראת פטירתו, ופעם התבטא 'המתחמקים אתם מלדבר על יום אחרון, רק שוטה אינו מבין שזה מגיע בסוף ואינו מתכונן'.

היה מזכיר הרבה בשיחותיו את דברי השל"ה "התורה אמרה (ויקרא כה, כג) 'כי גרים ותושבים אתם עמדי'. ויש להקשות, אם גר אינו תושב, ואם תושב אינו גר וכו', אלא ביאור זה הפסוק הוא כך, אם 'גרים', רצה לומר שתזכרו תמיד בין עיניכם שאתם גרים בעולם הזה, אז תהיו 'תושבים עמדי', להיותכם לעתיד דברים בנצחיות".

היה מדבר הרבה על שאנו בני העולם העליון, וכן בשיחתו האחרונה דיבר על זה. לאחר פטירתו הרבנית תבלחט"א אמרה 'כל החיים התכוננת לקראת הרגע הזה, ועכשיו טוב לך בגן עדן, ואף ראתה בחור שבכה הרבה בקבר, ושאלתו מדוע בוכה יותר מדי, הרי טוב לו עכשיו'.

המשגיח נולד בעיר וילנא, בגיל 7 עלה עם משפחתו לא", והשתכנו בעיר ת"א בסביבה לא טובה, וכן משפחתו הייתה משפחה טובה מצאצאי בעל ה'לבוש', אבל לא משפחה מיוחדת, שאלו הגר"מ דוד מה גרם לו לעשות מהפך בחייו, וא"ל שבגיל 14 כשלמד מסילת ישרים וראה שכתוב שם (פרק טו) "הנה תענוג המאכל הוא היותר מוחש ומורגש, היש דבר אבד ונפסד יותר ממנו? שהרי אין שיעורו אלא כשיעור בית הבליעה, כיון שיצא ממנה וירד בבני המעיים אבד זכרו ונשכח כאילו לא היה, וכך יהיה שבע אם אכל ברבורים אבוסים כמו אם אכל לחם קיבר אם אכל ממנו כדי שביעה, כל שכן אם ישים אל לבו החלאים הרבים שיכולים לבוא עליו מחמת אכילתו, ולפחות הכובד שמגיעהו אחר האכילה והעשנים המהבילים את שכלו. הנה על כל אלה ודאי שלא יחפץ אדם בדבר הזה, כיון שטובתו אינה טובה ורעתו רעה". המשגיח בסעודתו היה אוכל רק מה ששמו לו בצלחת, ולא היה משנה לו מה יאכל, ותמיד היה משאיר משהו בצלחת (כתענית הראב"ד), פעם מישהו קינה את הצלחת, וזה לא יכול היה לשאת. וכן לא היה מכופף עצמו לצלחת, וכן לא היה נוגס בלחם, אלא מקרב אליו חתיכות קטנות.

המשגיח סיפר שפעם התארח אצל משפחה, ועקרת הבית שאלה אותו האם הוא רוצה לאכול ממאכל זה, או ממאכל זה וכו', לעומת זאת פעם אחרת כשהתארח אצל משפחה אחרת עקרת הבית הניחה לו בצלחת, והתבטא 'רואים שהיא בת ת"ח'.

פ"א אברך התארח בשב"ק אצל המשגיח, ורצה לשמשו ולכן מזג לו כוס מיץ, המשגיח שתה, האברך רצה למזוג עוד כוס, אמר לו המשגיח שמצוות עונג שבת כבר קיים, ועכשיו אפשר לשתות מים.

בהתארחו בבית אחד מתלמידיו שאלו המארח אם רוצה לשתות קפה או תה, אמר 'מה זה משנה?!', הביא לו כוס מים רותחים ולצדה אבקת קפה ותמצית תה, כדי שיבחר לעצמו, וראה ששתה את המים רותחים לבדם...

כשבא להתארח אצל חתנו מצאו החתן עומד ליד המעלית ושאלו אם מחכה למישהו, א"ל שמחכה למעלית, א"ל שצריך ללחוץ על הכפתור, ולחץ על הכפתור כדי להזמין את המעלית. לאחר זמן חשב חתנו אולי המשגיח אינו יודע שצריך ללחוץ בתוך המעלית על מספר הקומה שאליה צריך להגיע, ולכן לחץ שוב על דלת המעלית, ואכן ראה שהמשגיח עומד במעלית בחושך ומחכה. א"ל חתנו שצריך ללחוץ גם בתוך המעלית על מספר הקומה אליה רוצים להגיע.

היה שר את דברי המשנה באבות (יד, יז) "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", והיה אומר שעוה"ז יותר יקר מעוה"ב, כי רק בו אפשר לקנות את העוה"ב.

שויתי ה' לנגדי תמיד

המשגיח היה מעורר לחשוב לפחות פעם בשעה שויתי ה' לנגדי תמיד, היה אומר הרבה בשיחותיו את דברי חז"ל שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר: מה ה' אלהיך שואל מעמך, אל תקרי "מה" אלא "מאה", שע"י שאדם מתבונן בכל ברכה, ונפגש עם הקב"ה מאה פעמים בכל יום, מקבל הוא יר"ש.

הייתה ניכרת כוונתו בתפילות כבר בימי בחורותו, כמו שסיפר הגר"א פילץ שליט"א ראש ישיבת תפרת, שהיה יורד לפני התיבה לאחר פטירת אמו, ובחזרת הש"ץ הייתה ניכרת הכוונה בכל מילה. ואף בימי זקנותו היה מתפלל עם אצבע בסידור, וביאר זאת שהדבר עוזר לו להתרכז. פעם אמר לחתנו הגר"ד ארנפרוינד שליט"א שאינו מבין איך אנשים לא מכוונים בתפילות, הרי אם אדם מדבר עם חבירו, הרי מתרכז במה שמדבר איתו.

היה אומר הרבה בשיחותיו את דברי רבינו יונה בספר היראה (אות ע"ד) "תמיד הרגל על שפתיך דברי יראת שמים כגון: 'הוי עז כנמר', 'סוף דבר הכל נשמע' (קהלת יב), 'ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה' וגו' (דברים י), 'מאד מאד הוי שפל רוח', וכיוצא באלה הרגל על לשונך ואז לא תכשל". וכן מצאו אותו בימיו האחרונים שהיה מאד תשוש ממלמל פסוקי יראה.

המשגיח לא היה נכנס לספק ברכות³, היה אוכל וידע איזו כמות עומד לאכול ומיד לאח"מ היה מברך בנחת מילה במילה ובמנגינה. בביתם היו אוכלים בבקר ובערב לחם, ובצהריים ארוחה גדולה, והמשגיח היה נוטל ידיים גם בצהריים, ואמר 'כזאת ארוחה גדולה עם כזאת ברכה קטנה?!'.

³ כשהגישה הרבנית רסק פירות לקינוח והסתפק בברכה, הביאה הרבנית פרי ושוקולד, והתבטא ע"ז: מי שמקפיד על ההלכה מקבל שוקולד...

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

המשגיח בסדר א' היה לומד חברותא עם בחור משיעור א' את המסכת הנלמדת, ואמר שלמרות שהוא למד את הסוגיא פעמים רבות ולבחור היתה זאת רק הפעם הראשונה, כשהיו חילוקי דעות, לפעמים אף החברותא הבחור צדק. ואף פעם לא התבייש לומר טעית.

בסדר ב' היה מכין כל השבוע את השיחה, ובשיחה היה אומר דברים פשוטים מה חובת האדם בעולמו⁴, ולא היה אומר דברים שחשב שהם יותר מהדרגה של הציבור, והיה חוזר על אותם דרשות שוב ושוב כדי שהשיחות יחדרו⁵. ולא היה מרים את קולו בשיחה.

היה מגיע למחנה בני תורה של הגר"מ אזרחי לחזק את הבחורים, וכן מסר שיחות בכל מקום שיכל לחזק, וכן סיפר לי אברך מרכסים שלפני כ-10 שנים הגיעו לרכסים קבוצה של בחורים מתחזקים, בליל שבת בעת העונג שבת הגיע המשגיח לומר דברי חיזוק, וכה היו דבריו: היום יש לי יום הולדת של גיל 80, תברכו אותי, ואח"ז לימד אותם את ניגונו על המשנה באבות "יפה שעה אחת וכו'".

פ"א הסתובב בפנימיה, ומצא בחור שקרא ספר לא ראוי, קרא לו לחדרו ונתן לו סטירת לחי, וא"ל שכתוב שהרב צריך לפעמים להרביץ לתלמיד כדי להסיר ממנו הקליפות, הבחור א"ל תודה רבה, אח"ז סיפר לגר"מ דוד שהתלהב מאמירת התורה של הבחור. סיפר לו הגר"מ ד על אדם שעבר את השואה ואינו שומר תורה ומצוות, ושאלו מדוע, א"ל שכשהיה ילד איחר ל'חדר', והרב'ה הרביץ לו קשות, ובזמנם כשהיה הרב'ה מרביץ, בבית הרביצו לילד יותר, ולכן לא גילה לאף אחד, אבל כשירד לרחוץ בנהר ראו הוריו את סימני המכות, ושאלוהו לפרש הדבר, וסיפר להם, ואז נתנו לו את המכות. אח"ז אמר הילד אם כך מרביצים ב'חדר', אני לא רוצה שילדי ילמד ב'חדר'. הזדעזע המשגיח מסיפור זה ואמר 'הלא כתוב בהלכה להכות ברצועה קלה?!

היה בחור שלמד ברכסים בישיבה ספרדית ורצה לעזוב את הישיבה ולהתגייס לצבא, באוטובוס פגש את המשגיח, והתייעץ איתו אם כדאי לעזוב את הישיבה ולהתגייס לצבא, שאלו המשגיח: 'היכן יהיו תפילותיך טובות יותר?' א"ל 'בישיבה', א"ל 'א"כ תחזור לישיבה', והבחור ירד מהאוטובוס וחזר לישיבה.

פ"א מספר בחורים איחרו לתפילה ב-5 דקות, שאלם לפרש הדבר, א"ל שאינם 'ייקים', א"ל א"כ אתם יכולים להגיע מוקדם ב-5 דקות.

סיפר הגר"מ יעקובי שליט"א בהספדו, שבהלוויה של רב גדול היה עומס בהנחת האבנים, היה אחד שזרק אבן מעל כל האנשים אל הקבר, נגש אליו המשגיח, ושאלו 'אתה חושב שזהו רצון ה'...'.

הגיע אל המשגיח אדם שאינו שומר תורה ומצוות, ואמר למשגיח שמוכן לחזור בתשובה, אבל הוא רוצה לדעת מדוע היה שואה, א"ל המשגיח שאיננו יודעים חשבונות שמים, וגם כמה שיש יותר צרות בעוה"ז יש פחות עונש בעוה"ב, א"ל שרוצה שיענה לו בלי עוה"ב, א"ל שהדבר כמו שאנו נכנסים לבית ועומדים בפרוזדור, ואתה שואלני מדוע אין כאן שלחן וכסאות, ואני אומר לך שיש בסלון, ואתה א"ל תענה לי בלי סלון למה אין כאן שלחן וכסאות...

כשהיישוב רכסים התחיל להתמלאות בחרדים, באו קבוצה של בריונים חילונים להכות בבחורים מהישיבה, והתריעו שזו רק ההתחלה... הבחורים רצו בבהלה להיכלל בית המדרש, שאל המשגיח מה קרה, אמרו לו, המשגיח יצא אליהם, בהתחלה הבריונים באו אליו בצעדים מאיימים, אח"ז א"ל המשגיח: אני רוצה להגיד לכם דבר שאתם כנראה לא יודעים, השטח כאן אינו שלכם, וגם אינו של הבחורים וגם אינו שלי, השטח הזה של מי שברא אותו, אנחנו זמניים כאן, ואיך תראו בעולם האמת כשהכתם בחורים מהישיבה?! והדברים השפיעו, והבריונים הלכו, ומאז הפסיקו הבעיות עם החילונים.

כשנכדו הגר"מ ארנפורינד ביקש ממנו לפרסם מכתבים שכתב בימי עלומיו, א"ל איך אני יכול לסרב לך לדבר שיביא תועלת... במכתבים אלו מעורר לבני משפחתו על כל מיני דברים, כגון שעקב החלפת השעון, זמן קר"ש השתנה, וצריך להקפיד לקרוא קר"ש בזמנה.

היה אומר לבחורים עם ניסיונות, אם אתה יכול תעשה, אם אתה לא יכול אתה אנוס ופטור, אם אתה יכול וקשה, וכי קשה זה סיבה ל'לא'? קשה זה סיבה ל'כן', שהרי יפה אחת בצער מאה שלא בצער.

שיהיו ד"ת מחודדים בפיך

סיפר הגר"מ דוד שלמד עם המשגיח חברותא, וכל גמרא שהיה מזכיר היה אומר לו היכן הגמ' הזאת כתובה, וכן בכל שאלה הלכתית שהתעוררה בישיבה היו שואלים אותו והיה פותח משנ"ב במקום והראה את ההלכה.

ומלבשתו ענוה

המשגיח עד שנותיו האחרונות לא רצה שאף אחד ישמשהו, והיה נוסע כל שבוע לישיבת קול יעקב באוטובוסים. פ"א נאמן ביתו הגר"א דנציגר שליט"א א"ל לבלוע כדורים מסויימים, ושאלו האם יש לו כדור שלא יצטרך שכולם יעזרו לו...

אמר פעם לאבי שהוא מהכפר, ואינו מבין בכבוד, אבל צריך להבין קצת בכבוד, כי צריך לכבד אנשים שצריכים כבוד... אף פעם לא היה מקפיד על שום אדם, ופעם התבטא כי ת"ח שמקפיד, הרי הוא כשור המזיק.

⁴ למרות שהיה בקיא בכל ספרי המהר"ל והרמח"ל, סיפר הגר"מ אזרחי שליט"א שכשלמדו יחד בישיבת חברון, היה המשגיח שואל אותו שאלות הכתובות במהר"ל כדי להרגיל לחשוב...

⁵ פעם אחת כשדיברתי עם המשגיח על זה, אמר לי שהיה בחור שהפריע לו שחוזר על אותם שיחות, אבל שם לב שרק את הדברים שהמשגיח חוזר עליהם, אח"כ הוא זוכר.

סיפר בחור מיישיבת קול יעקב שפ"א היה רעש בפנימייה, ויצא המשגיח לראות מה קורה, רצה להיכנס לחדר, והיה שם בחור שלא נתן להיכנס, שאלו לשמו, א"ל דב יפה, ולא האמין לו, וביקש ממנו תעודת זהות, הוציא המשגיח תעודת זהות, והשחיל לו מתחת לדלת...

כשאמרו בפניו כי ברכתיו מאד מועילות, הגיב המשגיח: כן, כתוב אל תהי ברכת הדייט קלה בעיניך... המשגיח בכל דבר לא רצה להיות בולט, סיפר מקורבו הגר"א אייזנברג שתמיד בנטילת הלולב היה עומד במקומו ומנענע, פ"א ראהו מסתובב, ושאלו אחר התפילה לפשר הדבר, א"ל שתמיד עושה כמנהג הציבור, כשלמד בחברון ראה שלא מסתובבים, ועכשיו ראה שמנהג העולם להסתובב.

וכן פ"א החזיק את האתרוג ישר בשעת הברכה, כמנהג הגר"א, ושאלו הגר"א אייזנברג ע"כ, א"ל שחשבתי שלא תראה, אבל צריך לנהוג כמנהג הציבור.

פ"א רצו לקנות לו חולצות, ואשתו אמרה שלובש חולצות חסידיות, שאלוהו מדוע הוא לובש חולצות חסידיות, ואמר שכן היה לובש ר' אלה לופיאן והורה לו לעשות כן, אבל צריך שתמיד תהיה דעתו מעורבת עם הבריות.⁶

ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים

סיפר הגר"א אייזנברג שפעם ישב ליד המשגיח והרבנית תבלחט"א באוטובוס, וסיפר המשגיח שבקשו מהגה"צ ר' יחזקאל לוינסטיין זצ"ל ברכה עבור חולה, ואמר שהוא כבר בריא וכך הווה. ושאלו הגר"א אייזנברג לפשר הסיפור, אמר לרבנית שגם הוא שואל את שאלתך, וענה לו: אני חושב שבגלל מידת האמת שהיתה בו, כל מה שהרגיש ידע שזה האמת, ולרבנית עניתי שתדאג שאגיע לדרגתו של ר' יחזקאל, ואוכל להסביר לה יותר טוב.

ר' חננאל שוב שליט"א ששמשו בקודש בשנים האחרונות סיפר לו שהנה אשתו הרה ורוצה ברכה, וברכו כמו שהיה רגיל לברך בשנים האחרונות שיהיה ת"ח צדיק ובעל מידות טובות (כנוסח המשנ"ב), ושאלו האם יכול להסיק מברכה זו שיהיה לו בן זכר, וענה לו שכן. ביום פטירתו של המשגיח אכן נולד לו הבן.⁷

כאשר בתו הגדולה הייתה בת כשלושה חודשים הרבנית הייתה עייפה מאד הציע המשגיח שמאותו לילה הוא יקום אל התינוקת בלילה. מאותו לילה התינוקת לא התעוררה בלילות.

סיפר הגר"ד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון שפ"א הגיע לסמינר ברכסים לומר דברי חיזוק, וניצל את ההזדמנות לבא לבקר את המשגיח, ולא אמר לו שמדבר בסמינר, א"ל המשגיח כי בהגיע לנכדו לגיל מצוות, הלך עמו לגרמ"י ליפקוביץ' זצ"ל, וא"ל הגרמ"ל שתמיד צריך להתרחק מחברים רעים, והגר"ד כהן לא הבין מדוע המשגיח מספר זאת, א"ל שהרי אתה הולך לומר דברי חיזוק בסמינר, תגיד להם זאת...

החזק במוסר אל תרף

בתחילת החוברת פתחנו ב'כולם שווים לטובה', היה המשגיח אומר שכולם שווים לטובה אינו רק לחסידים ופרושים, אלא כל אחד ואחד יכול לזכות בזה, אך צריך לימוד מוסר באופן קבוע.

לפני כשנה התארח המשגיח בביתנו בשבת, ובעת שירת זמירות השבת, קודם ששרו 'צמאה נפשי לאלוקים' אמר: רעק"א אמר לבנו שאל יעבור עליו יום ללא לימוד מוסר, וכן בשבתות ויו"ט, ואני חושב שהחת"ס הכניס פיוט זה של האבן עזרא לזמירות שבת כדי שילמדו מוסר בשבת. וכן היתה דרכו לומר.

המשגיח היה נוהג לשאול אנשים האם אתה לומד מוסר, ורוב התשובות היו: 'לפעמים' או 'משתדל', והמשגיח היה מגיב: 'אז תתחיל ללמוד', 'וההשתדלות שלך מועילה?!', או שהיה שואל 'אתה גם אוכל לפעמים?!'.

הגר"מ זוננפלד שליט"א (מרא דאתרא ברכסים) אמר בהספדו: כתוב בגמ' בברכות (דף ג:) 'אין אומרים בפני מת אלא דבריו של מת' ובי' הסבא הגר"מ מישקובסקי זצ"ל שצריך להתבונן מה המת היה אומר לנו עכשיו, ואיני יודע מה המשגיח היה אומר לנו כעת, אבל מותר לי לשער, ואני משער שהיה אומר "החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך" (משלי ד, יג) – היא עצם החיים, וכן המשגיח ציטט בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שתורה בלי מוסר היא לא תורה. תמיד היה המשגיח מעורר ללמד מוסר באופן קבוע, ובכל מקום בשיחתו הראשונה היה מצטט מקורות מדברי רבותינו לחיוב לימוד המוסר, וכן נפסק במשנ"ב (ס"א) שאדם חייב ללמד מוסר אם מעט ואם הרבה.

לע"נ

המשגיח ר' דב ב"ר צבי יחזקאל זיע"א

נלב"ע י"ט חשוון תשע"ח

ת. נ. צ. ב. ה.

⁶ סיפר הגר"ח נישרי שליט"א שפעם שאלו מדוע ללבוש בר"ח בגדי שבת, א"ל לא חשבתי שתשים לב.

⁷ מאידך גיסא בחור ביקש ממנו פעם ברכה להצלחה בתורה, ואמר לו שמברכות לא גדלים. וכן נכדו הגיע עם בתו בת חודש ואמר שהיא רוצה ברכה, א"ל, לא כדאי ללמד אותה כאלו דברים בגיל כ"כ צעיר... וכן בחור בא לפניו וביקש ממנו ברכה לטעם בלימוד, וא"ל 'מה אתה רוצה ממני'.